

The Project Gutenberg eBook of Jonas Durmanin testamentti, by Sigurd

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Jonas Durmanin testamentti

Author: Sigurd

Translator: Eero Alpi

Release date: January 18, 2015 [EBook #48017]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JONAS DURMANIN TESTAMENTTI ***

Produced by Tapio Riikonen

JONAS DURMANIN TESTAMENTTI

Kirj.

SIGURD [Karl Josef Alfred Hedenstierna]

Suom. Eero Alpi

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1912.

O-Y. Hämeenlinnan Uusi Kirjapaino.

SISÄLLYS:

- I. Erakon elämä ja viimeinen tahto.
- II. Durmanin siirtola paperilla.
- III. Märät jalat ja kolottava selkä.

- IV. Jonas Durmanin suunnitelma toteutuu.
- V. Hammarbossa.
- VI. "Mutta ma laulelen murheistani".
- VII. Ukkosenisku.
- VIII. Häät Jumalan sallimuksesta.
- IX. Durmanin siirtolan kuningas.
- X. "Uhrautuva" nainen.
- XI. Neljä vuotta.
- XII. Muuan konsertti X:n kauppalassa.
- XIII. Kotiin.
- XIV. Remmit ja pyörät.
- XV. Päämäärässä.

I.

Erakon elämä ja viimeinen tahto.

Jonas Durman oli ollut perheen surun lapsi. Vaivoin pääsi hän koulussa läpi neljä luokkaa, ja siihen hän pysähtyi kokonaan. Kauppalan huomattavammassa kauppapuodissa hän oli auttamattomasti pilannut liikemies-uransa, sanoessaan papinrouvalle isäntänsä kuullen: "No, koska rouva nyt ihan välttämättömästi *tahtoo* tietää, niin täytyy minun myöntää, että kyllä tämä karttuuna hiukan lähtee." Maanviljelyskoulusta, joka 1840-luvulla oli Ruotsissa kaikkien yrityksissään epäonnistuneiden herrasväen-lasten viimeinen pakopaikka, hän oli karannut.

Isä ja äiti eivät kuitenkaan kadottaneet kaikkea toivoaan Jonaksensa suhteen — harvoinhan isä ja äiti yleensä niin tekevät! —, mutta vanha kapteeni Durman kuoli, ja hänen Juliansa seurasi häntä kohta perässä, ja senjälkeen oli tuskin ketään koko mailmassa, joka olisi epäillyt Jonaksen menevän suoraa tietä suinpäin hunningolle. Oli siis parasta jättää hänet oman onnensa nojaan; muutoin saattaisi hänestä koitua vaivaa. Hänellä ei ollut yhtään veljeä eikä sisarta; kolme oli kuollut ennen vanhempain manallemenoa. Sedillä ja enoilla oli heti jotain kovin kiirettä tehtävää, kun vaan Jonas tarttui salinoven lukkoon, ja kun hän halusi jutella tätien kanssa, täytyi näiden samassa ruveta tulisella kiireellä kerimään lankaa tai rientää tarkastamaan, oliko kirsikkamarjahillo päässyt hapantumaan, ja serkut eivät koskaan tahtoneet ottaa häntä mukaansa huvitteluille. Viimein sanoikin hänelle Thure, Lovisatädin korea poika, kimnasisti: "Älä sinä aina laahaa meidän hännässämme! Etkö käsitä, että sinä, joka et ole mitään oppinut ja josta ei mitään tule, olet koko suvun häpeä!"

Silloin Jonas suuttui, ja täyttäessään juuri samaan aikaan 21 vuotta sekä saatuaan senvuoksi haltuunsa perintönsä lopun, mikä teki 116 riikin taaleriala, 32 killinkiä ja 6 runstykkiä, lähti hän Värmlantiin ja rupesi sahantyömieheksi. Hän kitui ja säästi, osti erään kosken ja rakensi siihen huonon myllyn ja sahan, joka oli varustettu yhdellä ainoalla, tavattoman suurella terällä, ja jotka laitokset nielivät melkein neljännes osan niistä metsäntuotteista, mitkä piti "jalostaa."

Hän eleli edelleenkin hyvin säästäväisesti, mutta teki nyt, ruvettuaan omilleen, entistä enemmän työtä, ja siitä oli seurauksena, että sahaan vähitellen ilmestyi useampia teriä, ja mylly sai seulan ja ryynikoneen. Senjälkeen kun laitokseen vielä liitettiin öljytehdaskin alkoi kirkkoherra kutsua Jonasta "patruuniksi", ja Dalsslannissa asuvat sukulaiset, jotka olivat saaneet tiedon Jonaksen hommista erään kauppamatkustajan kautta, lähettivät hänelle terveisensä ja muistuttivat häntä, että he aina olivat uskoneet rakkaan Kaarlona ja kalliina, unohtumattoman Julian pojan hyvin menestyvän tässä maailmassa. Jonas ei tosin sellaisia ennustuksia ollenkaan muistanut, mutta olihan aina koulu-ajalta saakka tunnettua, että hänellä oli huono muisti.

Sitten kun pieni yksiteräinen saha oli laajentunut suureksi puusepäntehtaaksi, alkoivat serkkujen lapset kirjoitella setä Jonakselle lyhyitä, kauniita uudenvuodenkirjeitä, joissa he innokkaasti tiedustelivat, eikö hän ollenkaan aikonut käydä tervehtimässä vanhaa kotiseutuaan. Ja sen perästä kun Jonas oli kieltäytynyt valtiopäivämiesehdokkuudesta ja Värmlannin sanomalehdet tiesivät häntä verotettavan vuotuisesti 15,000:sta, syntyi naapurimaakunnissa asuvissa Durmanin perheen nuorimmissa jäsenissä vastustamaton halu lähteä jalkamatkoille. Kaikkein ensin saapui muuan nuori ylioppilas, mukanaan isänsä lähettämä kirje, missä tämä muistutti siitä hellästä ystävyysuhteesta, mikä aikaisempina vuosina oli ollut hänen ja setä Jonaksen välillä. Patruuni Durman ei koskaan nauranut ja hymyili harvoin; kaiken sellaisen oli hänestä häivyttänyt sukulaistensa puolelta häneen kohdistunut

halveksuminen sekä kamppailu koskessa jäisten tukkien kanssa. Mutta nyt vetäytyi hänen leveä suunsa jonkunlaiseen hymyilyyn tapaiseen, sillä tuo nuori ylioppilas oli juuri sen serkun poika, joka kerran oli julistanut hänet "suvun häpeäksi".

Jonas otti ystävällisesti vastaan tuon nuoren miehen, samoin kuin monen muun sinne saapuneen matkailijan, ja hänen uskollinen palvelijattarensa Saara valmisti heille niin pehmeät vuoteet, että he olivat vähällä tukehtua, sekä paistoi heille niin mehevät pannukaakut, etteivät he moisia olleet koskaan saaneet. He saivat onkia joella ja auliisti annettiin hevosia heidän käytettäväkseen, ja setä Jonas oli yhtä kohtelias heille heidän toivottaessaan hänelle joko hyvää-huomenta tai hyvää-yötä, vaan koskaan hän ei heidän kanssaan seurustellut, ja kun nuoret sukulaiset kyllästyivät, matkustivat he takaisin kotiinsa ja kertoivat, minkälainen eno oli, sekä että hänen sanottiin omistavan ainakin puolisen miljoonaa.

— Kunpa se vanha hölmö vaan ei menisi naimisiin! tuumailivat isä ja äiti keskenään.

— Ei, siitä voitte olla varmat.

— Eikö hän antanut sinulle mitään?

— Ei yhtään mitään. Mutta minä ajattelin, että hän oli ujo eikä kehdannut sitä tehdä, ja niin minä sanoin hänelle, että matkarahani olivat loppuneet — vain päästäkseni puhumaan hänen kanssaan raha-asioita, ymmärtäähän mamma.

— No?

— Hän kysyi, paljonko minä tarvitsin, ja minä vastasin, että 25 kruunua riittäisi. Sitten sain minä häneltä 25 kruunua, vaan en äyriäkään enempää, vaikka hänen täytyi lähettää Saaran konttoriin vaihtamaan.

Sillä tavoin ylläpidettiin sukulaisuussuhdetta muutamia vuosia. Mutta kerran kuulivat Durmanit, että hän eräänä kesänä oli käynyt synnyinseudullaan ja pystyttänyt kauniin kiven vanhempainsa haudalle, ja että hän oli oleskellut kokonaisen yön kirkkomaalla ja palannut heti sen jälkeen kotiinsa jälleen. Eikä hän ollut välittänyt koko suvustaan tuon taivaallista! Silloin nousi heidän sisunsa, eikä Saaran enää sen jälkeen tarvinnut pitää vierashuonetta kunnossa Durmanejia varten.

Kaksi vuotta sen jälkeen Jonas Durman kuoli, ja se oli ensimmäinen ilo, minkä hän suvulleen valmisti, jonka vuoksi tuota virran rannalla asunutta erakkoa saattoi hautaan suuri omaisten parvi, joiden monien iloiset ja toivehikkaat kasvot kerrassaan säteilivät mustien harsojen takaa.

Juhlallinen oli sitten se aamupäivä, jolloin ruunuvouti, siihen todistetusti määrättyinä, kaikkien surevien sukulaistensa läsnäollessa avasi Jonas Durmanin testamentin.

Ja pelkällä sanalla "testamentti" on yleensä sukulaisten korvissa kaksinainen merkitys. Toiselta puolen ahdistaa pelko siitä, ettei vainaja ole katsonut laillisten perijäin etuja, ja toiselta puolen taas hymisee toivon suloinen sireenilaulu jostain erikoisesta onnesta toisten laillisten kustannuksella. Mikä ääni milloinkin soi voimakkaammin, se riippuu siitä, millainen luonteenlaatu perijällä on, sekä minkälainen on ollut hänen suhteensa vainajaan tämän eläissä. Koska autuaasti nukkuneen Jonas sedän mielijohteita ei tunnettu, terottivat sekä nuoret että vanhat Durmanit sangen jännittyneinä korviaan, kun ruunuvouti istuen setä Jonaan omalla vanhalla kirjoitustuolilla, huolellisesti levitti eteensä suuren paperin, yskäsi ja luki:

Testamentti.

Kuten on velvollisuus jokaisen kristillisen ja ymmärtäväisen ihmisen, jolle Kaikkivaltias on antanut omaisuuden hallittavaksi, jo terveytensä päivinä määrätä ne tarkotukset, joihin on parhainta ja viisainta käyttää varat sen jälkeen, kun hän täältä pois kutsutaan, niin olen minäkin tahtonut sellaisen jaon toimittaa ollessani vielä aivan terve sekä täysissä ruumiin- ja sielunvoimissa, tietämättä, kuinka kauan minulle enää siihen tilaisuutta suodaan, jos sen nyt tekemättä jätän.

Niille, joilla mahdollisesti on halua minua määräyksieni johdosta moittia, tahdon tässä ystävällisesti huomauttaa, että kaiken sen, mikä minulla on, olen koonnut yksinomaan Jumalan ja uskollisten työmiesteni avulla, joten minulla siveellisessäkin suhteessa on täysi valta määrätä omaisuuteni käytön niinkuin itse haluan.

Tämän perusteella tahdon kiinteän ja irtaimen omaisuuteni jaettavaksi seuraavalla tavalla:

1. Minun ensimmäinen ja alkuperäinen omaisuuteni, vanha, väsynyt ruumiini on, kuten kaikki muutkin, lahja Herralta, ja koska testamenttiani tahtoni mukaan ei saa avata ennenkuin maahanpanemisen jälkeisenä päivänä, on siis selvää, että olen jättänyt rakkaitten omaisteni asiaksi haudata tomuni minne ja miten itse tahtovat. En tahdo erityisesti päästä vanhempieni viereen, sillä olen täysin varma siitä,

että minä tapaan heidät toisessa maailmassa. Sen vain tahdon, ettei mitään muistokiveä minun haudalleni pystytetä. Olivathan nimittäin kaikki minun nuoruudessani yhtä mieltä siitä, että Jonas Durman ennen tai myöhemmin joutuu vaivaistaloon, ja että hänet kerran nimettömänä haudataan johonkin yhteiseen hautaan. Saakoot he siis edes jotain tyydytystä, koska muuten ovat ennustaneet väärin.

2. Irtain omaisuuteni, kuten vaatteeni, huonekaluni, liinatavarani ja kaikki, käteistä rahaa ja arvopapereita lukuunottamatta, mitä on siinä talossa, missä olen asunut, lankee uskolliselle palvelijattarelleni, hoitajattarelleni ja ystävälleni, neitsyt Saara Antintyttärelle, samalla kun tahdon lausua hänelle viimeiset sydämelliset kiitokseni. Muuten en minä nyt määrää hänelle mitään enempää, koska olen jo aikaisemmin pienellä elinkautiseläkkeellä tahtonut turvata hänen vanhuutensa päivät.

Tämän yhteydessä ja kuolemaa ajatellen tahdon ilmoittaa, että muuan Johan Karlsson niminen, nyttemmin Amerikassa oleskeleva nuorukainen, joka aikaisemmasta lapsuudestaan saakka on nauttinut hoivaa minun talossani, on, kuten huhukin tietää kertoa, jollain tavoin Saaran ja minun poika. Saara ei ole koskaan ollut minulle mitään muuta kuin uskollinen palvelijatar ja ystävä, ja lapsen löysin minä eräänä aamuna joen rannalta. Olkoon tämä rehellisen miehen ilmoitus, miehen, joka ei enää elä, ja joka ei suinkaan tahdo valhetella arkkunsa raosta, varoitus niille, jotka kevytmielisesti leikittelevät toisen maineella.

3. Vaikka omasta kokemuksestani tiedän, että nuori ihminen voi Jumalan avulla ja omin tahtoineen päästä maailmassa eteenpäin ilman perittyjä rikkauksia, jotka muuten saattavat vaikuttaa nuoren luonteeseen vahingollisestikin, en kuitenkaan ole tahtonut jättää rakkaita sukulaisiani avutta siltä varalta, että heitä kohtaa sairaus tai tositarve, jonka vuoksi olen kaikkien serkkujeni lapsille, serkkuni Arthur Durmanin leskelle sekä serkku Amalia Börjesson vainajan heikkomieliselle miehelle toimittanut sen suuruiset ja niiden ehtojen mukaan käytettävät elinkorot, kuin keltaisessa lippaassani tämän testamentin kanssa säilytyksissä kirjoissa tarkemmin mainitaan.

Sitäpaitsi saakoon filosofian kandidaatti Frans Gustaf Durman tuhat ja kaksisataa kruunua matkustaakseen etelään parantamaan kipeätä rintaansa, neiti Anna Lovisa Durman tuhat kruunua soitannollisten lahjojensa kehittämiseksi sekä lääketieteen tohtori Arvid Durman tuhat ja viisisataa kruunua siistin vaunuhevosparin hankkimiseksi itselleen — tämä viimemainittu määräys senvuoksi, ettei hän koskaan ole vaivannut minua persoonallisilla käynneillään, eikä ole minulta milloinkaan mitään pyytänyt.

Pyydän kiittää kaikkia sukulaisiani heidän minua kohtaan viimeisinä vuosina osoittamastaan ystävällisestä huomaavaisuudesta sekä annan heille kullekin luvan ottaa ylimmäisen lippaan vasemmalta puolelta valokuvani. He ovat usein minulta sellaista pyytäneet, mutta minä olen tahtonut odottaa tähän saakka.

4. Kaikki palvelijani, Saaraa lukuunottamatta, joka jo on saanut kaiken, mitä hänen tuleekin saada, nostakoot lahjapalkkion kukin palkkansa mukaan, siten, että ne, jotka ovat olleet palveluksessani vähemmän kuin viisi vuotta, saakoot vuotuisen palkkansa suuruisen summan, mikä summa kohoaa muille kymmenellä prosentilla jokaisen yhden vuoden palkasta, niiden viiden vuoden jälkeen, kun he ovat minua palvelleet.

Mitään muistorahaa tai muuta ulkonaista koristusta en ole tahtonut palvelijoilleni heidän uskollisuudestaan antaa, koska kerran itsekin kieltäydyin vastaanottamasta Vaasan ritarimerkkiä, joka minulle tarjottiin; mutta vilpittömän kiitokseni hyvästä yhteistyöstä minä heille annan, ja viimeinen toivomukseni on, että he menestyisivät mailmassa.

5. Sellaisiin yleishyödyllisiin tarkoituksiin, joita minun asemassani olevan lapsettoman miehen minun mielestäni ensi sijassa on muistettava, olen jo eläissäni luovuttanut niin paljon kuin olen tarpeelliseksi katsonut, sekä pieniä summia eri henkilöille, jotka eivät ole saapuneet testamentin avaamistilaisuuteen etujaan valvomaan, ja olen minä jättänyt niiden jakamisen ruunuvouti Adolf Enemanin toimeksi, joka henkilö kaikissa suhteissa valvokoon tämän testamentin täytäntöön panoa, ja jonka toimenpiteitä vastaan ei mitään valituksia saa tehdä. Niin olkoon myös ruunuvouti Enemanin huolena hyvin pian pitää kuolinpesän julkinen huutokauppa, missä myytäköön tässä yllä mainitsematta jätetty kiinteä ja irtain omaisuuteni.

Sen jälkeen kuin edellisessä pykälässä määrätty huutokauppa on pidetty ja kaikki mainitsemani summat ovat asianomaisesti jaetut, lankeaa jällelläoleva osa omaisuudestani erääseen tarkotukseen, joka, sen tahdon sanoa, on ollut minun rakkain ajatukseni koko elämäni ajan, jolloin, koskaan poikkeamatta nuoruuteni yksinkertaisista tavoista, kokosin äyryn äyryn päälle, ja moni piti minua aaveena ja sairaana.

Syynä siihen, miksi eivät ne, jotka eivät omista muuta kuin työkykynsä, saa viljellä turvettakaan

Ruotsin maasta omaan laskuunsa, on minun mielestäni pääasiallisesti se, että moni maan aarteista on vielä koskemattomana metsien, soitten ja rämeitten takana, vuorien sisässä, kohisevien koskien vallassa, ja maan työkykyisimmät pojat lähtevät vieraille maille onneaan etsimään.

Myöskin luulen, että moni nuorukainen, joka olosuhteiden pakosta, omasta tai vanhempiensa turhamaisuudesta on, ilman erikoisempia siihen suuntaan viittaavia taipumuksia, joutunut lukualalle ja saa kauan turhaan odottaa palasta valtion leivästä, useastikin tahtoi antautua harjoittamaan jotain käytännöllistä elinkeinoa, esim. maanviljelystä, joka on kaikkien elinkeinojen äiti, jos se voisi tapahtua muulla tavalla kuin rupeamalla jonkun rengiksi tai päiväpalkkalaiseksi.

Sellaisten pyrintöjen toteuttamiseen on kohdistunut koko minun yksitoikkoinen ja ilottoman elämäni työ, ja niin määräänkin, että puolet siitä omaisuudestani, joka jää jällelle, kun on tehty edellisissä pykälissä mainitut poistot, on käytettävä sellaisen maa-alueen ostamiseen, missä on paljon metsää, vesiputouksia ja soita, ja josta tarpeellinen laskuvesi virtaa, sekä joka maa ylipäätään on sellaista, että sen hedelmälliseksi saattaminen vaatii ankaraa työtä.

Niiden määräysten mukaisesti, jotka ovat tämän testamentin myöhemmin laaditussa liitteessä, on se maa jaettava kahdestakymmenestä viidestä sadan tynnyrinalan suuruisiin osiin, mikä jako on toimitettava maan laadun mukaan, ja ovat siten syntyneet maakappaleet annettava vuokralle köyhille nuorille miehille, etupäässä sellaisille, jotka haluavat vaihtaa luku-uransa käytännölliseen työskentelyyn, tai jotka pitkät ajat ovat turhaan varronneet valtion virkaa. Nämä vuokraajat valitsee hallintolautakunta, johon kuuluu viisi henkilöä, jotka valitaan siten kuin tämän testamentin liitteessä lähemmin määrätään.

Toinen puoli käyttämättömäksi jääneestä pääomasta muodostakoon rahaston, josta uudisviljelijöille annetaan lainoja rakennusten laittamiseen, karjan hankkimiseen, työkalujen ja siemenviljan ostamiseen, ja annetaan nämä lainat siten kuin liitteessä yksityiskohdissaan mainitaan.

Toivoen, että näin hankitulla maa-alueella, jota viljelijöineen nimitettäköön *Durmanin siirtolaksi*, — tämän nimen määrääminen on ainoa elämäni turhamaisuus —, monelle aukenee tasainen tie itsenäisyyteen, ilmoitan tämän olevan minun täydessä järjessä ja vapaasta tahdosta lausumani viimeinen, ehdoton tahtoni.

Elfvedalissa, elokuun 10 p:nä 18—.

Jonas Durman.

Ruununvouti oli lukenut tämän hitaasti ja selvällä pitkäveteisellä äänellä, kuulematta niitä heikkoja huudahduksia, joita Durmanin perilliset päästivät aina silloin tällöin.

Herrat näyttivät tavattoman vihaisilta ja naisten kasvojen eleet todistivat mitä suurinta pettymystä. Patruuni Albert Durman Elghamrasta väänsi suutuksissaan poikki lyijykynänsä ja puserti rikki hammastikkukotelonsa. Vanha neiti Hilda Durman Trollnäsistä itki, ja komea rouva Augusta Durman Skogsnäsistä oli ristinyt kätensä ja tuijotti ulos ikkunasta kylmin, vihasin katsein. Toiset olivat kokoontuneet uunin viereen ja supattelivat hiljaa keskenään, kunnes kapteeni Ernst Durman Djursbysta huudahti raivostuneena: "Sosialismia ja hullutusta köyhien sukulaisten kiusaksi!"

Lopuksi kääntyivät kaikkien silmät avuttoman ja pelokkaan näköiseen nuoreen mieheen, jolla oli suuret, punaiset, oven lukkoa muistuttavat korvat ja kapealahkeiset housut, nuoreen mieheen, jolla oli rehellinen näkö ja siivo ulkomuoto sekä selvät Durmanien kasvopiiirteet, ja joka näytti hyvin tietävän, mitä varten hän oli saapuvilla.

Tämä nuori mies edusti noita kaikkia sukulaisia, joilta niin häpeällisellä tavalla oli ryöstetty kaunis omaisuus. Hän oli ylimääräinen notaario hänen kuninkaallisen majesteettinsa ja Ruotsin valtakunnan hovioikeudessa Alfred Durman. Hän heitti levollisuutta ja luottamusta herättäviä silmäyksiä setiin, täteihin ja serkkuihin, ikäänkuin hän olisi tahtonut sanoa: "Turvautukaa vain minuun. *Jos* pelastus on mahdollinen, niin minä sen kyllä aikaansaani!" Ja hän työnsi päänsä kenoon, pisti toisen kätensä housuntaskuunsa ja virkkoi:

— Suvaitsetteko...?

Ruununvouti nyökkäsi.

— Pyydän tiedustella, miten testamentti on *todistettu*?

— Sen on tietysti todistanut kaksi esteetöntä henkilöä.

— *Samalla* kertaako läsnäolleina?

— Niin,

— *Sitäkö* tarkotusta varten kutsuttuina?

— Niin täällä sanotaan.

— Todistavatko he, että testamentti on laadittu vapaasta tahdosta ja täydessä järjessä?

— Kyllä, hra notaario.

— Ketkä ovat nuo todistajat?

— Komministeri Erik Elg ja sahalaitoksen kirjanpitäjä Karl Gran.

— "Sahalaitoksen kirjanpitäjä?" Hm! Vai niin. No, vainajan *palvelijan* esteettömyyttä vastaan voidaan ehkä sanoa jotain, varsinkin, jos hän vielä saa testamentissa määrätyn lahjapalkkion, joten hänelle todistuksesta on siis hyötyä tai vahinkoa?

— Ikävä kyllä, herra notaario, mutta kirjanpitäjä Gran on erään *toisen* sahalaitoksen palveluksessa.

Pieni oikeusneuvosmiehen alku silmäili lattiaan ja kosketti oikean käden etusormellaan nenänpäätänsä. Muuan lihava, jänterä käsi laskeutui hänen olalleen.

— Eikö ole mitään mahdollisuutta, Alfred? Sinähän sait tutkinnossa korkeat arvolauseet...

— Tuskin. Näyttää siltä, mamma, kuin meidät olisi ryöstetty kaikkien sääntöjen mukaisesti!

— Mutta minä hankin *lääkärintodistuksen!* raivosi kapteeni. Se mieshän on ollut aivan hullu.

— Sinä häntä ei ole pidetty täällä, virkkoi ruununvouti Eneman rauhallisesti, samalla kun hänen huulilleen ilmestyi hienoinen ivan väre.

II.

Durmanin siirtola paperilla.

Peläten, että arvoisat lukijani ovat jo ensimmäisestä luvusta väsyneet, sillä Jonas Durmanin testamentti oli jokseenkin kuivasti ja yrmeästi kokoonpantu — se kun oikeastaan oli hänen ensimmäinen ja viimeinen varsinainen kirjoituskokeensa tässä maailmassa — en uskalla sanasanallisesti julkaista sitä testamentin liitettä, missä olivat "Durmanin siirtolaa" koskevat lähemmät määräykset. Sitäpaitsi meidän ei ole ollenkaan tarvis kosketella niitä testamentin liitteen kohtia, jotka tarkoittivat siirtolan laillista turvaamista, sillä eihän meillä ole aikomus tehdä valitusta niiden johdosta, emmekä muutenkaan tahdo tehdä testamenttia mitättömäksi. Mehän jo tunnemme itse perusajatuksen ja yhtä ja toista siirtolan järjestelystä tulemme tietämään kertomuksemme kehittyessä, joten voimme rajoittua mainitsemaan ainoastaan muutamista yksityisistä seikoista.

Siirtolan ensimmäisen hallinnon muodostivat ruununvouti Eneman ja neljä muuta testamentissa nimitettyä henkilöä, jotka olivat saaneet tämän tehtävän koko elinajakseen tai siihen saakka, kun he omasta tahdostaan siitä luopuisivat. Heidän oikeutensa siirtolan jäsenten valitsemisessa oli rajaton, ja sitäpaitsi oli heidän muukin valtansa siirtolaan nähden sangen suuri; mutta rahojen käyttämisessä he olivat ankaran tarkastuksen alaiset. He saivat toimistaan kohtuullisen palkkion, vaan se ei ollut niin suuri, että kukaan pelkästään senvuoksi olisi mainittuihin tehtäviin ruvennut. Hallinnon virkamiesten valitsemisen toimitti kaksi siirtolan jäsenten edustajaa, kuninkaan käskynhaltija siinä läänissä, missä siirtola oli, sekä käräjien ja sen kunnan edustaja, jonka alueella siirtola sijaitsi. Heidän virka-aikansa oli monivuotinen ja he valitsivat itse keskuudestaan puheenjohtajan.

Siirtolan jäseneksi pyrkijältä vaadittiin kaikkein ensiksi kunniallista käytöstä; terveys ja ruumiillinen voima olivat toivottavat, vaan saivat heikommatkin henkilöt työtä, kuten vuokraajien apulaisina sekä muussa vähemmän rasittavassa toiminnassa. Etusija päästä vuokraajiksi oli niillä, jotka jättivät luku-uransa ja vakavasti tahtoivat päästä ahertamaan käytännöllisen elämän alalla.

Jokainen siirtolainen sai vapauden vuokranmaksusta kolmesta aina kymmeneen ensimmäiseen vuoteen saakka, riippuen kunkin vuokramaan laadusta, vaan sensijaan pidettiin tarkasti silmällä, miten he

käyttivät lainarahastosta saamansa rahat. Niillä, joilla oli jonkun verran omaa pääomaa, oli etuoikeuksia, mutta sellaiset, jotka omistivat enemmän kuin 1,000 kruunua, eivät päässeet siirtolan jäseniksi. Luonnollisesti oli siirtolan jäsenille myöskin varattu korvausta maan parantamisesta sekä heidän oikeudenomistajilleen etuoikeudet uudestaan vuokrata maa, jonka he myöskin saivat lunastaa omaisuudekseen vuokra-ajan alussa määrättyllä hinnalla. Mutta vaikka maa joutuisikin heidän omakseen, oli heillä silti edelleenkin velvollisuuksia ja oikeuksia siirtolaan nähden, kunnes tämä ehkä kokonaan hajoisi, mikä mahdollisuus myös oli säännöissä huomioonotettu, jolloin hallinto, nähtyään siirtolasta kohoutuvan kokonaisen joukon itsenäisiä maamiehiä, voisi ryhtyä samallaiseen menettelyyn jollain toisella seudulla.

Ne käsityö-alat, joiden tuotteita eniten ja välttämättömimmin tarvittiin yksinkertaisessa maalais-elämässä, tuli olla hyvin edustetut tässä siirtolassa, missä naimattomia jäseniä varten, jotka eivät olleet asettuneet täysihoitoon tovereittensa perheisiin tai perustaneet omaa taloutta, oli pidettävä yllä kaksi ruokalaa halpoine annoksineen.

Vaan Jonas Durman ei ollut tahtonut huolehtia yksinomaan sellaisten nuorten tulevaisuudesta, jotka halusivat alkaa oman, itsenäisen elämän; hän oli myöskin ajatellut niitä monia erakkoja, jotka pientä eläkettä, sukulaistensa vähäisiä avunantoja tai elämänsä varrella kokoamansa pienen omaisuuden korkoja nauttien vetäytyvät jonnekin kaupungin ylskamariin tai jollekin syrjäiselle paikkakunnalle viettämään elonsa viimeisiä aikoja, peläten joutuvansa kosketuksiin parempiosaisten kanssa, ja joiden mieliä useinkin kalvaa syvä katkeruus.

Sellaisia henkilöitä varten olivat varatut Durmanin talossa ne kaksi sivuhuonetta sekä rakennuksen päädyssä oleva sali, joissa näkyi suuri joukko siirtolan jäsenten rakennuksia varten laadittuja piirustuksia ja luonnoksia, joita Jonas Durman oli viime vuosina kokoillut siirtolan tulevan hallinnon tarpeeksi ja käytettäväksi.

Jollekin vanhalle fanjunkkarille esimerkiksi, jolla siihen aikaan oli valtiolta eläkettä noin neljä, viisisataa kruunua vuodessa, olisi ollut vaikeata asettua johonkin tavalliseen metsätorppaan, missä kaikkalainen elämäntapa olisi kokonaan häneltä kielletty. Durmanin siirtolassa sitävastoin olisi asunto, ruoka ja puut yhtä halvat kuin missä syrjäisessä torpassa tahansa, mutta siellä hänellä sitäpaitsi olisi tilaisuus seurustella sellaisten henkilöiden kanssa, joilla olisi sama sivistystaso ja samat harrastukset kuin hänellä itsellään. Hän saisi lukusalissa melkein korvauksetta käyttää sanomalehtiä ja kirjoja, jollaisia hän ei muuten olisi voinut ajatellakaan saavansa nähdä vanhoilla päivillään. Hänen ei näinollen tarvitsisi elämänsä viime päivinä kieltää itseltään *kaikkea*.

Myöskin oli Jonas Durman ajatellut, että siirtolassa voitaisiin valmistaa tilaa sellaisille *perheille*, joilla oli kovin vähäiset tulot. Elintarpeiden hinnat asetettaisiin niin halvoiksi kuin mahdollista, ja rakkaudella ja huolella järjestetyn yhteiskunnan pitäisi voida vastaanottaa sellaisen henkilön vähäisinkin työvoima, jolle olisi mahdotonta sitä itsenäisesti käyttää. Pari vanhaa kättä, jotka vielä mahdollisesti voivat liimata paperin kiinni toiseen, eivät voi maailmalla mitään ansaita, mutta Durmanin siirtolan pienessä kirjansitomossa saattaisivat ne sentään vielä työskennellä muutaman äyrin edestä päivässä.

Siellä ei kainon köyhyyden, eikä niiden monien, jotka olivat "nähtäneet parempia päiviä", mutta kokeneet vanhoina surua ja murhetta, tarvinnut pelätä, että heitä elämänsä iltahetkinä "katsottaisiin yli olkain". Varakkaat ihmiset eivät pääsisi Durmanin siirtolan jäsenyyteen. Mutta sellaiset henkilöt, joille elämä oli näyttänyt kovia ja ankaria puoliaan, vaan jotka kuitenkin olivat oppineet tekemään yhtä ja toista hyödyllistä, voisivat siinä siirtolassa auttaa ja tukea toisiaan. Siellä ei ketään kohdeltaisi huonosti hänen köyhyytensä tähden, eikä työstä rähjäntyneeseen asuun puettua henkilöä silmättäisi halveksivasti.

Niin oli Jonas Durman ajatellut illoilla yksin sahaansa lähistöllä kuljeskellessaan ja kuunnellessaan virran kohinaa ja muistelllessaan, kuinka hänen nuoren ja lämpimän sydämensä oli kerran kylmentänyt sellainen halveksiminen, mikä vielä näinäkin päivinä tulee monen ruumiillisen työn tekijän osaksi, joka on lähtenyt n.s. herrassäädystä, sekä miten hänen omat, rakkaat vanhempansa olivat elämänsä viime vuosina "köyhänä herrasväkenä" saaneet tyhjentää niin monta alennuksen kalkkia.

III.

Märät jalat ja kolottava selkä.

Aivan toisenlainen käsitys saadaan ruumiillisesta työstä ja ruumiillisen työn tekijästä silloin, kun katsellaan lakkokokouksia tai kaduilla herrasmaisesti esiintyviä työmiehiä, kuin silloin, kun nähdään voimakas työmies työhönsä innostuneena sorvin, koneen tai lastuilla peittyneen höyläpenkkinsä ääressä.

Tai seuraa minua talvipäivänä lumikinosten halki korpeen, missä sahan kiiltävät terät itsepintaisesti syöpyvät petäjän ytimeen, ja raikkaat kirveeniskut kaikuvat vuorten ja kumpujen välissä, hiki valuu raatajan poskilta, ja jäntevä koura kiinnittää köydellä rekeen metsän jättiläisen!

Tai tule pellolle aurinkoisena elokuun päivänä, kun viikate viiltää poikki keltaista viljaa, jonka siinä samassa pyöreät, ruskeat naiskäsivarret sitovat lyhteiksi ja pystyttävät kuhilaiksi, käsivarret, jotka sopivat enemmän raadantaan kuin lemmenhyväilyihin, ja elonleikkaajien jalat ja kädet liikkuvat tasaisessa tahdissa, ja täyteläiset tähkäpäävät näyttävät, ikäänkuin ne tahtoisivat kuiskata: "Katsohan, minä en sittenkään ole kiittämätön, minä synnyinmaasi karu multa!"

Kuinka elämä sentään on ihana, sellainen elämä, missä joka hetki nähdään ankaran työn ja tarmokkaan tahdon tuloksia, missä vastukset kaatuvat kuin honka metsässä. Onpa lukumiesten ja virkailijoidenkin elämässä hetkiä, jolloin he tahtoisivat itselleen toisenlaisia päiviä, kun voittamattomia esteitä sattuu, varmimmatkin toiveet särkyvät, parhaimmatkin ajatukset ymmärretään väärin. Voi, mitenkä silloin tekisi mieli taistella vastustajan kanssa rinta rinta vastaan, niinkuin metsämiehet petäjiä vastaan taistelevat, ja nämä kaatuvat sille paikalle, mihin kirveenkäyttäjä tahtoo.

Kuitenkin — kaukana olivat sellaiset ajatukset entisen filosofian ylioppilaan Arthur Brandmarkin mielestä hänen istuessaan särkyneen rekensä päällä eräällä syrjäisellä, Durmanin siirtolaan kuuluvalla korpiseudulla. Hänen ensimmäiset yrityksensä olivat täysin epäonnistuneet. Jalat olivat läpimärät ja hänen oli ankara vilu. Tie oli huonoa, reki oli vierinyt päin kantoa ja särkynyt. Irrottaisiko hän nyt köyden, jättäisi kaatamansa ja rekeen sitomansa tukin siihen ja ajaisi kotiin tyhjin toimin? Se olisi kyllä ollut helpointa, mutta hänen korvissaan kaikuivat vielä renki Arvidin sanat eilisiltana, jolloin hän oli sillä tavoin saapunut kotiin: "Eihän tässä jouda muuta tekemäänkään, kuin noiden herraspoikajunkkarien kommelluksia korjaamaan. On sekin meininkiä, että heistäkin muka pitäisi koettaa saada oikeita työtätekeviä ihmisiä!"

Vanha Arvid oli yksi niistä kymmenestä työmiehestä, jotka siirtolan hallinto oli palkannut nuorille uudisviljelijöille avuksi hirsien hakkuuseen rakennettavia taloja varten, ja varmaa on, että enemmän olisi metsässä tullut työtä valmiiksi, jos Arvid ja hänen kelpo toverinsa olisivat saaneet siellä ahertaa yksinään, kuin nyt, kun heillä oli apunaan 28 nuorta Durmanin siirtolan jäsentä, jotka olivat valitut 67:stä hakijasta.

Kuului oksien kahinaa ja maata laahaavan hirrenpään narinaa sekä samassa reipas huuto:

— Eteenpäin, Arthur!

Se oli muuan toinen siirtolainen, Karl Hammar nimeltään, joka oli pudistanut pääkopastaan papilliset haaveet ja matkustanut tänne suoraan Upsalasta, sillä hänen tutkintonsa olivat aina epäonnistuneet. Hän oli kookas, reipas, kahdenkymmenenkuuden vuotias nuorukainen, jolla oli korkea, leveä otsa sekä kauniit, tumman-siniset silmät. Kasvot olivat ehkä liian pyöreät ja posket ehkä liian pulleat, mutta näytti siltä, kuin ne seikat tulisivat piankin korjatuiksi.

— No, aja eteenpäin!

— En pääse, reki on särkynyt.

— Peijakas! Vai niin. No, nouse ylös siitä, että saan katsoa! Hyvä Jumala! Eikä muuta? Sinullahan on kirves ja kädet mukana ja puuta on täällä tarpeeksi! Heitä hiiteen särkynyt välipuu ja tee sijaan uusi.

— Auta sinä minua, veli hyvä! Minä olen asunut ikäni kaupungissa, vaan sinähän olet loma-aikoina saanut isäsi maatilalla tutustua tämmöiseen maailmanlopun huvitteluun.

— Hakkaahan poikki tuo kataja, niin saamme nähdä!

Arthur Brandmark nousi surkean näköisenä. Hän oli Hammarin ikäinen, pitkä ja luiseva nuori mies, eikä niinkään heikon näköinen, vaan sattunut onnettomuus oli koskenut häneen kovin. Vilusta kangistuneena ja särmäkkäillä, sileiksi ajetuilla kasvoillaan ja terävissä, ruskeissa silmissään perin avuton ilme vetäisi hän kerran tuskallisesti mustaa tukkaansa ja lähestyi sitten katajapensasta.

— No, miten työ sujuu?

— Voi, paras veli Hammar, minun käteni ovat täynnä rakkoja, ja ne polttavat kuin tuli.

Hammar nauroi iloisesti, niin että metsä kaikui ja laittoi toverinsa reen kuntoon. Sitten hoputettiin molemmat pienet, takkukarvaiset hevoset liikkeelle ja pian oltiin perillä uudisrakennuspaikalla — toverusten alueet olivat aivan vierekkäin — ja senjälkeen ajoivat he yhdessä kotiin, sillä päivän viimeinen retki oli tehty.

"Koti", väliaikainen, missä he asuivat siksi kunnes uudet rakennukset saataisiin valmiiksi, oli yksi niistä taloista, jotka olivat ostetut siirtolan haltuun, ja joiden pinta-ala teki yhteensä 6,000 tynnyrinalaa, joka oli melkein kokonaan metsä- ja hakamaata. Sen keskitse virtasi joki, muodostaen kolme komeata putousta, jotka toistaiseksi käyttivät vain kahta väliaikaista sahaa. Kahden järven rannat olivat myös siirtolan alueella, jonka rajojen sisäpuolella oli kokonaan muuan pienempi järvi. Se sijaitsi erään vanhan herraskartanon vieressä, jonka maat yksinään käsittivät puolet koko siirtolan alueesta. Metsätöiden aikana talvella asuivat siirtolan jäsenet niissä pienissä torpissa, jotka olivat kunkin maa-alueita lähinnä. Kokonaista seitsemän siirtolan jäsentä asusti tuossa vanhassa herraskartanossa, jota toiset kadehtien kutsuivat "linnaksi". Siellä säilytettiin myös kaikki ruokavarat ja neitsyt Malin lähetti ajomiehellä ruuan kaikkiin torppiin. Toinen seikka, mitä torpissa asujat myöskin kadehtivat, oli, että "linnassa" asujat saivat syödä oikeassa ruokasalissa pöydälle valmiiksi katettua ruokaa, kun he sitä vastoin saivat kaivaa sen kylmänä esiin koreista ja laatikoista ja sitten itse lämmittää sen — jos siitä yleensä mitään tuli. Tavallisimmin syötiinkin ruoka kylmänä.

Kun uudet rakennukset oli saatu valmiiksi, tehtiin vanhat talot ja suuremmat torpat myös siirtolaisten asunnoiksi, joiden omistajien velat lainarahastoon kasvoivat suhteellisesti sen mukaan, kuinka paljon vähemmän heillä oli ollut vaivaa asuinsijan valmistamisessa itselleen. Muista vanhoista rakennuksista otettiin niin paljon aineita lisäksi kuin saatiin, ja "linna", joka korjailtiin uusien, maukkaiden piirustusten mukaan, sijoitettiin lukusali, kokoushuone, siirtolan suurin ruokailuhuone sekä koulu, kun sellaista alettaisiin tarvita.

Maa-alueita oli yhteensä 100 ja vuokraajia vasta 28, joskin hakijoita oli ollut kaksinkertaisesti. Mutta vanhassa linnassa oltiin hyvin tarkkoja, sillä oli tärkeätä siirtolan tulevaisuudelle, minkälainen oli sen ensimmäinen miehistö, ja lukumäärä saataisiin kyllä täyteen seuraavana vuonna. Sitä vanhaa peltomaata, mikä kuului vielä vuokraamattomiin maa-alueisiin, viljelivät ensi vuonna siirtolan lainarahaston lukuun ne kymmenen apumiestä, jotka jo keväällä jättäisivät suojattinsa oman onnensa nojaan. Vilja myytiin halvalla hinnalla niille siirtolan jäsenille, joiden maa-alueilla ei ollut vanhempaa peltomaata, vaan saivat he tehdä ankaraa työtä, voimatta odottaa ensimmäistä satoa ennenkuin vasta kahden vuoden päästä.

Durmanin siirtolan jäseniksi eivät päässeet laiskurit, eivätkä rappiolle joutuneet henkilöt. Ei, sinne pääsivät vain sellaiset reippaat nuoret miehet, jotka eivät jostain syystä olleet menestyneet sillä alalla, minkä ensin olivat itselleen valinneet, sekä muutamat varattomista kodeista lähteneet rahvaan pojat, jotka olivat kunnastaan saaneet hyvät suositukset. Useat heistä olivat läpikäyneet kansanopiston.

Mutta helmikuun aurinko on jo painunut metsän taa, Brandmark ja Hammar ovat saapuneet asuntoonsa, erääseen vanhaan talonpoikaistaloon, jonka toisessa päässä oli väentupa sekä toisessa keittiö ja kamari. Heidän kaksi toveriaan, Frans Johansson, ent. nimismiehen kirjuri, joka ei koskaan saanut virkamääräystä, sekä Per Lindqvist, Bolsåkrän kirkonisännän poika, jonka isän kaunis talo ja koko omaisuus joutui hänen kuolemansa jälkeen velkojille, oli saapunut kotiin jo aikaisemmin ja sytyttänyt tulen, joka kutsuvasti vilkkuili ulos tuvan ikkunoista.

Vanha Arvid oli laittanut appeet kaikille neljälle hevoselle ja tarkasteli senjälkeen rekiä ja hevosten jalkoja. Hän murisi vain senvuoksi, ettei mikään ollut nurinpäin. Silloin huomasi hän Brandmarkin hevosen, ja hänen katseensa kirkastui:

— Ettekö edes heitä lointa sen selkään tällaisella pakkasella?

Se tapahtui ja senjälkeen mentiin "kamariin", joka oli seurustelu- ja ruokailuhuone, kun taas väentuvassa maattiin. Perunat, silavat, puuro ja maito nostettiin pöydälle ja niitä ahmittiin suurella ruokahalulla. Ja Brandmarkin saatua kuivat sukat jalkaansa ja voideltuaan haavoittuneita sormiaan pukinrasvalla tuntui elämä taas kevyemmältä.

Sitten istuivat kaikki takkavalkean ääreen ja pian oli rupattelu käynnissä päivän tapahtumista. Johansson, joka oli käväissyt illallisen jälkeen "linnassa", kertoi, että Lundstedt, muuan kalpea ylioppilas, oli pahasti sairastunut; hän ei ollut kestänyt tällaista rasittavaa elämää, ja kättilö arveli hänen saaneen keuhkokuumeen.

Brandmark pyhkäisi kädellään otsaansa ja kaiveli pikkusormella korvaansa. Koskahan tulee *hänen* vuoronsa? Hänenhän jäseniään kolotti kovasti jokikinen yö, ja monta kertaa hän oli toivonut pääsevänsä täältä kauas pois.

Bergkin oli matkustanut tiehensä, vaikka olikin saanut asua "linnassa".

"Tällaista koiranelämää en kestä", oli hän sanonut neitsyt Malinille. Siellä ei ollut edes sikareja, joita olisi joskus voinut ratokseen kärhetä, eikä punssia, jolla joskus olisi saattanut virkistää mieltään.

Hammarkin oli totinen, ja hänen siniset, uneksivat silmänsä tuijottivat herkeämättä tuleen. Mutta äkkiä hän kohautti voimakkaasti leveitä harteitaan ja huudahti:

— Ei, pojat, epätoivolle ei anneta valtaa. Me olemme polttaneet laivamme, ja siitä, joka nyt väistyy, tulee tuskin koskaan enää miestä tässä maailmassa. Luvatkaamme täällä Hyltassa asuvat toisillemme, ettemme ainakaan me luovu päämäärästämme kirvelevien käsien ja kolottavan selän vuoksi! Kaikkeen sitä elämässä tottuu, pojat. Meillä kotona oli muuan palvelijatar, joka oli kärsinyt hammastautia yksitoista vuotta, ja kun seppä oli vetänyt viimeisen sohlon pois hänen suustaan, sanoi hän, että tuntui oudolta ja ikävältä päästä särystä. Mitä sinä siitä tuumit, Arthur?

Pitkä Brandmark kohotti hitaasti päätään.

— Minä tässä muistelin kvartettiamme ja iltoja siellä...

— Se on nyt yhtä kirottua, kun ei voida kotiin palattua kunnollisesti sitoa hevosia! Tamma oli päässyt irti ja saanut hyvän aikaa herkutella kaurasäkillä.

Näin murisi vanha Arvid astuessaan sisään ja heittäen musertavan silmäyksen Johanssoniin.

Puolen tunnin perästä olivat Hyltassa tulet sammuksissa ja jokainen vuoteessaan. Mutta eräässä keittiön nurkassa makaa vanha Arvid. Hiljaa, hän varmaankin lukee iltarukousta! Hänen nuuskaiset, partaiset huulensa liikkuvat, ja hän ääntää:

— Jumala auttakoon niitä, joiden täytyy herrasväen-lapsista tehdä talonpoikia!

Väentuvassa kuullaan kuuden terveitten keuhkojen tasaiset hengitykset. Väsymys on tehnyt unen syväksi ja rauhalliseksi, joskin unien mielikuvat välisti vievät heistä yhden toisen kauas Durmanin siirtolan mailta.

Ainoastaan Arthur Brandmark on levoton. Hän kohoutuu hiljaa käsivartensa varaan, tarkastaa nukkuvia tovereitaan ja kuuntelee heidän hengittelyään. Sitten raapaisee hän tikulla tulta, sytyttää pienen, kurjan näköisen läkkilampun ja ottaa esiin valokuvan.

Se on tytön. Kaunis hän ei tosin koskaan ole ollut, eikä hän enää ole varsin nuorikaan. Vaan kaksi hyvää ja uskollista silmää katselevat herttaisesti matalan otsan alta, ja pieni soma nenännippu antaa koko hänen kasvoilleen sydämellisen, lämmittävän leiman. Suuret kyyneleet putoavat Arthur Brandmarkin silmistä ensin poskille ja siitä vuoteen karkealle hurstille. Hän suutelee kuvaa ja kuiskaa hiljaa:

— Sinun tähtesi, Lova, minä tahdon koettaa, ainoastaan sinun tähtesi! Sinähän odotat?

IV.

Jonas Durmanin suunnitelma toteutuu.

Kolme vuotta oli Jonas Durman ehtinyt maata haudassa rahvaan vainajien joukossa, kun hänen rakkain ajatuksensa alkoi toteutua viljavina pellonsarkoina, kauniina huviloina, surisevina turbiineina, jymisevinä myllynkivinä ja sihisevinä höylinä.

Terveet ruumiit, tyytyväiset kasvot ja sydämen iloiset, tasaiset lyönnit todistivat, että kaikki työ tehtiin tekijän omaksi hyväksi, työ, joka valmistaisi hänelle taatun tulevaisuuden ja huolettoman vanhuuden; — juuri sellaista oli joen varrella asunut erakko uneksinut, ja nyt hänen haaveensa alkoi toteutua.

Matkailijalle oli mitä mielenkiintoisinta risteillä Durmanin siirtolan eri alueilla. Vähän matkan päässä toisistaan kohoutuivat pienet, somat talot, jotka olivat niin lähekkäin, että niiden huomasi jollain tavoin kuuluvan yhteen, vaan sentään siksi paljon toisistaan erillään, etteivät ne muodostaneet kyläryhmää, vaan näytti niistä kukin itsenäiseltä. Jokaisen rakennuksen harjalla liehui lippu, ja kunkin talon ja

keittiökasvitarhan välillä oli pieni kukkaistarha. Hedelmäpuut olivat vielä nuoria, eikä niistä senvuoksi vielä saatu satoa, vaan marjapensaat olivat jo tuuheita. Muutamien rakennusten verannoilla näkyi komeita ruusuja ja siellä täällä puutarhojen taustoilla helottivat hyötymansikkain täyteläiset, punaiset hedelmät.

Pienemmissä taloissa oli kaksi huonetta ja keittiö, suuremmissa taas neljä huonetta ja keittiö alakerroksessa ja kolme huonetta ja keittiö ylikerroksessa sekä siinä tapauksessa myöskin ylhäällä pieni parveke.

Kaikilla siirtolan jäsenillä ei kuitenkaan vielä ollut varaa asua niin komeasti. Sellaisia suuria, seitsemän huoneen rakennuksia oli vain "linnan" lähistöllä, missä otaksuttiin helpommin saatavan vuokralaisia. Nämä saattoivat joka päivä pistäytyä "linnan" lukusalissa, kysyä sieltä postiaan, joka aina tuotiin sinne, rupertella siellä toistensa tai siirtolan jäsenten kanssa, jotka muuten kävivät siellä hyvin ahkerasti. Vuokraajiksi ilmestyikin useita "erakkoja", jotka eivät tahtoneet perustaa omaa taloutta, vaan käyttivät hyväkseen "linnan" halpaa ruokalaa.

Pienemmät, kaksi huonetta ja keittiön sisältävät rakennukset olivat siirtolan syrjä-osissa, jonne ei saatu vuokralaisia, ja missä maa-alueet olivat suurempia ja huonompia. Paras ja aikaisemmin viljelty maa kuului "linnaan", ja se oli jo aikoja sitten jaettu siirtolan jäsenille. Sunnuntaisin saapuivat kauempana asuvat tervehtimään linnan lähistoläisiä. Silloin annettiin suuri arvo yhteisille iltapäivänvietoille vanhan herraskartanon suuressa varjoisessa puutarhassa, jota vuoron perään hoidettiin, ja joka oli kaikkien yhteinen ylpeys.

Siellä lyötiin silloin krokettia ja leikittiin "viimeistä paria ulos", ja ilman täyttivät nauru ja iloiset äänet. Harvat siirtolan jäsenistä olivat vielä ehtineet mennä naimisiin, vaan hoitivat useiden taloutta palvelijattaret ja vanhat mummot. Siirtolaisten joukossa nähtiin myös iäkkäitä leskirouvia, jotka olivat siirtyneet sinne rauhan majoihin nauttimaan pientä eläkettään, ja joiden lapset olivat ulkona maailmalla ansaitsemassa jokapäiväistä leipäänsä. Mutta kesäisin pistäytyivät he tervehtimässä vanhuksia, ja leskipastorska Strömbomin tytär, joka toimi kotiopettajattarena Länsi-Götlannissa, ja joka näistä siirtolaisten illatsuista oli saanut oman käsityksensä, saapui sinne eräänä kauniina heinäkuun päivänä valkoisissa hansikkaissa ja kädessään hieno päivänvarjostin.

Siirtolan jäsenten "kerma" on asettunut kastanjien alla sijaitsevan kivipöydän ääreen vanhan fanjunnikari Almin ympärille, herran, joka on pitkä ja laiha kauniine, punaisine kasvoineen, ystävällisine, pienine, harmaine silmineen, ja jonka otsa on poimuinen kuin rusetti, ja joka hoitaa hopean hohtavaa tukkaansa kaikella hänen säätyynsä kuuluvan hienon herrasmiehen huolella. Tietysti hänellä on myöskin komeiksi harjatut viikset ja jänterät jalat. Miten hän muuten voisikaan olla vanha fanjunnikari.

Neiti Strömbom, joka on kahdenkymmenen vuotias, kapeakasvoinen, ruskeatukkainen ja muuten sievän näköinen tyttö, lyö päivänvarjostimellaan toisen kätensä rannetta, siten enemmän painostaakseen sanojaan, ja lausuu:

— Niin, mamma tahtoi aivan välttämättömästi asettua tänne asumaan — ainakin edes vuodeksi. Hänen mielestään oli tavattoman mielenkiintoista katsella tšekäläistä elämää ja...

— Vai niin, vai niin, mutta kaikkein mielenkiintoisinta on kuitenkin, että täällä voi elää halvemmalla kuin missään muualla. Missä muija ja minäkään olisimme saaneet vaivaloisella 850 kruunun eläkkeellämme näin mukavan olinsijan? Ja mitä tulee rouva pastorskan 360 kruunun suuruiseen eläkkeeseen...

— Anteeksi, herra fanjunnikari! Tietystikään emme kukaan täällä ole rikkaita, mutta emme me myöskään ole missään hoitolassakaan. Minä maksan kaikesta ja ... ja ... puheli pieni vaaleahko pastorin rouva ja kietoutui suurella arvokkuudella huolellisemmin vaippaansa.

— Niinpä niin, virkkoi fanjunnikari, sehän siinä juuri on erinomaista, että täällä saa kaiken mitä tarvitsee niin tavattoman huokealla; ja sitäpaitsi on täällä keskellä korpea mitä sivistyneintä seuraa.

Samalla kumarsi fanjunnikari sangen kohteliaasti pastorskalle ja hipaisi oikealla kädellään harmaata tukkaansa.

— Niin, ukko ja minä olemme hyvin tyytyväiset. Meillä on hallussamme herra Hammarin kolme yläkerroksen huonetta. Sata ja kaksikymmentäviisi riikin taaleria me maksamme huoneista ja polttopuista, virkkoi rouva Alm, pieni, pyöreä nainen, jonka iloisissa kasvoissa kuvastuivat vielä nuoruuden kauneuden viimeiset, himmenneet säteet.

— Herra Hammar! Onko hän tuo voimakkaan näköinen, punakka mies tuolla kaukana, viimeisen krokettipallon luona? kysyi neiti Strömbom, vieden binokelin silmilleen.

— Hän juuri, lapseni.

— Hän on sangen hauskan näköinen. Luullaanko nyt, että hän on täydellisesti pelastunut?

— "Pelastunut?" Mistä hel ... anteeksi ... mistä ihmeestä hän olisi pelastunut? huudahti fanjukkari.

— Oh, minä vain arvelin, että nuoret miehet täällä ... hm...

— ... olisivat jonkinlaisessa ojennuslaitoksessa? Ehei, armollinen neiti! He ovat kaikki kelpo poikia, sen voin teille vakuuttaa.

— Pyydän tuhannesti anteeksi!... Voi, mamma, mamma...! huudahti neiti Strömbom äkkiä ja kääntyi selin krokettipelaajiin.

— Mikä teille tuli? Onko täällä muurahaisia, vai...

— Ei, ei, herra fanjukkari, Lydia ei vaan ole tottunut näkemään noin vapaata käytöstä. Herra Hammar heitti takin yltään...

— Ei tee mitään, neiti! Hänen paidanhiansa eivät krokettileikissä likaannu.

Niin kai tuumi vähitellen neiti Lydiakin, sillä jonkun ajan kuluttua kääntyi hän jälleen pelaavan joukon puoleen, katseli salavihkaa paitahihասillaan olevaa, uhkean näköistä miestä ja pyydetäissä suostui mielellään ottamaan osaa seuraavaan peliin.

Johansson, tuo ent. nimismiehen kirjuri, joka turhaan oli odottanut virkamääräystä, oli mennyt naimisiin erään pikkukoulun opettajattaren kanssa. Hänellä oli ollut hyvin kiire, ja siksi hän oli saanut haltuunsa Hyltan vanhan talon, missä aikaisemmin olemme tehneet tuttavuutta neljän siirtolan jäsenen kanssa. Pieni koulunopettajatar oli siis yksi siirtolan harvoista nuorista rouvista, ja hän olikin kaikkien siirtolan jäsenten suuren kohteliaisuuden esine, joka osasikin erittäin arvokkaasti vastaanottaa kaiken sen huomaavaisuuden, mitä häntä kohtaan osotettiin. Sitävastoin oli Anna, köyhän kirkonisännän pojan Per Lindqvistin pitkä, vaalea vaimo enemmän itseensä sulkeutunut, tahtoen aina vetäytyä syrjään, paitsi silloin, kun hän saattoi olla vanhoille vuokralais-rouville joksikin avuksi.

Ent. maanmittari, vanha Bredin, leskimies ja eläkkeennauttaja, ei tällä kertaa viettänyt iltaa yksinomaan suuren, punatukkaisen tyttärensä Emman kanssa, joka piti hänelle taloutta kahdessa alakerroksen huoneessa Karl Hammarin huvilassa, vaan oli hänellä nyt seuranaan myöskin tyttärensä Anna ja Fanny, jotka olivat kerrassaan kauniita ja kilttejä tyttöjä, ja jotka elättivät itseään ompelulla kaupungissa, vaan olivat nyt ottaneet vapautta ja saapuneet tervehtimään vanhaa isäänsä.

Siirtolan jäsenet käyttäytyivät sinä iltana tavalla, jota maailman hienoimmat kavaljeerit olisivat kadehtineet. Mutta eivät Bredinin tytöt eikä tuo hieno neiti Strömborgkaan saattaneet siirtolaisia rajoittamaan suurta kohteliaisuuttaan niitä naisia, kyttyräselkäistä, mustakiharaista ompelijatarta Hanna Falkia ja "Malinin Idaa", ravintoloitsijattaren risatautista, kalpeata sisarentytärtä kohtaan, jotka ensi aikoina edustivat Durmanin siirtolassa nuorta, herttaista ja tulista naissukupolta.

Hanna ja Ida olivat nyt, kuten aina, ensimmäiset leikissä, ja neiti Lydia, joka ei ollut selvillä Idan yhteiskunnallisesta asemasta, sanoi hänelle:

— Kiltti neitsyt, tuokaa minulle lasillinen vettä!

Silloin huudahti kolme herraa:

— Ei, suokaa minun...! Oh, *neiti* Ida, älkää vaivatko itseänne!

Myöhäiseen iltaan saakka kuuluivat iloiset äänet suuren puutarhan käytäviltä. Muisteltiin vanhoja tapahtumia, keskusteltiin tulevaisuudesta, puheltiin vuodentulotoiveista ja ylistettiin uutta puusepäntehdasta. Sellainen kerrassaan kadehdittava mieliala vallitsee harvoin seuroissa, missä virvokkeiksi tarjotaan vain kahvia ja hyötymansikoita.

Mutta Arthur Brandmark istui koko ajan sisällä lukusalissa. Hän yksin oli jäänyt erilleen muista. Rivi riviltä hän luki lävitse kaksi paikallislehteä sekä viikon viimeiset pääkaupungin lehdet. Ne toivat hänelle terveisiä siitä maailmasta, jonka hän oli niin suurta kaipausta tuntien jättänyt.

Ahaa ... kvartetti on laulanut Södertelgessa, *hänen* kvartettinsa! Olivatkohan toverit jo unohtaneet hänet? Eipä suinkaan, saihan hän aina joskus kirjeitä, joiden sisällön hän ahmaisi kuin janoinen erämaankulkija vesipisarat... Gustaf Rossel määrätty Falkenbergin pormestariksi... Anders Wikbom päässyt lääkäriksi Sätään... Ja täällä istuu *hän*, jolla oli tunnustetusti terävin pää kaikista... No, olkoon kuinka tahansa, kahden tai kolmen vuoden päästä — hän edistyi hitaammin kuin muut — on hänellä joku, joka auttaa häntä unohtamaan ja antaa hänelle paljon muuta sijaan. Ja hänen selkäänsä ei enää

kolottanut ja käsissä oli karkeat käsät.

Aina silloin kun "linnan" sanomalehdet olivat herättäneet hänessä eloon entiset muistot oli Arthur Brandmark raskaalla mielellä ja kohteli kovasti vanhaa Lottaakin, joka häntä uskollisesti palveli.

Kun Brandmark sitten viimein lähti kotimatkalle, oli Hammar jo ehtinyt saattaa kotiin vanhan herrasväen sekä Strömbomin naisetkin heidän asuntoonsa.

Tuntuu oikein ikävältä erota, lausuivat naiset.

— Huomasiko herra Hammar, minne minä jätin päivänvarjostimeni?

— Valitettavasti en, neiti Lydia.

— Mikä sen kärsivän näköisen tyttöraukan nimi taas olikaan?

— Ida Malm.

— Vai niin, vai niin. Käykää joskus meitä tervehtimässä.

— Paljon kiitoksia!

— Jaa, tehkää se todellakin, lisäsi mamma.

— Herra Hammar!

Hammar, joka jo oli ehtinyt vähän matkan päähän, kääntyi.

— Ajatteko huomenna heiniä? Minä niin kovin paljon pidän istua heinäkuorman päällä!

Kun Hammar oli selittänyt, ettei hänellä huomenna olisi tilaisuutta ajaa heiniä, sai hän viimeinkin mennä.

Kotona verannalla istuivat Emma, Anna ja Fanny Bredin. Hammar huohti. Hän aikoi olla aikaisin aamulla niityllä.

— Minä melkein hiukan pelkään viettää yötä täällä keskellä korpea, selitti Anna.

— Mitä tyhjiä, onhan herra Hammar meitä niin lähellä! Meillähän ei ole kuin seinä väliä! sanoi Fanny.

— Keittiö on sentään välissä.

— Todellakin! Mutta nukuttehan te keveästi?

— Varsin keveästi.

Ja senjälkeen toivotettiin hyvää yötä ja kukin kävi levolle.

— Herra Hammar!

Neiti Emma oli keittiössä ja naputti ovelle.

— Miten voin palvella?

— Tahdon vain sydämellisesti kiittää siitä nurkkahyllystä, jonka olette asettanut huoneeseeni. Minä huomasin sen nyt vasta.

— Se ei kannata...

— Kiitos vaan hyvin paljon!

— Ei kiittämistä.

— Hyvää yötä!

— Hyvää yötä, hyvää yötä!

— Nukkukaa makeasti, herra Hammar!

Sen hän tekikin, vaan ei kuitenkaan yhtä rauhallisesti kuin nuo nuoret naikkoset. Tytöt nimittäin ovat kaikki samanlaisia kaikissa olosuhteissa ja kaikilla leveysasteilla.

V.

Hammarbossa.

Kellään siirtolan jäsenistä ei ollut ollut niin hyvät kuin Karl Hammarilla, ei edes niillä talonpojilla, joita oli 15 nyt jo 98:n vuokraajan joukossa.

Hammar oli köyhän komministerin poika, jonka isä oli talonpojan poika. Hänen äitinsä oli köyhä, yksinäinen tyttö, joka silloin kun pastori teki hänen kanssaan tuttavuutta palveli talousapulaisena eräässä hienossa perheessä. Löytäessään toisensa ei heillä kummallakaan ollut sukulaisia eikä ystäviä. He olivat toisilleen kaikki kaikessa ja heidän ainoa ilonsa oli heidän poikansa. Heidän kotinsa oli hiljainen ja rauhallinen.

Parempaa paikkaa kuin seudun komministerin ei pastori Hammar koskaan saanut. Mutta sen paikkakunnan köyhä kansa oli hänelle rakasta, ja onnellisesti hän jaksoi myös kustantaa poikaansa koulussa tekemättä velkaa.

Karlesta tuli terve, reipas, rohkea ja voimakas nuorukainen, joka loma-ajoilla mielellään auttoi isänsä työväkeä metsissä, pelloilla ja niityillä. Ruumiillinen työ olikin hänelle tuttua ja rakasta silloin kun hän, kotiopettajan toimen alituisesti häiritessä hänen omia opinnoitaan, ravisti päästään papilliset haaveet ja ilmoittautui pyrkijäksi Durmanin siirtolaan. Isä ja äiti olivat jo kauan sitten kuolleet.

Moni on kyllä vaivaloisempienkin sivutöiden ohella suorittanut tutkinnoita, mutta Hammarin lukuhalu oli sangen kohtuullinen, eikä hänen tarmonsakaan ollut kaikkein lujimman raudan kaltaista, vaikka hän olikin säännöllinen ja kelpo mies.

Ruumiillinen työ ei siis ollut hänelle lainkaan vastahakoista eikä rasittavaa. Mutta kotoisia olojaan hän kaipasi. Usein märissä vaatteissa ollen, syödessään kylmää ruokaa Hyltan kamarissa, muisteli hän kaihomielin äitinsä lämmittämiä, puhtoisia sukia ja hänen keittämiään makeita soppia.

Rakentaessaan talonsa "linnan" lähistölle, laittoi hän sen, huolimatta siitä, että hänen velkansa sen johdosta runsaasti eneni, verrattain suuren, toivoen saavansa siihen vuokralaisia, joiden keskuudessa hän edes jonkun verran voisi viettää rauhallista kotielämää.

Ensin tuli vanha komissionimaanmittari Bredin tyttärensä Emman kanssa ja vuokrasi alikerroksesta kolme huonetta, jotka olivat vastapäätä Hammarin omia suojia. Bredin oli jo yli-ikäinen ja sairas, ja Durmanin siirtolan jakaminen ja kartoittaminen oli hänen viimeinen työnsä maanmittarin alalla.

Neiti Emma oli heti selvillä ajatuksistaan nuoresta Hammarista, joka Bredinien luona olisi kyllä heti saanut sekä ruokaa että nauttia kotielämästä. Vaan ukko oli hieman hermostunut ja kiroili, kun luuvalo häntä vaivasi, ja se vaivasi häntä aina. Ja neiti Emma osotti vähän liian suurta lämpimyyttä nuorta Hammaria kohtaan. Hammar päättikin odottaa siksi, kunnes saisi nähdä, minkälaista väkeä hän saisi ylikerrokseen.

Sitten saapui ukko Alm ja valloitti ystävällisellä ja suoralla luonteella toisen puolen hänen sydäntään. Ja kun pian sen jälkeen tuli hänen eukkonsa, ryösti tämä tuota pikaa jällellolevan puolen sydäntä, ja he alkoivat syödä illallista yhdessä, eikä koskaan tullut puheeksikaan, että he eroisivat.

Päivä päivältä kiintyi hän vanhuksiin yhä enemmän; hän uneksi entisestä kodistaan, isästään ja äidistään ja tuli oikein liikutetuksi, kun hän huomasi rouva Almin aina säästävän hänelle parhaimmat palat paistista. Ja katsellessaan ikkunasta ulos pihamaalle siellä työskentelevää Hammaria huokasi vanha fanjunker: "Jumala siunatkoon tytön tyyppikkäämme, vaan jos Jumala olisi lahjoittanut meille pojan, olisin tahtonut sen juuri tuon mallin mukaisen!"

Eräänä toukokuun päivänä oli satanut koko aamupäivän, Hammar veti ylleen toisen nutun mennessään päivälliselle, mutta vaikka hän oli huolellisesti pyyhkinnyt jalkineensa, kuului anturoiden alta silti epäiltävää narskumista. Eukko katosi, vaan tuli parin minuutin kuluttua takaisin kädessään — pari suurta, harmaita sukia.

— Kas niin, vetäkää pian nämä jalkoihinne. Nämä ovat ukon kaikkein paksuimmat, ja minä olen ne lämmittänyt hellalla. Te voitte tuolla tavoin saada vaikka keuhkotaudin.

Hammar katsahti ystävälliseen, herttaiseen mummoon, ja hänen silmiinsä ilmestyi kaksi suurta, kirkasta kyyneltä. Eukko siitä aivan pelästyi ja huudahti:

— Herra Jumala! Ettehän vaan siitä suuttunut minulle vanhalle raukalle?

Silloin kietoi Hammar käsivartensa hänen kaulaansa ja kuiskasi muutamin katkonaisin sanoin, että juuri siten oli hänen äitinsäkin hänelle tehnyt, ja että muisto siitä nyt niin elävästi palasi hänen mieleensä:

— Kelpo poika! Pahuus minut vieköön, jos voin tuollaista poikaa kutsua "herraksi".

Ja sitten pyyhittiin silmät ja muutettiin sukat eukon läsnäollessa, ja senjälkeen mentiin ruokasaliin aterialle. Hammar oli saanut "sedän" ja "tädin", jollaisia hänellä ei ollut koskaan ennen ollut.

Miehen tavoin raatoi Hammar pelloilla ja niityillä, ja hänen farminsa oli yksi kaikkein parhaimmin hoidettuja. Väliin täytyi myöskin vanhan palvelijattaren Bollan, seurata häntä ulkotöihin, ja silloin sanoi fanjunkkari:

— Parasta on, ettei eukko täällä laiskottele. Minä kyllä hoidan kotona elukat.

Sen hän tekikin kerrassaan hyvin. Vanhoilla, kankeilla koivillaan kömpi hän navetan ylisille valitsemaan parhaat heinät vasikoille. Ja oli todellakin hauska näky katsella vanhan Almin vanhassa univormulakissaan ja kuluneessa virkatakissaan, josta eukko kyllä oli tarkoin ratkonut pois kaikki sotilaalliset merkit, menevän pihan yli, toisessa kädessään jauhovakka ja toisessa siiankaukalo.

Iltasin istuttiin yhdessä verannalla tai kiikkulaudalla, neuvoteltiin maanviljelyksestä ja karjanhoidosta tai haaveiltiin siitä ajasta, jolloin kirsikkapuut olivat kasvaneet suuriksi, jolloin talo tuottaisi 200 tynnöriä viljaa ja siellä elätettäisiin 25 lehmää, ja ennen kaikkea puheltiin siitä ajasta, jolla Hammar on ehtinyt maksaa lainarahastoon velkansa takaisin ja talo olisi hänen, jolloin työt hedelmöisivät ja hikipisarot olisivat palkitut.

Silloin oltiin hetkinen vaiti ja kuunneltiin kellojen kalketta haassa, hevosten töminää tallissa ja pienen yölepakon siipien suhinaa, kun se lensi päin päärynäpuiden oksia. Silloin katkaisi vanha Alm äänettömyyden ja virkkoi:

— Se tapahtuu silloin, kun eukko ja minä jo makaamme kummallakin turve nenämme päällä, ja täällä hommailee nuori emäntä ja pienet jalat sipsuttelevat pihamaalla.

— *Niin*, huoautti tunteellisesti Emma Bredin, joka oli aivan huomaamatta tullut ulos ja istunut verannalle.

Muutamia päiviä sen "linnan" puutarhassa vietetyn illan jälkeen, josta olemme kertoneet, tuli fanjunkkari Hammaria vastaan kaukana tiellä. Univormulakki oli aivan vinossa, kaulanauha oli päässyt solmusta, ja kaikesta päättäen oli ukko hyvin kiihottunut. Hammar aivan pelästyi ja kysyi:

— Eihän vaan ole tapahtunut mitään onnettomuutta tädille — tai lehmävasikalle.

— Ei, Jumalan kiitos, ne voivat molemmat hyvin, mutta miten on, oletko jo saanut vedetyksi kaikki heinät kotiin?

— Olen, kaikki on jo korjussa.

— No, sittenhän lainaatkin kai minulle hevosen huomenna?

— Mielelläni. Aikooko setä lähteä huviajelulle?

— Enhän nyt sentään, vastasi fanjunkkari ja veti taskustaan esiin kirjeen. Hän tulee huomenna kotiin ja hänelle täytyy laittaa juhlapäivällinen. Lahnaa, hyötymansikoita, lättyjä, hilloa...

— No, kuka ihme sieltä sitten tulee?

— Se tytön tyllerö vaan, se meidän pikku palleroisemme. Hän saapuu konservatoriosta ja pääkaupungista ja professorien luota tänne korpeen vanhempainsa luokse. Minä noudan hänet huomenna asemalta, ja hän viipyy täällä kokonaista viisi viikkoa.

Tytär oli Almin ainoa lapsi. Hän oli erinomaisen musikaalinen ja hänellä oli kaunis soprano, jota hän muutamien äidin sukulaisten, pienen apurahan ja parin rikkaan henkilön avustuksella sai kehittää pääkaupungin konservatoriossa. Oliko sitten ihme, että hän oli vanhempiansa ylpeys ja ilo!

Hammar oli nähnyt tytön valokuvan. Erikaisen kaunis hän ei ollut, mutta rakastettava, hyvin rakastettava, sekä niin hieno, hieno. Komean tukan alla (se on vaalea ja varmasti päälaessa kiinni, sanoi pappa) oli jonkun verran korkea otsa. Leuka oli ehkä liian terävä, mutta suu ja nenä olivat hyvin kauniit. ("Kreikkalaista profilia", sanoi vanha Alm. "Vaen en käsitä, mistä hän sen on saanut, sillä emme mamma ja minä ole käyneet sitä hänelle Kreikasta hakemassa").

Kuinka sitten olikaan, jäi Hammarilta seuraavana päivänä hyvä joukko heinää niittämättä, sillä hän kiiruhti ajoissa kotiin vaihtamaan vaatteita ja muutenkin siistimään itseään. Vanha Bolla sai toruja siitä, ettei vaateharja heti löytynyt, ja Hammar käytti nyt yhdellä kerran saippuaa niin paljon kuin muuten puolessa viikossa.

Vaan niinpä ei tyttö pitänytäkään häntä renkinä, kun hän pihamaalla otti suitset fanjunkkarilta. Pienellä nykäyksellä tahtoi neito muistuttaa pappaa, että esittelyn hetki oli tullut, vaan kun tämä ilon huumauksessaan ei sitä ollenkaan huomannut, ojensi hän reippaasti pienen kätösensä ja lausui:

— Te olette luullakseni herra Hammar! Kiitos kyydistä ja kaikesta vanhempiani kohtaan osottamastanne ystävällisyydestä!

— Jaha ... hm ... aivan oikein: tämä on meidän rakas poikamme ja tämä tässä tytön tyyppikämme, täydensi fanjunkkari esittelyä.

Mitenkä valokuvat sentään valehtelevat. Hänhän oli ihana kuin enkeli. "Korkea otsa" ja "terävä leuka". Ellei hänellä niitä olisi, ei hän olisi puoleksikaan niin kaunis kuin nyt, ajatteli Hammar.

Senjälkeen hän riisui hevosen, teki muutamia askareita ja meni sisään.

Vaan erikoisemmalla ilolla ei hän ajatellut vierasta. Hänhän oli niin erilainen kuin muut täällä ja tuli vallan toisenlaisesta maailmasta, joten ei hän varmaankaan käsittäisi häntä, eikä mitään muutakaan täällä. Ja täällä hän sitten hämmästyttäisi ihmisiä kokonaisen viiden viikon ajan.

Bredinin huoneen ovi aukeni.

— Oliko tuo nyt se Almin tytär, teatterimamselli?

— Heidän tyttärensä hän oli, mutta ei hän ole mikään näyttelijätär. Mistä Emma neiti sen on saanut päähänsä?

— Vai niin, eikö? Anteeksi siis, hyvä rakas herra Hammar!

Astuessaan rappusia ylös katseli Hammar käsiään. Ensimmäisen kerran kolmessa vuodessa ei hän ollut niihin tyytyväinen. Ne eivät olleet pettäneet häntä, kun hän kaatoi honkia uudisrakennustansa varten, eikä, kun hän peltoa kuokkiessaan raivasi kiviä ja kantoja.

Vaan puristaa sellaisilla känsäisillä kourilla pientä naiskättä, joka oli saanut palkinnon pianonsoitossa, tai hoidella niillä veistä ja haarukkaa vastapäätä pääkaupungista saapunutta neitosta. Se oli toista.

Melkein vihastuneena hän avasi oven ja pisti kätensä toistaiseksi nutun taskuihin.

VI.

"Mutta ma laulelen murheistani..."

Haassa kalkkuvat karjan kellot, tynni Roinehen ranta on, loitolla lentävän joutsenen siivet kultaa sätehet auringon. Kevään tuulonen — — —.

— Voi, jospa pappa tietäisi, miten on vaikeata laulaa ilman säestystä!

— Mutta, lapsi, tiedäthän sillä valmistavan iloa ukolle ja minulle.

— No, minä jatkan, mamma rakas.

Kevään tuulonen huminoipi, päivä se tuhlaa paistettaan, mutta ma laulelen murheistani Roineen rannalla yksin vaan.

Ja sitten hän lauloi vielä kolmannenkin säkeistön, ja ukko istui kyneleet silmissä, ja mamma silitti hänen hienoa, pehmyttä poskeaan. Tuo soma olento, jolla oli niin mahdolloman sivistynyt käytöstapa, kuten ukko Alm sanoi, oli heidän pikku Gerdansa, joka ennen oli ajanut takaa kanoja ja saanut karviaismarjapensaasta suuria naarmuja käsiinsä.

He istuivat pienellä yläparvekkeella, ja laulun säveleet kaikuivat kauniisti illan hiljaisuudessa. Se oli

hyvin ihanaa herra Hammarinkin mielestä, joka seiso i tallin oveen nojautuneena.

— Kas, joko herra Hammar on lopettanut työnsä? sanoi Emma Bredin, joka oli hakemassa lastuja kahvipannun alle.

— Johan minä olen...

— Niin, niinpä kai, kun on kotona iltakonsertti. Joskus hän antaa matinénkin, tai miksi ne sitä kutsuvat, kun ne kirkuvat aamupäivällä. Gerda neiti on oiva herätyskello.

— Emma neiti parka, ettekö te saa aamulla nukkua rauhassa?

— Saanhan sentään — niin paljon kuin minulla on varaa maata. Tällaisen tytön, jolla ei ole "lahjoja", täytyy olla varahin ylhäällä ja katsoa, mitä hän yksinkertaisilla käsillään voi saada aikaan.

Jos tietäisi aurinko kulta, mikä syöntäni painostaa, sen sätehet himmentyisi, ja se laskisi vaarojen taa...

Niin kuuluivat säveleet jälleen. Vanha Alm sai mielilaulunsa lauletuksi toiseen kertaan.

Karl Hammarille oli avautunut uusi maailma. Hän ei muistanut tarkkaan, montako kuormallista oli tullut heiniä, vaan noin 22 kuormallista niitä suunnilleen lienee ollut. Mutta sen hän muisti hyvin, että neiti Gerda oli ajanut niistä neljä, ja että eräänä päivänä, kun ilma oli näyttänyt uhkaavalta, ja ukko Alm oli kömpinyt niitylle auttamaan Bollaa heinien haasioittamisessa, oli tytön tyllerö tullut mukaan, kiikkunut ukon käsivarsilla ja nauranut ja rupertellut sekä alkanut myöskin pöyhiä heiniä vanhalla, kaksipiikkisellä haravalla. Joskus istui hän heinäkasalla lukien jotain kirjaa, ja kerran hän oli Bollan sijasta tullut tuomaan hänelle ruokaa.

Tällöin täytyi ottaa kädet pois nutun taskuista, niin ruskeat ja känsäiset kuin ne olivatkin, ja niiden täytyi hoidella veistä ja haarukkaa aivan tytön silmien edessä, vaan tämä ei näkynyt panevan niihin mitään erikoista huomiota; joskus hän vain ääneensä ihmetteli niiden voimaa.

Gerda neiti näytti pitävän itseään häntä paljon vanhempana ja hänestä oli Hammar vain suuri, voimakas, kelpo ja hauska poika, ehkä jonkun verran karkeatekoinen — vaan miten hän muuten jaksaisikaan alinomaa raataa Hammarbon alueilla. Todellisuudessa oli Gerda 22 ja Hammar 29 vuotias, vaan edellinen oli nähnyt enemmän maailmaa ja enemmän ihmisiä, ja nainenhan kehittyy nopeammin kuin mies.

Toisena sunnuntaina Hammarbon farmiin saapumisensa jälkeen meni hän muiden mukana "linnaan", otti siellä osaa leikkeihin, pistäysi lukusalissa ja itse neitsyt Malininkin osastossa, kuunteli pastorska Strömbomin kertomusta "herra Brandmarkin mieltäkiinnittävästä elämänvaiheista" ja ennen kaikkea hän sai tehdä tuttavuutta hänen Lydiansa kanssa, joka kietoi käsivartensa hänen vyötäisilleen, katsoi häntä syvälle silmiin ja kuiskasi:

— Oi, miten hauskaa on täällä näiden merkillisten, melkein luonnon tilassa olevien ihmisten keskuudessa tavata vertaisensa henkilö, jonka kanssa voi vaihtaa ajatuksia.

— Täällä on hauskaa!

— Todellakin täällä oleskelu on enemmän kuin mielenkiintoista! Minkä vaikutuksen neiti on saanut herra Brandmarkin suuresta sielusta?

— Oh, te aivan pelästyttätte minut! Minusta hän on hyvä poika; me juttelemme vain vähän musiikista; hän on vanha kvartettilaulaja.

— Mefistotyyppeä hän joka tapauksessa on, sitä ei voida kieltää. Minä kysyin häneltä eräänä päivänä, aikooko hän viettää täällä koko elämänsä. Tiedättekö, mitä hän vastasi?

— No?

— Hän virkkoi: "Sitä ei voi niin varmuudella tietää". Ja sitten hän katsoi minuun kovin kummallisesti. Joku toinen olisi vastannut: "Aion", tai: "En ole sitä vielä päättänyt", tai: "Ellei mitään parempaa ilmesty tarjolle". Vaan tuo oikullinen vastaus: "Sitä ei voi niin varmuudella tietää", se leikkaa minun korviani yöllä ja päivällä. Muuan, jonka hän varmasti on päättänyt panna pauloihinsa, on pikku rouva Johansson, entinen koulunopettajatar, tiedättehän. Hän tarjosi herra Brandmarkille äsken karviaismarjoja.

— No, mutta eihän se ollut vaarallista!

— Voi, Gerda — saanhan kutsua teitä nimeltä? — me emme ymmärrä oikein hänen sulettua luonnettaan. Varokaa, varokaa!

Tällä aikaa istui heidän keskustelunsa esine tavallisella tuolillaan lukusalissa, söi karviaismarjoja ja tuumiskeli, mistä ihmeestä hän saisi itselleen niin paljon rahaa, että voisi ostaa sian.

Eteisessä kalkutti neitsyt Malin soittokelloa kaikin voimin.

— Suuri Jumala, tuli on irti, ja minun huivini on siellä sisällä!
Mamma, mamma, huusi neiti Strömbom.

Vaan rouva Johansson selitti, että tarkoitus oli kutsua kaikki kokoon "kuuntelemaan esitelmää ja keskustelemaan".

Neiti Lydia rauhoittui heti.

— Voi, miten hauskaa! Herra Brandmark varmaankin pitää esitelmän jostain suuresta runoilijastamme?

— Ei, herra Hammar vain juttelee vähän lehmistä.

Pienen pöydän takana salissa seisoivat herra Hammar ja pyysi koruttomasti anteeksi, että hän, jolla ei ollut enempää käytännöllistä kokemusta kuin ammattitovereillaan, rohkeni pitää heille esitelmän kotieläinten hoidosta; vaan hän oli lukenut muutamia sitä alaa koskettelevia kansantajuisia teoksia, joita toverit luultavasti eivät tunteneet, ja niiden, sekä oman pienen kokemuksensa perusteella aikoi hän nyt esittää eräitä näkökohtia.

Esitys teki hyvän vaikutuksen, ja kun sitä seurasi keskustelu käytännöllisistä kysymyksistä, toi jokainen innokkaasti esiin kaiken, mitä tiesi. Naisista alkoi keskustelu kuitenkin käydä kuivaksi, kunnes muuan vanha, Tukholmasta saapunut revisori, joka asusti herrasväki Lindqvistin luona, pyysi kysyä, missä osassa Ruotsia kasvoi parhaita maltaita; hän oli kerran joutunut siitä kysymyksestä kiistaan erään hovikapellin viulunsoittajan kanssa.

Arvoteltiin ensin yhtä ja toista, kunnes Hammar kohteliaasti ja vaatimattomasti selitti, että maltaiden kasvu riippuu kokonaan niiden hoidosta.

— Me olimme siis molemmat väärässä, huudahti revisori. Minä sanoin, että parhaat maltaat kasvavat Skånessa, ja hän taas väitti, että Länsigötlannissa, sillä hän oli kerran saanut Boråssa vallan erinomaista olutta.

Senjälkeen lauloi kvartetti, jonka Brandmark suurella vaivalla oli saanut kokoon. Ja aina iloinen siirtolan jäsen Jakobson, entinen lääketieteen ylioppilas, joka oli neljä vuotta "tuuminut" suorittaa medikofilia, vaan jonka hän lopulta huomasi liian vaikeaksi, lausui "Döbeln Juuttaalla" sekä Nybomin "Niagaran".

— Ai hyvä Jumala, miten hän lausui hyvin! Kuulehan, Emma, eikö pappa voisi joskus kutsua häntä meille, kuiskuttelivat sekä Anna että Fanny Bredin, jotka eivät laiminlyöneet yhtenäkin sunnuntaina saapua "linnaa", milloin siellä vaan luvattiin jotain erikoista.

Vielä kauan kuului kastanjain alta iloisia ääniä, mutta puutarhan syrjässä istui yksinään kyttyräselkäinen Hanna Falk ja itki. Kaikki olivat häntä kohtaan kilttejä ja ystävällisiä ja hänet vietiin mukaan leikkeihin. Vaan kun hän äsken oli huomannut erään vussin harmaan käsivarren kiertyvän erään tytön vyötäisten ympärille, tytön, jolla oli suora selkä ja jonka rinta ei ollut sisäänpäin painunut, tuntui se hänestä entistä katkerammalta, ettei Anna Falk koskaan saa tilaisuutta jättää pientä kamariaan ja muuttaa jonkun farmarin emännäksi.

Kotiinlähtö näistä sunnuntai-illatsuista oli yhtä jännittävä kuin kotiljongi jossain hienon maailman tanssiaisissa. Tytöt seisoskelivat välinpitämättömän näköisinä, mutta itse asiassa he odottelivat pamppailevin sydämin, kuka kutsuisi kunkin ajopeleihinsä. Yleensä oli siirtolassa hyvin vähän naisia, ja he asetettiin tavallisesti kaikki vaunuihin, ellei joku heistä asunut aivan lähellä, tai pitänyt hauskempana jäädä *jonkun* seurassa kävelemään. Mutta ensin annettiin paikat vanhemmalle väelle, ja tyttöjä oli tällä kertaa tavallista enemmän, ja — ajopelit olivat tietysti kaikki yhtä hyviä, vaan ajajat eivät. Vanha Anders seisoivat pitelemässä hevosia ja murahti toverilleen Svenille:

— On se sentään merkillistä, että noista herraspojista sittenkin tuli ihmisiä. Katsos, nyt ne osaavat jo rasvata pyörätkin ja ymmärtävät hoitaa elukoitaan säällisesti!

Myöskin Brandmarkilla oli hevonen. Ilta oli jo hämärä, ja ilma ei näyttänyt oikein lupaavalta. Tyytyväisenä hän katseli erään toverinsa ottavan kärriyllensä pastorskan ja neiti Strömbomin, sekä Bredinin tyttöjen ihastusta, kun "tohtori" Jakobson, joka neljä vuotta oli "tuuminut" suorittaa medikofilia, otti heidät kaikki rattailleen. Kun Lova joka tapauksessa oli poissa, olivat Brandmarkille kaikki tytöt samanarvoiset, ja hän kysyi:

— Onko neitsyt Malin nähnyt Hanna Falkia?

Vanha Malin juoksi puutarhaan, nosti molemmat kädet kupeilleen ja huusi niin että silmänsä pullistuivat kuin kummipallot:

— Hanna, Hanna! Tule pian! Sinä saat ajaa Brandmarkin kärryillä.

Montaa sanaa eivät nuo kaksi matkalla vaihtaneet. Hannan laihat, kärsivät kasvot näytti kuuvalossa tavallista kalpeimmilta. Brandmark katsoi häneen osaaottavasti ja sanoi:

— Neiti Hanna ja minä olemme luultavasti leikkineet tänä iltana kaikkein vähemmin.

Hanna vain silmäsi häneen. Hän oli mies, ja voimakas ja suoraselkäinen, eikä kuitenkaan iloinen. Se oli merkillistä.

Huvilan ohi, mäkiä ylös ja mäkiä alas veti Hammarbon hevonen kuormaansa. Setä Alm ajoi, ja molemmat nuoret istuivat ahtaalla takaistuimella. Ensi kerran ei Hammar ollut oikein tyytyväinen siihen, että hän asui niin lähellä "linnaa". Hän tunsu pienen käsivarren koskettavan omaansa ja lämpimän hengityksen hyväilevän kasvojansa. Hän olisi tahtonut ajaa niin kovaa kuin hevonen vaan olisi jaksanut, ajaa läpi metsien ja laaksojen aina sinne saakka, missä kukaan ei koskaan ole nähnyt hienokätistä miestä, eikä kuullut puhuttavankaan musiikki-akatemiasta. — Vaan nyt hän sai luvan pitää hieman keskustelua vireillä.

— Mitä neiti nyt ajattelee niin vakavana?

— Hammarbon nuorta patruunia.

— Minuako? Kuinka ihmeessä...

— Minussa on herännyt suuri kunnioitus teitä kohtaan. Täällä kotona te olette minusta vain suuri, kiltti poika — älkää vaan suuttuko minulle! — mutta "linnassa" kohositte te minun silmissäni monta tuumaa. *Kaikki* kysyivät teiltä neuvoa. *Kaikkia* te ohjasitte. Ja kun te piditte esitelmän — se oli kai lehmistä, mutta kyllä te puhuitte vähän sioistakin — kuuntelivat kaikki teitä henkeään pidättäen, ikäänkuin te olisitte ollut joku oppinut professori. Tehän olette siirtolan kuningas, Hammar!

Hammar nauroi iloisesti.

— Durmanin siirtolan kuningas! Mitä hullutuksia te puhuttekaan, neiti? Kuulisipa sen ukko Eneman, joka on hallinnon puheenjohtaja ja *oikea* kuningas! Vaan lienee kyllä totta, että minä heti alussa pääsin vähän muita edelle, sillä minä olin näistä meidän n.k. herroista ainoa, jolla aikaisemmin oli hieman käytännöllistä kokemusta maanviljelyksessä.

— Tännekö te siis jäätte koko elämänne ajaksi?

— Niinpä melkein luulen. Nykyisin en minä ajattele muuta kuin Hammarbota ja miten sen pikemmin saisain aivan omakseni. Vaan en minä silti tahdo väistää onneani. *Jos* voin tehdä jotain enemmän, jos voin ryhtyä jonkin täällä vaurastuvan teollisuuslaitoksen palvelukseen, tai jos tielleni ilmestyy joku jota ymmärrän ja joka saattaa auttaa minua nopeammin eteenpäin, en suinkaan tahdo lyödä sellaisia tilaisuuksia laimin. Vaan muuten kyllä luulen, että ainaiseksi jään vain yksinkertaiseksi työmieheksi.

Suuret, siniset silmät säteilivät, ja Hammarin puhuessa kohotti hän päätään. Tuon nuorukaisen lauseissa ilmeni rauhallista voimaa ja hänen olennossaan järkkymätöntä tarmoa, jotka seikat pitivät Gerdan silmät kääntyneinä hänen kasvoihinsa kauemmin kuin tavallisesti. Oliko se sama kömpelö nuori mies, joka hänen ollessaan ensi iltaa Hammarbossa seisoi kädet selän takana muuriin nojaten?

Monet kyttyräselät ovat tulleet rakastetuiksi sydämensä tähden, heikot keuhkotautiset ovat monesti vaarallisia naissieluille, ja henkilöt, joilla on ollut kaikkea muuta kuin ulkonaisia etuja, saavat usein osakseen paljonkin rakkautta; vaan niin kauan kuin maailma seisoo, ei miehen uskallus ja voima koskaan kadota viehätysvoimaansa naisiin.

Mutta kun maanantai-aamu valkeni ja Gerda haukotellen hiukan nosti ikkunaverhoa nähdäkseen, minkälainen ilma oli ulkona, huomasi hän Hammarin suuret talonpoikaiset saappaat jalassaan käyränä kantavan tavattoman raskasta säkkiä, silloin tuumi hän, että kaksi viikkoa oli kulunut kovin hitaasti, ja että ne kolme viikkoa, mitkä hänellä vielä oli loma-ajasta jällellä, olisivat varmaan entistä pitemmät. Ja niin kömpi hän jälleen peitteen alle ja nukkui vielä parisen tuntia ja uneksi matka-apurahasta, ulkomailla olost, ja siitä, mitä professori oli sanonut julkisissa näytteissä sekä eräästä mustasilmäisestä viuluniekasta, joka aina, lupaa kysymättä, teki hänelle seuraa iltakävelyillä linnan mäellä, ja jonka kanssa hän oli monet puolet tunnit katsellut Norrströmin pyörteitä.

Mutta hauskaa oli, että vanhemmilla oli kaikki niin hyvin, ja että he tulivat toimeen niin halvalla. Kiitollisuudesta hän tahtoi olla *oikein* hyvä tuota nuorta miestä kohtaan.

* * * * *

Maanviljelijän ensi palkka on ruis korkeine korsineen ja täyteläisine tähkäpäineen. Tosin kyllä valmistuvat perunat jo aikaisemmin, vaan ne ovat vain makupaloja, ja näiden sato saadaan vasta syyskuun loppupuolella.

Kun ruis on leikattu ja pantu kuhiloihin, katselee maanmies huolestuneena taivasta, sillä sade voi saada paljon vauriota aikaan. Sen vuoksi vallitseeikin maakilissä elonkorjuun aikana tulinen kiire.

Hauskat iltahetket Hammarbon verannalla olivat loppuneet. Iltasin oli Hammar kuoleman väsynyt, aamusin hän nousi ani varahin, ja aterian jälkeisen puolen tunnin lepoajan täytyi hänen olla levossa ja rauhassa sohvallaan. Syödessä puheltiin etupäässä vain ilmasta ja tuulesta, ja eukko ja Gerda istuivat päivät pitkät lehmusten alla kutimineen ja kirjoineen, kun taas vanha Alm hommaili pihamaalla yhtä ja toista.

Rukiin jälkeen kellastuu ohra, vaan Hammarbossa ei vielä tarvittu paljonkaan viljellä tuota arkaa ja runsasta huolta vaativaa viljaa, ja kauran kypsymistä saatiin odottaa vielä kauan sen jälkeen, kun ruis oli saatu onnellisesti ja kuivana suojiin.

Nyt seurasi parempi aika ja päivät olivat kauniita. Itse ukko Bredinkin, noiden kolmen ystävällisen tytön luuvaloinen isä, joka yleensä aina oli näkymättömissä, kömpi ulos verannalle, ja istuen tuntikausia, partainen leuka kepinnuppiin painuneena, katseli unisin silmin pihamaalle.

Lydia Srömbom oli lyöttäytynyt hellään ystävyysuhteeseen Gerdan kanssa, vaan hän saapui Hammarbon huvilaan aina kaikkein mieluummin silloin, kun sen nuorella vuokraajallakin oli aikaa istua mukana seurassa. Nelinappiset hansikkaat olivat hävinneet ja hänen päälleen oli ilmestynyt yksinkertainen pumpulileninki. Leskirouva pastorska seurasi myös joskus mukana ja esiintyi hyvin ystävällisenä. Välisti jutteli hän Hammarille kerrassaan tutunomaisesta.

— On oikein merkillistä, herra Hammar, että minun Lydiani, joka, sen uskallan sanoa, on hienosti sivistynyt tyttö, sekä, senkin rohkenen väittää, suuressakin maailmassa sangen huomattu, viihtyy niin tavattoman hyvin täällä Durmanin siirtolassa. Viimeksi eilen hän virkkoi: "Tietääpäs mamma, minä voisin olla täällä vaikka koko ikäni."

— Onko se todellakin mahdollista?

— Minä *vakuutan*, herra Hammar.

— Vaan sehän olisi ihan ajanhukkaa.

— Niinpä tietenkin, ja sitä minäkin hänelle sanoin: "Rakas lapseni", minä sanoin, "sehän on aivan mahdotonta muuten kun sinulla olisi täällä joku elämäntehtävä". — "Niin mamma", sanoi Lydia, "olisipa se elämäntehtävä *kuinka vähäinen tahansa*". Eikö se ole todellakin ihmeellistä, herra Hammar, — ja niin sivistynyt tyttö kuin hän on!

— Se on kerrassaan käsittämätöntä.

— Eikö neiti Lydia ole menett ... hm ... *jättänyt* paikkaansa, joten hän ei tiedä, mitä hän nyt ryhtyisi tekemään? huomautti tuo parantumaton Emma Bredin.

Pastorskan kasvot lensivät tulipunaisiksi. Hän vavahti hermostuneesti ja kietoi vaipan paremmin ympärilleen, kuten hän teki aina silloin kun hän tahtoi osoittaa arvokkuutta.

— Hän ei suinkaan ole jättänyt paikkaansa. Hän oleskelee täällä vain loma-aikoinaan. Hänellä on *erinomainen* paikka, on minulla kunnia neidille ilmoittaa, ja hän on "sinä" vapaaherrattaren kanssa; vaan minun Lydiani on aina pitänyt yksinkertaisuudesta ja vaatimattomuudesta.

Kun kaikki toiset olivat menneet ja Hammar oli jäänyt yksin Almin kanssa, virkkoi Gerda:

— No, herra Hammar on tehnyt valloituksen!

— Kuinka niin?

— Sanotaan, että naiset aina puhuvat pahaa toisistaan, vaan että Srömbomin naiset ovat suuresti ihastuneet nuoreen patruuniin, se on selvä, eikä liene mikään synty huomauttaa siitä.

Hammar nousi ja näytti hyvin vakavalta.

— Kuulkaahan, neiti Alm, *niin* yksinkertaisen ja naimahaluisen en luule sen tytön olevan, ja mitä minuun tulee, tiedän minä *nyttemmin* arvoni varsin hyvin, enkä suinkaan tahdo houkutella jäämään luokseni ketään tyttöä, joka on minua parempi ja hienempi.

Kaikki kolme oikein hämmästyivät tätä Hammarin äkkinäistä ja jokseenkin perusteetonta sisunpurkausta, ja Gerda katsoi hajamielisenä hänen jälkeensä, kun hän ripein askelin riensi pihan poikki jollekin askareelle aittaan.

Aina yhtä järkevä, terve ja käytännöllinen, ajatteli hän. Aina hänellä on silmänä ratansa ja tulevaisuutensa. Hän ei koskaan hetkeäkään, haaveillut, tuo suuri poika.

Ja kuitenkin oli hänellä aatteellisia harrastuksia ja hän oli pitkän aikaa lueskellut. Kun he erään kerran olivat keskustelleet niistä asioista, ja Hammar oli puhunut hyvin hartaana ja lämpimästi, oli Gerda katsahtanut häneen ja lausunut: "Eiköhän se sittenkin ollut erehdys, että te jätitte lukunne?" Aivan huolettomasti ja pienimmänkään surun väreen ilmaantumatta kasvoilleen oli Hammar silloin nauraen vastannut: "Hm, minussa ei kirkko eikä valtio ole mitään kadottanut. Minun valtiolliset harrastukseni ovat minulle vain virkistystä muun työn lomassa, vaan säkki ei olisi tullut niistä täyteen koko elämänalaksi."

Oli melkein kiusallista nähdä aikamiestä niin rauhallisena, kylmänä ja elämäänsä tyytyväisenä.

Hammar parka, toista liikkui hänen sisimmässään. Hänen äskeinen sisunpurkauksensa oli juuri johtunut siitä, että hän pelkäsi niiden toisten arvaavan hänen salaiset ajatuksensa, ja siksi täytyi Gerdan saada se käsitys, ettei hän ollut mikään huokaileva ritari eikä mikään narri, joka kantoi hulluja haaveita.

Vaan miten oli asian laita? Tuon voimakkaan, levollisen ja käytännöllisen pojan sielunrauha oli poissa. Hän havaitsi nyt selvästi, miten tuo pieni, rakastettava, hentoinen tyttö-olento oli valloittanut hänen sydämensä, joka sen tähden vuoti verta.

Voi, rakkaus ei ole silloin mitään, kun se on kohdistunut henkisesti ja yhteiskunnallisesti tasa-arvoiseen henkilöön. Jos tunne silloin on totinen ja se saavuttaa vastakaikua, työntää se tieltään kaikki esteet; jos se taas saa osakseen välinpitämättömyyttä, tulee avuksi loukattu ylpeys, ja sehän vaikuttaa jossain tapauksessa parantavasti. Vaan jos rakkaus kohdistuu alempaan henkilöön, kaivaa sydäntä pelko ja epäily, että lempi silloin on ostettu. Kun taas rakastutaan sellaiseen, joka ulkonaisesti on ylempänä, silloin kärsii sielu kamalia tuskia ja silloin huokaillaan: "Voi, jos ei olisi näin, niin ehkä ... ehkä..."

Vaiti, kuule! Ylemmän parvekkeen ovi narisee, Almit ovat väsyneet odottamaan häntä. He ovat menneet levolle sanomatta hyvää-yötä.

Hän laulaa. Ahaa, ukko ei ole antanut myöten, ennenkuin hän on laulanut hänelle tuon vanhan tutun laulun. Selvinä ja kirkkaina kaikuivat säveleet:

"Jos tietäisi aurinko kulta, mikä syöntäni painostaa, sen sätehet himmentyisi ja se laskisi vaarojen taa..."

Hammar nojautui tallin ovea vasten ja kuunteli. Ruskea, voimakas niska taipui, ja pyöreät, poikamaiset kasvot olivat tulikuumat..

Jospa tietäisit minun suruni, sinä loistava aurinko, niin ei kai silti sinun säteesi himmentyisi!

VII.

Ukkosenisku.

Siirtolan läntisessä osassa, noin puolen penikulman päässä "linnasta" oli Luisenro, Arthur Brandmarkin pikku talo. Kun talvella kaadettiin rakennushirsiä, oli aikomus, että hänen farminsa rakennettaisiin lähelle Hammarbota, vaan eräänä murheen ja kaihon hetkenä, jolloin Brandmark tahtoi pois kaikkien ihmisten läheisyydestä, oli hän muuttanut päätöstään ja tullut erään karun hakamaan omistajaksi. Hänen pienessä talossaan oli vain kaksi huonetta ja keittiö sekä vähäinen makuukomero. Sillä paikalla oli ennen ollut torppa, johon kuului noin viisi tynnyrialaa maata. Brandmarkin työ oli

ukko Bredinin suunnitelman mukaan kohdistunut yksin omaan peltotilkkujen välissä olevien, pienten, viljelemättömien niittypahaisten poistamiseen sekä kivikkojen puhdistamiseen.

Sillä tavoin oli Brandmark saanut itselleen noin kymmenen tynnörinalaa peltoa sekä laittanut myöskin vähäisen sammalviljelyksen metsässä olevaan suohon. Vaan tämä kaikki olikin vienyt kaiken hänen tähänastisen aikansa, puhumattakaan lainarahasta, joten hänellä ei ollut varaa asuinrakennuksensa koristamiseen. Vanhojen riippakoivujen oksat tunkeutuivat verannan sisään. Pihamaa oli kyllä puhdistettu ja aidattu, vaan siihen oli vasta hyvin vähän istutettu, ainoastaan muutamia omenapuita. Siinä osassa, joka oli ajottu keittiökasveja ja kukkia varten, kasvoi kivien välissä vielä vain perunoita.

Mutta riippakoivut olivat kauniita, ja niiden välillä välkkyi sinisen veden pinta. Se oli aina verannalle saakka ulottuva järvi, jonka ranta oli Luisenron ja koko siirtolan sen puoleinen raja.

"Luisenro!" Todellakin hieno nimi niin syrjäisellä farmilla. Niin, sillä järvellä "Lova" kerran soutelisi, ja hän pääsisi äitinsä kanssa sivukaupungin pienestä huoneistosta, missä he eleskelivät pitämällä ylioppilaita täysihoidossa, eikä heidän enää sitten tarvitsisi tuumia, miten voisivat tarjota ruokavieraille täyden aterian 1:25:llä, kun naula lihaa jo maksoi 50 äyriä. Ja vanha täti Strand saisi ikuisiksi ajoiksi sulkea talouskirjansa ja seurata Lovaa tänne, missä hän saisi palkkion kaikesta äidillisestä rakkaudestaan, puhumattakaan niiden kahden lukukauden ruokamaksujen takaisin saamisesta, mitkä Brandmark oli jäänyt hänelle velkaa.

Brandmarkin huvilan huoneet olivat puutteellisen näköiset ja huonosti kalustetut; siellä hallitsi Lotta eukko rajattomalla vallalla, ja Brandmark oleskeli siellä vain ruoka-aikoina. Mutta ylhäällä olevassa makuukomerossa oli hänellä kirjoituspöytä, täytetty sohva, jonka päällys oli perin haalistunut, piironki, jolla oli laulunotteja, seinällä isän ja äidin valokuvat sekä niiden yläpuolella vanha viulu, joka niin monesti entisaikoina oli synnyttänyt iloisen tunnelman ystävien seurassa. Kirjoituspöydällä oli pieninenäisen, matala-otsaisen ja hajahiuksisen tytön valokuva, mutta sen tytön väsyneistä silmistä loisti ääretön hyväntahtoisuus ja hellyys. Se oli sama Lova, jonka kuvaa Brandmark kerran eräänä talviyönä Hyltan tuvassa oli niin kaihoten katsellut.

Brandmark istuu pöytänsä ääressä, vaan hän ei katsele valokuvaa. Hän istuu pää käsiin nojautuneena ja hiljaa kuin kuollut.

Sohvalla istuu siirtolan hallinnon puheenjohtaja, Jonas Durmanin testamentin toimeenpanija, ruununvouti Eneman. Hänen partansa on harmaa ja huolellisesti harjattu tukkansa hopean hohtava. Muuten ovat kasvot yhtä täyteläiset ja punaiset kuin ennenkin, ja hän näyttää nyt peräti huolestuneelta. Hän katselee kauan Brandmarkia pienillä, terävillä silmillään, vaan käy lopuksi kärsimättömäksi.

— No, mutta suoristaudu, poika! Tietystikin merkitsee kolmesataakuusikymmentä riikin taalaria sinulle paljon, vaan olethan sinä mies, ja me kaikki olemme sinun ystäviäsi. Olen saapunut itse tuomaan tuon vanhan koronkiskurin uloshaun, tehdäkseni iskun sinulle keveämmäksi, ja jonkun keinonhan me nyt tässä aina keksimme.

Brandmark kohotti päänsä. Hänen kasvonsa olivat kuoleman kalpeat ja hänen ruskeat silmänsä säkenöisivät tulta.

— No niin, kun minä nyt sedän ja muiden avulla pääsen kohoamaan pinnalle jälleen, niin sitten saapuu toisia tällaisia unohdettuja papereita minun n.k. opiskelu-ajoltani, ja siinä sitä sitten ollaan, minä olen tehnyt kaiken työni turhaan ja jään tänne ikiajoiksi teidän armoillenne. Ei, ei koskaan! Sitä minä en tahdo! He tahtovat tehdä minusta raukan. Hyvä, he saakoot tahtonsa perille.

— Mitä sinä puhut, poika? Onko sinulla useampia tällaisia papereita?

— On. Omat asiani olen hoitanut, vaan köyhähän saavat tässä maailmassa auttaa toinen toisiaan. Kuka muu heitä auttaisi? Ja jos sitten yksi heistä pääsee nousemaan, niin putoo toinen ja vie hänet mukanaan. Minä olen kirjoittanut nimeni kuuteen, seitsemään paperiin, ja nyt ne verenheimijät löytävät minut täältä. Luulin Lundstedtin saavan sen itse maksetuksi. Miten on toisten laita, sitä en tiedä. Sunnuntain lehdessä näin, että Fellin on kuollut. Hän luki lääketiedettä ja hän lauloi vähän aikaa toista tenoria, kunnes hän lähti kaupungista ja Aspegren tuli sijaan. Minä en raha-asioita silloin sen syvemmin ajatellut. Olin kokonaan unohtanut nuo takaussitoumukset — meillä kun oli tapana auttaa aina kun joku joutui pulaan.

— Miten kevytmielistä? mutisi ruununvouti ja pudisti tyytymättömänä päätään.

— Saattoi kyllä olla sitä, setä, vaan kahdenkymmenen ikäisinä ei raha-asioita oteta kovin vakavalta kannalta, varsinkin, jos isä ja äiti siihen saakka ovat voineet auttaa.

— Mitä sinä nyt sitten aiot tehdä?

— Sitä en tiedä. Mutta se ainakin on minulla selvillä, että täällä en aio retustella ilman minkäänlaisia tulevaisuuden toiveita; sitä *en voi*. Eihän tarvita mitään muuta, kuin että joku noista viheliäisistä koronkiskureista saa tietää minun olevan täällä ja omistavan muutaman elukan ja pienen asunnon. He mutisevat tyytyväisinä: "Sehän on hauskaa, nyt voimme kiskoa häneltä jotain!" — Lova raukka, sinä et koskaan saa nähdä Luisenrota! huudahti hän samassa epätoivoisena, kun hänen katseensa osui pöydällä olevaan valokuvaan. Ja hänen päänsä painui jälleen käsien varaan.

Rappusilta kuului reippaita askelia, ja samassa ilmestyi ovelle Hammar, joka huudahti:

— Mainiota, veikko! Sinun viljasihan ovat yhtä pulskia kuin minunkin.
— Mutta mikä sinun on? jatkoi hän ihmetyksissään.

Hän ei kuitenkaan saanut mitään vastausta. Niin harvoin sanoin kuin mahdollista selitti ukko Eneman hänelle asian laidan ja kertoi Brandmarkin päättäneen jättää kaikki. Hammar istui hetken vaiti ja huolestuneena. Hän kysyi:

— Kuulehan, Arthur, rohkaise mieleesi! Keitä ovat uloshakijat? Heihin nähden ei sinulla ainakaan ole mitään moraalista velvollisuutta, varsinkaan, kun velat eivät ole sinun omiasi.

Ukko Eneman avasi hopeaisen nuuskarasiansa ja pisti siitä nenäänsä kelpo annoksen — nautinto, jota hän ei laiminlyönyt kireimmämmässäkään tilaisuudessa, ennenkuin oli päästy ratkaisuun.

— Siitä ei mainita mitään ulosottolaissa, vaan ehkä kyllä isän Jumalan papereissa. Mutta sekään seikka ei auta Brandmarkia pulasta. Mitä hän nyt ottaa eteensä?

Hammar lähestyi Brandmarkia, löi häntä olalle ja sanoi:

— Sinulla on oikeen, Arthur! Tänne et voi jäädä. Työ ilman tulevaisuudentoiveita ei ole minkään arvoista ja se murhaa sielun ja ruumiin. Matkusta Amerikkaan ja rupea puunhakkaajaksi tai professoriksi! Upsala ja Durmanin siirtola ovat tehneet sinut kelpolliseksi kumpaankin ammattiin, ja työsi tulokset joutuvat omiksesi.

Brandmark nousi.

— Kiitos sinulle, vanha ystävä! Minä olin jo ehtinyt ajatella hiukan lyhempää tietä paljon kaukaisempaan maahan.

— Hyi hitto, minkälaista on nykyajan nuoriso! Tuumiskella nyt tuommoista, vaikka on päätä ja voimia ja hieman sydäntäkin.

Brandmark puristi toisella kädellään ruununvoudin, toisella Hammarin kättä.

— Kiitos ystävällisyydestänne! Mutta nyt minä tahdon jäädä yksinäni ... haudatakseni Louisenron isännän.

Kun he olivat jättäneet hänet heittäytyi hän pitkälleen sohvalle ja otti käteensä Lovan valokuvan. Noin tunnin kuluttua kuului rappusilta vanhan Lotan ääni:

— Rukiit ovat kuivia. Eikö niitä nyt ajeta kotiin?

— Ei tänään, Lotta.

— Vaan jos huomenna sataa...

— Satakoon sitten, muori!

Itsekseen mutisten palasi eukko alas.

— Vanha Arvid oli oikeassa. *Kunnon* talonpoikia ei noista herraspojista kuitenkaan koskaan tule... Ei nyt ryhdy ajamaan rukiita kotiin, vaikka ne ovat kuivia...

Makuukomerossa kiiteli Brandmarkin kynä paperilla. Nyt oli kuollut haave hiljaisesta, maallisesta kodista kaukana erämaassa. Louisenro ei koskaan saisi vastaanottaa Louiseaan. Kolmen vuoden työ ja toiveet olivat olleet turhat. Kolmen vuoden ajan hän oli astunut eksyksissä Durmanin metsissä, ja oliko nyt löytämänsä uusi polku oikea, sitä hän ei tietänyt. Vaan sen hän tiesi, että jos sen polun varrella on vaikka kuinka yksinkertainen mökki, missä on leipää kahdelle, ja vaikka se mökki olisi viiden, kymmenen vuoden vaivaloisen matkan päässä, niin saavuttaa hän sen tahtoo, ja toivoa, toivoa — jos vain Lova odottaa.

Mutta jos hän ei sitä tekisi? Ehkä hän jo uupuu? Kovia sanoja ei hän kuitenkaan hänelle senvuoksi

sanoisi, eikä katkeruudella häntä ajattelisi. Lovalla oli syytä olla tyytymätön. Mitä hän oli voinut tehdä hänen hyväkseen? Ei mitään, ei kerrassaan mitään. Hän oli nyt köyhempi kuin koskaan ennen.

— Vastaa suoraan ja avoimesti, Lova! Tahdotko vai etkö? Vieläkö sinulla on kärsivällisyyttä ja vieläkö sinä toivot? Ellei, niin hyvästi, hyvästi iäksi, sinä sydämeni lemmitty!

— Kuulkaas, herra!

— No, mitä nyt, Lotta?

— Läski on paistettu ja herneet jäähtyneet. Ettekö te tahdo syödä koko päivänä yhtä Jumalan einettä?

— Hiljaa, eukko!

... Ja kiitos kaikesta, Lova, ja anna anteeksi minulle, joka olen tahtonut yhdistää sinun kohtalosi omaani — minulle, joka en ole kyennyt rakentamaan yksinkertaisinta kattoa päämme päälle!

VIII.

Häät Jumalan sallimuksesta.

"Oma Arthurini!

"Sinun kirjeesi oli musertaa minut, vaan sitä se ei kuitenkaan tehnyt. Nyt minun sydämeni vain murehtii rakastettuni surun tähden, rakastettuni, joka on saanut turhaan tehdä työtä ja kuluttaa vuosia.

"Vaan ovatko ne sentään turhaan kuluneet? Onhan sinulla nyt suurempi usko omiin voimiisi, luotathan sinä nyt enemmän itseesi kuin silloin, jolloin me istuimme kahden minun pikku huoneessani, ja sinä huomasit sanomalehdessä ilmoituksen Durmanin siirtolasta. Silloin sinä suljit minut syliisi ja kuiskasit: 'Lova, kaikki näyttää täällä nyt niin tukalalta; emmeköhän koettaisi?'

"Kun minä nyt tulen, niin uskotko, että sinun surusi painaa minuakin?"

"Arthur, se ei ole mitään tunteen oikkua, ei kärsimättömyyttä eikä asioiden halveksimista, kun minä nyt sanon sinulle: *minä seuraan sinua!*

"Me olemme jo odotelleet kauan, me olemme koettaneet olla viisaita ja ajattelevaisia. Mutta meidän suunnitelmamme ovat särjetyt ja toiveemme murskatut. Nyt minä en enää voi tehdä mitään erilläni sinusta, vaan *kaiken* sinun kanssasi. En tahdo enää odottaa kauemmin. Suuren meren meitä erottaissa voi jompikumpi meistä kuolla. Mikään onni eikä onnettomuus ei merkitse niin paljon kuin merkitsee omistaa toinen toisensa. Vetäydytkö pois, pidätkö sitä epänaissellisenä, jos minä sanon sinulle: Ota minut mukaasi pitkälle matkallesi! Tulkaamme mieheksi ja vaimoksi! Armas, anna minun tulla edes siksi, mitä minä voin olla sinulle!

"Anna minulle anteeksi! En tahdo suuresti rasittaa sinun taakkaasi, en tahdo asettaa esteitä sinun tiellesi, mutta ota minut mukaan, Arthur!

"Äidillä on eläkkeensä ja vähän jällellä isältä. Minun sydämeni vuotaa verta jättäessäni hänet, vaan minä melkein luulen, että hän voi elää helpommin ilman minua kuin minä ilman sinua.

"Minun pääni on sekava. Huomenna saat pitkän, oikean kirjeen. Nyt en enää voi muuta kuin pyytää: Älä työnnä minua pois, älä naura minulle, älä pidä minua lapsena. Jakakaamme murheet ja vaivat! Ja ellemme muuta voi, niin voimmehan ainakin kuolla yhdessä!"

— Niin, ja loppu on sitten samanlainen kuin morsiamen kirjeet yleensä. Siinä puhutaan omasta kodista ja muusta semmoisesta, mutta itse kirje, eikö totta, on hieman erikoinen.

Näin lausui Arthur Brandmark, ja hänen ruskeat silmänsä säteilivät.

Karl Hammar pyyhkäsi salaa silmiään ja vastasi:

— Mies, joka on voittanut itselleen sellaisen sydämen, on rikkain koko maailmassa, vaikkei hänellä olisi tietoaakaan, mitä syödä tai juoda.

— Niin, katsos, hän pieni, kalpea tyttö, joka ei juuri paljon puhu, ja jonka ensimmäiset nuoruudenvuodet on keittiön hellauuni kuluttanut, ja jonka etusormessa on miljoonia pieniä pistoksia — liinaompelusta näethän —, mutta minä luulen, että isä Jumala on juuri sellaisille naisille antanut parhaimman sydämen.

Nämä ystävykset loikoilivat ruohikossa Loisenron veräjän luona. Hammar oli saapunut Brandmarkin luokse, vaan tämä tuli portilla häntä vastaan Lovan kirje kädessään.

He olivat hetken aikaa vaiti. Äkkiä Brandmark nousi.

— Mutta tähän on sulaa hulluutta. Minähän olisin raukka, jos kevytmielisyydessäni ottaisin hänet mukaani! Minustahan tulisi hänen murhaajansa. Sano nyt jotain!

— Mitä minun pitäisi sanoa? Itse kukin saakoon ratkaista oman ja rakastettunsa kohtalon. Mutta kuultuani tuon kirjeen sisällön tuntui minusta, kuin tulisi sinusta yhtä hyvin hänen murhaajansa, jos sinä, vaikka kuinka lempeästi tahansa, työntäisit hänet luotasi.

— Vaan onko minulla oikeutta johdattaa rakastettuni yöhön, tietämättömyyteen ja kärsimyksiin?

— Sinun Lovasi näyttää niin luulevan. Ja täällä sinä olet jo monta vuotta uhrannut viisauteen ja odotukseen. Oman sydämesi pitäisi sanoa sinulle, mikä menettely on oikea.

Lovan lupaama "pitkä, oikea kirje" teki käänteeksi asiassa. Häät pidettäisiin jo parin viikon kuluttua; kolme välttämätöntä kuulutuspyhää sattuivat kuin sallimuksen mukaan lankeamaan viidentoista päivän sisään; ja setä Eneman oli löytänyt erään talonpojan, jolla oli noin tuhat riikin taaleria, ja joka halusi ruveta asumaan Louisenrota ja lunastaa sen elukat. Kun velat olivat maksetut ja samoin takaussitoumus, oli Arthur Brandmarkilla 370 riikin taaleria palkkana kolmen vuoden ahkerasta raadannasta. Se riitti vähän yli pilettien hintojen, ja rouva Strand, Lovan äiti, johon pian tapahtuva ero koski syvästi, ei, Arthurin ja Lovan itseperintäisistä vastaväitteistä huolimatta, hellittänyt ennenkuin nämä olivat vastaanottaneet häneltä suunnilleen saman verran Lovan isän jättämästä perinnöstä.

Jokainen tunti, minkä Brandmarkin vielä täytyi työskennellä elonkorjuussa, oli hänelle nyt suurta kiusausta, tietäessään, että kaikki vaivat olivat olleet turhaa, ja lopuksi järjestettiin siten, että hän sai jokseenkin pian jättää kaikki maantööt uudelle vuokraajalle.

Eivät ensimmäisenä eivätkä vielä toisenakaan kuulutuspäivänä saaneet nuorikot tavata toisiaan. Vasta myöhemmin saisi Brandmark tilaisuuden tavata morsiamensa. Mutta toisena kuulutuspäivänä saapui Hammar Brandmarkin luo ja kysyi:

— Missä aiot viettää hääsi?

— Äiti Strandin ruokasalissa klo 11 aamupäivällä parin eukon tuttavan ollessa läsnä tarpeellisina todistajina.

— Siitä ei tule mitään. Sinä olet velkaa siirtolalle kaikista pettyneistä toiveista sinun tulevaisuudestasi, perustamasi kvartetin loistavista voitoista sekä Louisenron hupaisesta perheestä. Nyt pyytää siirtola minun kauttani saada viettää sinun hääsi Durmanin "linnassa". Mamma Strand saa kustantaa kruunun, seppeleen ja kaakun — olisihan synty ryöstää häneltä se ilo —, mutta kaikesta muusta pitävät huolen sinun vanhat ystäväsi täällä.

Se oli lämpimästä sydäimestä lähtenyt vilpityn pyyntö, jota ei voinut vastustaa. Brandmark puristi lujasti ystävänsä kättä ja mutisi:

— Sano tovereillesi, mitä luulet minun tällä hetkellä tuntevan heidän rehdistä ystävydenosoituksestaan.

Durmanin suuressa salissa oli kaikki siistittyä ja hienoa. Kauniiden kukkaköynnösten keskellä hohtelivat syksyn ensimmäiset virkeät ruusut. "Linnan" katolla liehui suuri sinikeltainen lippu, sekä samoin kaikkien, kaukaisempienkin huvilain harjoilla, sillä kukaan ei ollut ennen häätillaisuuteen lähtöään unohtanut vetää katonharjalle lepättelevää lippua.

Häiden piti kestää koko päivän. Kaikki Durmanin siirtolan asukkaat olivat juhlatamineissaan kokoontuneet saliin, kaikki, paitsi rouva Johansson Hyltasta, joka opettajatar-aikanaan oli oppinut soittamaan urkuja ja istui nyt viereisessä huoneessa suuressa jännityksessä siirtolan äsken hankitun uuden soittokoneen ääressä, odottaen morsiusparin ilmaantumista salin kynnykselle.

"Klaara, Klaara!" huusi äkkiä herra Johansson salista ja heilutti nenäliinaansa, ja samalla alkoivat urut

soida mahtavaa virttä.

Kaksisataa silmäparia tähtäsi morsianta. Kaikki tiesivät, mitä hän oli uskaltanut ja uhrannut, kaikkien sydänten lämpimän osanoton sai hän osakseen, hän, joka kohta jättäisi kotinsa ja vanhan äitinsä sekä matkaksi valtameren taa rakkautensa tähden mieheensä, jolla ei ollut heikointa kattoa tarjota hänen päänsä päälle.

Lovisa Strand oli kiireestä kantapäähän puettu mustiin. Surun värit ilon päivänä! Olisi nimittäin ollut hullua hankkia puku, josta ei sen jälkeen olisi mitään hyötyä. Tästä mustasta puvusta oli tuleva Lovan "sunnuntaipuku". Miltä maailma näyttäisi silloin, kun hänellä tulisi tilaisuus saada uusi sellainen? Hän oli nyt, samoin kuin Arthurin, 29 vuotias, ja kaunis hän ei ollut koskaan ollut. Vaan morsian näyttää aina hääpäivänä ylhäisen ihanalta. Häntä ympäröivät rakkaus, vanhempien silmissä kimeltävät kyyneleet sekä niiden enkelien siipien suhina, jotka sillä hetkellä rukoilevat hänen onnensa puolesta, muodostavat häätilaisuudessa hänen kauneutensa. Myöskin Lovan silmät loistivat ihmeellisesti, ja kun ne katsoivat kookasta miestä, säteili niistä sellainen kirkkaus, jonka vain suuri rakkaus voi synnyttää.

Epävarmoin, lyhyin askelin, jotka hän koetti sovittaa Lovan askelien mukaan, kulki Arthur hänen vieressään vanhassa ylioppilas-hännystakissaan, joka ei ollut moniin vuosiin ollut hänen yllään. Hänen luisevat kasvonsa hehkuivat liikutuksesta, ja terävissä, ruskeissa silmissä oli kaukainen, uneksiva ilme. Lova oli tuonut hänelle kaupungista mukanaan valkoiset hansikkaat, numeroa 9-1/4, jotka sopi hänelle ennen, kun hän lauloi kvartetissa. Vaan ylioppilaan hansikkaat eivät enää sopineet maamiehen käteen; ne olivat liian pienet. Ja Arthur virkkoi hymyillen: "Pane ne pois, kultaseni! Sellainen kömpelö juuri kuin minä voin kyllä tarttua onneeni paljainkin käsin".

Vieraiden etunenässä nähtiin vanha, köyryselkäinen rouva, jonka kyyneleiset silmät herkeämättä tuijottivat morsiamen. Hänen katseestaan saattoi niin helposti lukea: "Tämä on minun *viimeinen* uhrini. Oi, Herra, nyt ei minulla enää ole enempää antaa!"

Miehen ja viisi lasta oli tuoni rouva Strandilta ryöstänyt. Kuuden ruumisarkun, suuren ja pienen, ääressä hän oli polvistunut, kuudet katkerat jäähyväiset hän oli saanut sanoa. Mutta aika oli haavat parantanut. Hänelle oli jäänyt jäljelle vain Lova, jolle hän nyt tuhlassi kaiken rakkautensa. Hänen unelmainsa päämäärä oli, että hän kerran saisi sanoa viimeiselle ylioppilas-ruokavieraalleen: "Ensi lukukautena täytyy kandidaatin etsiä itselleen toinen ruokapaikka; minä muutan nyt asumaan tyttärenti ja hänen miehensä luokse".

Ja nyt ... nyt avautui monen miljoonan penikulman suuruinen meri hänen ja rakastamansa lapsen välille. Hän katseli tyttärensä mustaa hääpukua, joka niin suuresti muistutti häntä niistä hetkistä, jolloin hän oli seisonut rakkaitten omaistensa ruumisarkkujen ääressä ... heidän, joille hänen oli täytynyt lausua viimeiset jäähyväiset...

Jo ehti nuori pari kukille koristettujen vihkituolien ääreen, urut vaikenivat, ja vanha komministeri Bengtsson alkoi lukea niitä sanoja, jotka maailman ja ihmisten edessä sitovat kaksi ihmistä yhdeksi.

Niin tuli sitten hetki, jolloin oli tehtävä lupaus rakastaa toinen toisiansa "myötä- ja vastoinkäymisessä". Kaikki silmäilivät toinen toisiansa. Nuo sanat lausutaan iloissa häähumussa useinkin hyvin ohimennen. "Myötäkäyminen", — niin, sitä on toinen toisensa omistaminen, rakkauden voitto ja huumaava riemu. "Vastoinkäyminen" taas — ehkä sellaista voi sattua. Sitä sanaa häätilaisuudessa mainitessa vilahtaa mieleen vain kevyt, pian pois häipyvä pilvi, jonkun päivän levottomuus, lyhytaikaiset huolet, tai kyynel, joka suudellaan pois, tai varjo, joka häviää. Mutta nyt, nyt tiesi jokainen läsnäoleva, että "myötä- ja vastoinkäyminen" seuraisivat toistaan päinvastaisessa järjestyksessä kuin pastori Bengtsson ne sanat luki. Ensin olisi edessä vastoinkäymistä, vaan onnenkin toivottiin nuorelle parille kerran koittavan.

Puoleksi tukahtuneella äänellä, joka todisti suurta edesvastuun-tunnetta, teki Arthur Brandmark lupauksensa. Sitten tuli Lovan vuoro. Sellaista morsianta ei pastori Bengtsson ollut koskaan nähnyt. Ylpeimmätkin tytöt, joille tulevaisuus vilkkuu valoisana ja ihanana, lausuvat tämän lupauksen usein sammaltaen ja kyyneleet silmissä. Mutta tuo pieni, kalpea Lova Strand, hän melkein tällä hetkellä kasvoi pari tuumaa, hänen kasvonsa loistivat, harmaat silmänsä säteilivät ja, Arthuriin nojautuen, hän lausui korkealla, kirkkaalla ja varmalla äänellä: "myötä- ja vastoinkäymisessä".

Pastori Bengtssonin lopetettua toimituksen tarttui ruununvouti Eneman rouva Strandin käsivarteen ja ohjasi hänet syleilemään Lovaa. Ukko itse tarttui Arthurin molempiin käsiin ja sanoi: "Jumala sinua suojelkoon ja auttakoon!" Ja ukko Enemanin sanat toistivat kaikki muutkin. Muut tavalliset onnitteluparret eivät tässä tilaisuudessa tahtoneet sopia. "Toivotan onnea sydämestäni!" "Minulla on kunnia onnitella!" "Onnea nyt vaan!" — Kaikki nuo erimuotoiset onnittelut sulivat yhdeksi ainoaksi hartaaksi toivomukseksi: "Jumala sinua suojelkoon ja auttakoon!"

Vähän aikaa tämän jälkeen seisoivat morsian ja sulhanen ulkona kastanjain alla innokkaasti keskustelien.

— No mutta Lova, mitä se hyödyttää? Se on meiltä kokonaan jäänyt. Miksi kiusaisimme itseämme suotta?

— Tee nyt minulle mieliksi, Arthur, minä pyydän sinua! Minä tahdon nähdä, mitä kaikkea sinä olet tehnyt — minun tähteni.

— Mitä nyt, lapset? Joko te riitelette heti häpäivänänne? kysyi Eneman.

— Lova tahtoo välttämättömästi nähdä Louisenron.

— Se on ehkä tyhmää, herra ruununvouti, mutta minä niin mielelläni tahtoisin nähdä sen paikan, missä Arthur on niin paljon tehnyt työtä ja raatanut.

— Sen halun minä kyllä ymmärrän. Minä kutsun vaununi, virkkoi vanhus.

Ja niin saapui Lova Louisenron alueelle juuri siten kuin Arthur oli haaveillut; morsiamena seppel päässä, mutta...

Lova oli syvästi liikutettu nähdessään tuon pienen talon koivikkoisella mäellä, ja kun vanha Eneman kertoi siitä kovasta työstä, mitä Arthur oli saanut tehdä, puhkesi hän, joka tähän saakka oli ollut niin urhoollinen, nyyhkytyksiin. Hän ajatteli sitä, miten nyt *voisi* olla, miten todellisuudessa oli, ja kun hän katsahti Arthuriin, oli tämä aivan kalpea, ja suuret hikipisarat olivat kihonneet hänen otsalleen. Samassa kietoi Lova kätensä hänen kaulaansa ja kuiskasi:

— Anna minulle anteeksi, Arthur. Minä en aavistanut, mitä tämä näky vaikuttaisi. Lähtekäämme pois.

Ja niin he pakenivat pois onnensa maalta, ja ainoastaan kolme koivunlehteä otti Lova mukaansa Louisenrostaan.

Keskelle pihamaata oli katettu hää-ateria. Neitsyt Malin oli tehnyt parhaansa ja pastorska Strömberg Lydiansa kanssa oli valvonut pöydän kattamista. Kukat olivat keränneet ja järjestäneet Gerda Alm ja Bredinin tytöt, jotka kaikki kolme myös olivat siellä.

Paljon oli keskusteltu siitä, pitäisikö ateriaa varten hankkia viiniä vai eikö. Toiset pitivät sitä huonona esimerkkinä siirtolan yksinkertaisissa oloissa, vaan toisten mielestä taas ne eivät olisi häät eivätkä mitkään, joissa ei juotaisi nuorikkojen maljaa. Viimemainittujen mielipiteen kannattajat pääsivät voitolle. Herra Johansson hommasi pullon halpaa sherryä jokaista seitsemää henkeä kohti, ja herra Hammar otti pitääkseen puheen.

Hän ei juuri yleensä ollut mikään puhuja. Ennen kaikkea puuttui häneltä harjaantumista. Mutta hänellä oli terävä pää, hän esiintyi miellyttävästi, ja hän oli nyt opetellut ulkoa lyhyen, kauniin puheen. Vaan kun hän seisojasi siinä lasi kädessä vastapäätä vanhaa ystävätään ja työtoveriaan ja ajatteli kaikkia niitä kohtaloita, mitkä saattoivat Arthuria odottaa, hän unohti opitut lauseet, hänen lämmin sydämensä kohosi hänen huulilleen, ja hän piti morsiusparille sellaisen puheen, jollaista läsnäolijat eivät koskaan ennen olleet kuulleet. Sujuvasti ja vaatimattomasti lausui hän kauniita asioita ja johdatti sähkövirran sydäimestä sydämeen.

— Hyvä Jumala, kuinka hän on herttainen! kuiskasi Lydia Strömbom Gerda Almille, joka istui hänen vieressään.

Gerda ei vastannut. Mutta hänen poskensa paloivat ja kostea kirkkaus loisti hänen silmissään, jotka kerkeämättä tuijottivat nuoreen, uhkeamuotoiseen, innostuksen valtaamaan puhujaan. Ellei Hammar hänen mielestään ollut juuri "herttainen", niin antoi hän hänelle sisimmässään paljon korkeamman arvolauseen.

Iltapäivällä vallitsi "linnassa" tavallista suurempi iloisuus ja äänekkyyys. Kvartetti, jossa Lindqvist ryhtyi Brandmarkin jälkeen laulamaan ensi tenoria, kunnioitti esityksillään toinen toisensa perään vanhaa johtajaansa, ja väliin ei Arthur voinut olla yhtymättä sävelten laineisiin. Gerda Alm lauloi pari kaunista laulua urkujen säestyksellä, ja Lydia Strömbom, joka kertoi osaavansa soittaa pianolla iloisia kappaleita, kulki yhden luota toisen luokse valittamassa sitä seikkaa, ettei "linnassa" ollut mainittua soittokonetta.

Ja niin koitti ilta. Yksi ja toinen kauempana asuva siirtolainen lähti jo kotimatalle, ja neitsyt Malin veti lipun alas katon harjalta. "Hyvästi!" "Hyvästi!" kuului yhtämittaa morsiusparin ympäriltä, ja pian oli jäljellä enää vain Almit, Hammar ja Lovan äiti.

Morsiuskammio oli laitettu Almien huoneistoon. Gerda oli siirtynyt äitinsä huoneeseen ja ukko Alm nukkui Hammarin luona. Kauan seisoivat nuorikot käsivarret toistensa ympärillä verannalla, kuiskien kaikesta siitä, mikä tällä hetkellä täytti heidän sydämensä.

Kahdentoista aikaan koputettiin Hammarin ovelle, ja kun tämä riensi avaamaan, seisoikin kynnyksellä Brandmark vielä valkoisessa rusetissaan. Ainoastaan hännystäkin hän oli vaihtanut tavalliseen nuttuun.

— Mitä ihmettä sinä haluat keskellä yötä? kysyi Hammar hämmästyneenä.

Brandmark astui sisään ja tarttui Hammaria kädestä.

— Veli, sinä olet ollut minun paras ja uskollisin ystäväni ja olet aina seisonut minun sivullani työn ja surun hetkinä. Me emme ehkä enää koskaan näe toisiamme... Tahdotko omistaa minulle muutaman tunnin ennen aamun koittoa.

— Nyt yöllä ... sinun morsiusyönäsi?

Brandmark hymyili.

— Muistatko, mitä Lova minulle kirjoitti: "En tahdo suuresti raskauttaa sinun taakkaasi". Hän tarkoitti totta ... *Meidän* häyöimme! Se on toisella puolen Atlannin ehkä vuoden tai parin perästä. Mistä sen vielä tietää? Tule, menkäämme viimeisen kerran yhdessä Durmanin vanhaan puistoon.

Hammar puki ylleen nopeasti ja seurasi häntä. Tiellä tarttui hän Brandmarkin käsivarteen.

— Oli aika, Arthur, jolloin minä luulin *sinun* olevan meistä heikomman. Se oli silloin kun minä löysin sinut paleltunein jaloin ja rakkaisin käsin istumassa särkyneen rekesi päällä Durmanin metsässä. Nyt huomaan sinun päässeen minun sivutseni ja tulleen minua voimakkaammaksi. Minä luulen, että sinun tulevaisuutesi valkenee. Niin suuri tarmo ja rakkaus tuo varmasti mukanaan onnea!

.. Niinkö arvelet? virkkoi Brandmark ja puristi hymyillen ystävänsä kättä.

* * * * *

Seuraavana päivänä lankesivat tummat varjot Durmanin siirtolan yli. Ensimmäinen kylmä syys sade ruoski tuimina kuuroina maata, ja puutarhan puista lentelivät lehdet vettä virtaaville käytäville.

Rappusten edessä olivat ruununvoudin vaunut, joiden piti viedä nuori pari asemalle.

Sisällä salissa puristi Arthur viimeisen kerran häntä hyvästelemään saapuneitten toverien käsiä, ja Lova riippui itkien äitinsä kaulassa.

— Anna anteeksi, äiti, anna anteeksi, mutta minä en voinut muuta!

— Lova, tule onnelliseksi, niin kaikki on hyvin. Mitä muuta voi äidin sydän toivoa kuin lapselleen iloa!

Veli, jos joudut siellä kaukana pulaan, niin tiedäthän ... tiedäthän ... kuiskasi neljä, viisi ääntä yhtä aikaa hänen korvaansa.

— Minä tiedän, että sellaisia ystäviä kuin te minä en enää koskaan saa maailmassa, sanoi Arthur ja nousi vaunuihin.

Viimeisessä tienkäänteessä katsoivat poistuvat vielä kerran läpi sateen taaksensa.

Portailla horjahti vanha nainen ja vaipui tiedottomana Hammarin käsivarsille.

Vaan läpi tuulen, sateen ja tummien varjojen vei Arthur Brandmark nuorta, kalpeata, tarmokasta morsiotaan kohti tuntemattomia kohtaloita.

IX.

Durmanin siirtolan kuningas.

Häiden perästä tunsivat Durmanin siirtolan jäsenet samanlaista väsymystä kuin hieno maailma

"sesongin" jälkeen. Luonnollisista syistä oli huvittelukausi siirtolassa keskellä kesää, sillä talvella tehtiin paljon työtä ja hiljaisuus vallitsi. Kesällä taas saapuivat sinne siirtolaisten ja heidän vuokralaistensa sukulaiset ja ystävät. Silloin oli siellä aina eloa ja vilkkautta.

Päivät alkoivat käydä koleiksi ja illat hämäriksi. Bredinin tytöt eivät enää sunnuntaisin saapuneet siirtolaan ja Lydia Strömbom puheli joka päivä palaamisesta toimeensa "rakkaan vapaaherrattarensa luokse", vaan yökaudet hän valvoi äitinsä kanssa neuvotellen, sillä hänellä ei todellisuudessa enää ollut mitään tointa. Pikku rouva Johansson ei enää käynyt soittelemassa urkuja "linnassa", sillä Hyltaan oli tullut pieni vieras, joka nyt vaati kaikki hänen musikaaliset harrastuksensa.

Hammarin saapuessa iltasin kotiin työstään ei häntä oltu enää vastaanottamassa Hammarbon verannalla. Keittiön avatun ikkunan luona istui Emma Bredin, joka tavallisesti kuori perunoita, ja jolla aina oli sanottava joku sana "Almin tyttärestä", ja ylhäällä arkihuoneessa istuivat Almit Gerdansa kanssa lampun ääressä, kysyen hänen saapuessaan, miten työ oli sujunut, oliko hän hyvin väsynyt tai joko vilja alkoi tuleentua.

Nurkassa olevassa pehmeässä tuolissa, josta muori tiesi Hammarin pitävän, ja jolta hän aina hänen saapuessaan noukki pois kaikki siihen kerääntyneet langat ja tilkut, katseli Hammar illat toisensa perään vaaleata keijukaista, hänen korkeata otsaansa, hienoa, terävää ja tarmokasta leukaansa sekä tuuheina putoavia hiuksia. Ja kun Gerda joskus nosti päänsä työstään ja katsahti häneen suurilla, sinisillä silmillään, silloin hän ajatteli, että niinkuin hän oli ulkona nähnyt lintujen jo muuttavan pois niiltä tienoilta, niin myös Gerdakin kai pian katoaa Durmanin siirtolan alueelta.

Palaisikohan hän ja milloin? Ja milloin hän matkustaa?

Sitä hän ajatteli yötä päivää. Ulkona pellolla työskennellessään hän aina tuumi sitä ja joskus päivällispöydässä hän aikoi välinpitämättömällä äänellä, ikäänkuin se olisi maailman jokapäiväisin asia, kysäistä: "No, miten kauan meillä on ilo pitää täällä neiti Almia?" Vaan kun hän aikoi sen tehdä takertuivat sanat aina hänen kurkkuunsa. Niin hänelle oli käynyt kerran lapsuudessaankin, kun hänen piti arpapelissä kysyä, miten kauvan hänen äitinsä vielä eläisi. Hän ei tohtinut.

Sitten se eräänä iltana laukesi. Vanha fanjukkari löi häntä olalle ja kysyi:

— Saanko lainata huomenna hevostasi, Hammar? Kas, täytyy saattaa tyttölapsi asemalle.

— Ai ... aikooko ... neiti Gerda jo matkustaa Tukholmaan? huudahti Hammar merkillisellä äänellä.

— Viimeinen hetki on jo käsissä. Olen iloinen, Karl, ettei sinulla ole ketään niin läheistä. Nyt on meidän vanhusten kesähupi lopussa, huokasi eukko, antoi sukkakutimen pudota syliinsä ja katsoi hellästi tyttärensä.

— Teidän ei ollenkaan tarvitse tuntea itseänne yksinäiseksi, onhan herra Hammar teille niin hyvä, virkkoi Gerda.

Vaan hän itse sitten, Hammar! Olivatko he sokeita, kun he eivät mitään huomanneet hänessä.

Seuraavana aamuna, heidän syötyään aamiaista, sanoi Hammar:

— Olen vetänyt vaunut ulos ja ruoska on portaalla. Anteeksi, etten voi auttaa setää valjastamisessa, vaan meillä on tänään "linnassa" kokous.

Senjälkeen meni hän ripein askelin Gerdan luo.

— Hyvästi, neiti, ja sydämellinen kiitos tästä hauskastä kesästä! Ja kiitos siitä, että olette mukautuneet kaikkeen vaatimattomuuteen ja yksinkertaisuuteen täällä Hammarbossa!

Gerda näytti hiukan totiselta.

— No, joko te nyt menette? Onko se hyvin tärkeä kokous?

Hänen mielestään olisi Hammar voinut odottaa siksi kuin hän lähtisi. Olivathan he sentään olleet yhdessä niin monta viikkoa.

— Meillä on tänään tärkein kokous, mitä meillä koskaan on ollut. Ruukinpatruuna Lörman on kuollut, ja siirtola valitsee hänelle seuraajan.

— Mitä? Valitsetteko *te* ruukinpatruunin.

Hammar hymyili.

— Anteeksi, neiti Gerda! Olen niin itserakas, että luulen kaikkien olevan selvillä siitä, mikä täällä on tärkeätä. Ruukinpatruuna Lörman oli yksi Jonas Durmanin testamentissa määrätystä siirtolan hallinnon jäsenistä; kaksi ensimmäistä avoimeksi joutunutta paikkaa saavat siirtolan jäsenet täyttää valitsemalla keskuudestaan heidän seuralaisensa, ja siihen vaaliin on kaikkien tyydyttävä.

— Hyvästi siis, herra Hammar! Ja kiitos kaikesta hyväntahtoisuudestanne, minua ja vanhuksia kohtaan!

Hän ojensi Hammarille hennon valkoisen kätensä. Tämän valtasi palava halu painaa huulensa noita pienenä sormia vastaan. Se ei olisi ollut ollenkaan epätavallista. Vaan sopiko se *hänelle*. Ei.

— Hyvästi, neiti! Kiitos kesästä!

Ulkona pihamaalla hän vielä katsoi taaksensa ja katsoi ylös ikkunaan. Siellä seisoi Gerda ja todellakin katseli hänen jälkeensä. Tyttö nyökäytti päätään ja hymyili. Hammar lensi tulipunaiseksi ja kohotti kömpelösti hattuaan.

Aamupäivällä ajoi ukko Alm "tyttölapsensa" kanssa asemalle. Tie kulki aivan "linnan" sivuitse, ja kun he pääsivät sille kohdalle, kuului sisältä äänekkästä sorinaa.

Durmanin suuressa salissa kerääntyivät siirtolaiset yhteen, nostivat erään käsivarsilleen ja hurraahuutojen kaikuessa heittivät hänet korkealle kattoon.

Kolme vuotta olivat heitä hallinneet vieraat, tosin hyvät ja ystävälliset miehet, vaan nämä eivät kuitenkaan olleet heidän omasta keskuudestaan. Tänä päivänä he nyt olivat saaneet valita hallinnon jäseneksi yhden omistaan. Ja hänet, joka oli yksimielisesti valittu, hänet he nyt riemuhuudoin nostivat ilmaan. Se oli Karl Hammar.

— Mitä ne siellä meluavat? kysyi Gerda isältään.

— *Ne kruunaavat Durmanin siirtolan ensimmäisen kuninkaan*, tyttö, vastasi vanha Alm.

Hammar näki heidän ajavan ohi, ja hymyn väre ilmestyi hänen huulilleen. Pitäköönkö Gerda häntä kuinka tuhmana ja yksinkertaisena tahansa; sillä paikalla, jolle hän nyt oli valittu, sai hän osakseen kunnioitusta ja arvonantoa, ja sen tyttö vielä kerran saa nähdä. Ja siinä mielessä kohotti hän nyt hänelle hattuaan itsetietoisemmin kuin aamulla pihamaalla.

Ja se pieni nenäliina, jota hänelle heilutettiin vastaukseksi, jäi Durmanin siirtolan kuninkaan rakkaimmaksi muistokseen hänen kruunajaispäivästään. Yhä kauemmaksi kuletti höyryhepo sitä keijukaista, joka kuluneen kesän aikana oli Hammarbossa levittänyt ympärilleen niin runsaasti auringonpaistetta. Ja yhä lämpimämpinä ja lämpimämpinä seurasivat Hammarin ajatukset häntä, joka lähti valmistautumaan kullan ja maineen niittoon.

Parin viikon päästä oli Gerda Alm jälleen täysin syventynyt opintoihinsa. Durmanin siirtolassa viettämänsä kesä olisi muuten tuntunut hänestä vain kaukaiselta unelta, elleivät hänet monet ystävänsä pääkaupungeissa olisi innokkaasti kyselleet häneltä oloista siellä "vanhan miljonäärihoukkion kuuluisassa sosialistisessa, rappiolle joutuneiden ylioppilaiden pelastuskodissa". Neiti Almin isä kai oli siellä jonkinlaisena tarkastajana, vai kuinka?

Välisti Gerda nauroi, välisti taas suuttui ja polki jalkaa ja vakuutti, että Durmanin siirtolan pojat olivat maailman parhaimpia nuoria miehiä, jotka vähitellen omien kättensä avulla olivat saavuttaneet itsenäisyyden ja hyvinvoinnin. Silloin kumarrettiin, hymyiltiin ja sanottiin: "Merkillistä, todellakin hyvin merkillistä! Neidin kertomus tuntuu melkein sadulta".

Väliin äiti kirjoitti, että viljat jo oli saatu sisään, että lampaista oli saatu 24 naulaa villoja tai että Emma Bredin oli viiltänyt veitsellä haavan sormeensa. Gerda luki kirjeet suurella mielenkiinnolla ja oli iloinen siitä, että vanhemmat olivat saaneet niin hyvät ja mukavat vanhuudenpäivät. Vaan monet muut tapahtumat häivyttivät piankin hänen mielestään Hammarbon muistot.

Hän sai olla mukana taiteilijataanssiaisissa, hän esiintyi parissa konsertissa, muuan proviisori Venersborista kutsui hänet farmaseuttien kemuihin ja Hasselbackin omistajan rouvan sisar vei hänet lopettajaisjuhlaan. Mustasilmäinen viuluniekka saapui jälleen säännöllisesti juttelemaan hänelle opinnoista, todistuksista ja tulevista sitoumuksista.

Mutta vielä joskus talvella pienessä huoneessaan viidennessä kerroksessa Kommendörgatanin varrella illalla nukkumaan mennessään hän muisti pari väkevää käsivartta, jotka kevyesti nostivat heinäkasvoja häkkirekeen, missä nuori tyttö nauroi ja temmelsi. Ja sulkiessaan silmänsä näki hän voimakkaan Frithiof-olennon, jonka piirteitä syysaurinko valaisi, ja jonka monet vahvat käsivarret nostivat ilmaan, ja joka heilutti hattuaan samalle pienelle tytölle tämän ajaessa ohi, ei silloin kuitenkaan

heinäkuorman päällä.

Silloin hän hymyili unissaan, nosti paljaat, valkoiset käsivartensa päänsä alle ja myhäili: "Ahaa se on Durmanin siirtolan kuningas".

X.

"Uhrautuva" nainen.

Joskaan siirtolassa yleisestikään ei nykyisin vietetty mitään iloista elämää, niin vielä sitä hiljaisempaa oli siinä huoneessa siirtolan jäsenen Lindqvistin omistamassa Kvarnenissa, missä pastorska Strömbom asui tyttärensä Lydian kanssa, joka keväällä siirtolaan saapuessaan oli paikatta, vaan josta eivät hän eikä äiti, toivoen toimeentulon syksyyn mennessä järjestyvän, tahtoneet kenellekään hiiskua mitään.

Senvuoksi he vaan aina ylpeästi puhuivat Lydian suosiollisesta emännästä, tuosta hienosta vapaaherrattaresta Länsigötlannissa, joka ylhäinen ja ystävällinen nainen hartaasti odotteli Lydiaa takaisin — puhumattakaan pikku oppilaasta Klaara Refvingsvärdistä, joka myöskin kärsimättömänä toivoi loma-ajan pian päättyvän, saadakseen jälleen takaisin rakkaan opettajattarensa — muuten merkillinen lapsi siitä, että hän tarvitsi paljon etevämmän opettajan kuin minkä Lydia Strömbomin vähän ajan kuluttua huomattiin olevan.

Mutta tiedustelut eivät tuottaneet mitään tulosta. Sanomalehti-ilmoituksiin ei saatu vastauksia, ja vanhat ystävätkään eivät onnistuneet välittää hänelle paikkaa. Itse kaino ja vähäpuheinen rouva Lindqvistkin alkoi ihmetellä sellaista kesälomaa, joka kesti marraskuuhun saakka. Pastorska piti päätään arvokkaasti kenossa, kietoi villavaipan huolellisemmin ympärilleen ja kertoi:

— Lydia raukan rinta on käynyt viime aikoina hyvin heikoksi, ja kun hänen hyvä ystävättärensä vapaaherratar sai siitä kuulla kirjoitti hän: "Rakas Lydia! Klaaran laiminlyöty opetus voidaan vielä korvata, vaan sinun kaltaistasi ystävää minä en enää koskaan maailmassa saa: Viivy vielä Durmanin voimakastuoksuisissa metsissä. Se ilmanala tekee sinulle hyvää. Minun suurin iloni on järjestää kaikki sinun parhaaksesi". — Aivan niin, sanasta sanaan, kirjoitti vapaaherratar.

— Herra Jumala, hän mahtaa olla vallan erinomainen ihminen! huudahti kiltti rouva Lindqvist kummastuneena ja herkkäuskoisena.

— Herran tähden sentään sellaista ystävällisyyttä! ihmetteli rouva Lindqvist edelleen.

Pelastuminen Anna Lindqvistin silmissä ei kuitenkaan paljon antanut sitä huolta, mikä heillä todellisuudessa oli. Vaikeata oli näiden kahden naisen tulla toimeen pastorskan vaille 40 kruunun suuruisella eläkkeellä sekä niillä vähäisillä jäännöksillä, mitkä hänellä oli irtaimiston huutokaupassa saaduista rahoista, jäljellä kun niistä oli vähennetty pois kaikenlaisia pikku velkoja. Tosin oli sekä asunto että ruoka halpaa, vaan jos koskettaisiin tuohon pieneen pääomaan, niin miten sitten kävisi mamman vanhoilla päivillään.

Naisraukat! Heidän väärä ylpeytensä ei saattanut heitä yksinomaan valhettelemaan toisille ihmisille, vaan oli Lydia omalle äidilleenkin kertonut kaikenmoisia keksittyjä juttuja "voitoistaan" herrojen keskuudessa.

Pastorska silitti tyttärensä hiuksia ja virkkoi hellästi:

— Sinä olet sanonut, ettet voi rakastaa sitä tilanomistaja Karlssonia siellä Länsigötlannissa, vaan ehkä sinä sentään lopuksikin voit ottaa hänet?

Lydia vastasi, ettei kokonainen talvi Durmanin siirtolassa taivuttaisi häntä ottamaan miestä, jota hän ei rakasta.

Naiset alkoivat nyt koettaa ansaita käsitöillä. Naissormien nypläyksillä ei pohjoismaissa yleensä juuri runsaasti kultaa koota, elleivät ne ole jotain aivan erikoista laatua. He laittoivat pieniä kauluksia, jotka Fanny Bredin koetti saada myydyksi kaupungissa, ja he odottivat niistä suurta ansiota. Vaan Fanny kirjoitti, ettei hän voinut saada enempää kuin kolme kruunua kappaleelta ja sitä varten tarvittava lanka maksoi 2:50, ja nypläämiseen kului aikaa kokonaista neljätöistä päivää...

Oli muuan, joka joskus katseli Lydiaa, nimittäin sahalaitoksen johtaja Jakobson, hän, joka oli neljä vuotta lukenut medikofilia, vaan ei koskaan saanut sitä suoritetuksi, ja joka osasi niin erinomaisesti lausua "Niagaran" ja "Döbeln Juuttaalla".

Kaikista siirtolaisista oli Jakobsonin ollut vaikeinta mukautua oloihin. Sahalaitoksella sai hän tehdä etupäässä konttoritöitä, ja ne muutamat päivät, jolloin hänen kaikkien kiireimpinä aikoina piti auttaa vetämisessä, eivät oikein olleet ehtineet himmentää hänessä herramaista kiiltoa. Hän seurusteli yleensä mielellään ja kärsi edellisenä talvena kovin senjälkeen kuin Durmanin siirtolassa kesää viettäneet neitokset olivat lähteneet pois ja neitsyt Malin sekä Ida ja Hanna Falk olivat siellä olleet ainoina suloisemman sukupuolen edustajina.

Ei ollut senvuoksi ollenkaan ihmeteltävää, että hän nyt toisena talvena usein mielellään pistäytyi Kvarngårdenissa Per Lindqvistiä tapaamassa, saaden aina samalla tilaisuuden nähdä Strömbomin naisekin. Ja sellainen herrasneitonon kuin Lydia, tummine, raukeine silmineen ja kokettine tukkalaitteineen sekä puseroineen ja leninkineen, jotka olivat jostain muualta kuin Hanna Falkin ateliesta, oli hänelle todellakin virkistys tuolla erämaan hiljaisessa yksinäisyydessä.

Jakobson oli luonteeltaan iloinen, ja kun hän saapui talvi-iltaisain pastorskan pieneen huoneeseen, tuntui naisista, ikäänkuin siellä äkkiä olisivat monet kynttilät syttyneet. Hän rupatteli ja laski leikkiä ja otti kaikki asiat parhaimmalta puolelta. Hän huomasi pian, miten todellisuudessa oli Lydian "paikan" laita, vaan naisten selitykset tuntuivat hänestä tuhmilta, ja hän pysyi heidän luotaan poissa kokonaista neljätoista päivää.

Mutta kaukana sahalla alkoi tuntua ikävältä. Sahan terien alituinen räjähtäminen ja virran yötöpäiväinen kohina teki hänet surumieliseksi. "Mitä turhia, ne ovat vain eukon päähänpistoja; vaan sääliksi käy sitä tyttöä!" tuumi hän, ja koska hän huomasi jauhovaraston käyneen pieneksi, heitti hän säkin rekeen ja ajoi Kvarnenille. Siellä hän sillä aikaa kun jyvät murskattiin jauhoiksi katseli hämärässä kauan neiti Lydian hiukan kulmikkaita vaan miellyttävän näköisiä kasvoja, ja kotiin saavuttuaan hän tuumi tarkastelleensa niitä vähän enemmän kuin oikeastaan olisi ollut tarpeellista. Senvuoksi hän päättikin olla urhoollinen ja pysytellä sieltä poissa kokonaisen viikon. Mutta sitten hän otti vahingon takaisin ja asetti tiensä kolmekin kertaa peräkkäin sen kautta.

Nyttemmin punehtui Lydia aina niin sievästi, kun Jakobsonin täyteläiset ja hieman punakat kasvot sekä hänen jotenkin kalju päälakensa ilmestyivät ovelle. Ja kun tämä kolmannen kerran jälkeen oli lähtenyt kotiinsa, taittoi pastorska suuren paperiarkin ja kirjoitti eräälle vanhalle ystävättärelleen seuraavat rivit:

"Voi, rakas ystävä, miten niistä lapsista on huolta! Luulin, että pikku Lydiani saisi olla täällä, missä hän lepäilee terveytensä tähden, rauhassa kaikilta niiltä houkutuksilta ja huomionosotuksilta, jotka häntä Länsigötlannissa ympäröivät kaikkialla. Mutta mitä onkaan tapahtunut? Täällä asuu muuan nuori, komea mies, tohtori Jakobson, joka, hyljäten loistavan lääkäri-uran, asettui tänne tavattoman suuren sahalaitoksen johtajaksi, samanlaisen, mikä aikaisemmin teki Jonas Durmanista, siirtolan perustajasta, rikkaan miehen. Harva se päivä, jolloin ei tohtori ja isännöitsijä Jakobsonin kaksivaljakko pysähdy sen talon edustalle, missä me asumme, ja sittenkös syntyy vilkas keskustelu minun Lydiani ja tuon todellakin hienon ja sivistyneen miehen kanssa. Herra yksin tietää, mitä tulevaisuus tuo mukanaan! Me äidit saamme aina uhrata. Minä sanon vain: Jumala tehköön lapseni onnelliseksi!"

Parin päivän päästä pysähtyi "tohtori ja isännöitsijä Jakobsonin kaksivaljakko", eli vanhaa metsärekeä vetävä, vanha, takkuinen ja laiska hevoskaakki, Kvarngårdenin edustalle. Jakobson ei ollut niin iloinen ja reipas kuin tavallisesti. Pastorska muisti, että hänellä oli jotain tekemistä keittiössä, ja hän poistui. Silloin Jakobson nousi tuoliltaan ikkunan luota, meni Lydian luo pöydän ääreen ja laski paksun, lihavan kätensä hänen olalleen.

— Neiti Lydia, tällaista ei voi jatkua kauemmin.

Neiti Lydia, jolla kyllä oli kokemusta tällaisista ratkaisevista hetkistä, vaikk'eivätkään ne tähän saakka olleet johtaneet mihinkään tuloksiin, silmäili häneen seitsentoistavuotiaan kainolla, viattomalla katseella:

— Eikö! Vai ei vielääkään ole tullut kunnollista rekikeliä!

Jakobson mutisi jotain ja punastui aina kaljua päälakeaan myöten.

— Älkäämme teeskennelkö, neiti! Kyllähän te arvaatte, miksi minä käyn täällä niin usein.

Tällä kertaa se nyt varmaan vihdoinkin tapahtuisi, ensimmäisen kerran kahdenkymmenenyhdeksän vuoden kuluessa. Lydia oikein lämpeni — ja tietysti punastui.

— Mamma ja minä elämme yksinäistä elämää. Olemme hyvin kiitollisia, että herra Jakobson on ystävällisesti käynyt meitä tervehtimässä.

Jakobson otti hellästi hänen kädestään ompeluksen, tarttui niihin ja pakotti hänet katsomaan suoraan silmiinsä.

— Paljon minulla ei ole teille tarjottavana, vaan enhän minä myöskään ryöstä teitä minkään loiston ja komeuden keskeltä; tahdotko tulla minun köyhäksi pikku vaimokseni, Lydia?

Lydia Strömbom oli aina ajatellut, että jos tämä hetki kerran koittaisi — ja varsinkin viime aikoina hän oli suuresti toivonut sitä — lyöttäytyisi hän oikein ylpeäksi ja kohottaisi itsensä korkealle hänen silmissään, jotta Jakobson kerta kaikkiaan huomaisi, mitenkä paljon hän todellakin uhraisi hänen tähtensä. Vaan kun se hetki nyt oli lyönyt, tunsu hän sydämensä niin täydeksi; tummista, välähtelevistä silmistä loisti kostea kimellys; hän nousi, kietoi käsivartensa hänen lihavan kaulansa ympäri ja kuiskasi:

— Gustaf, minä tahdon.

Omaten hellien äitien ihmeellisen taidon astui rouva Strömbomkin sisään juuri ratkaisevalla hetkellä. Kun vastakihlautuneet eivät häntä huomanneet, otti hän tuoilta villavaippansa, kietoi sen huolellisesti ympärilleen, istuutui arvokkaasti keskelle sohvaa ja lausui äidillisen lempeästi:

— Olen nähnyt, mitä on tapahtunut. Herra tohtori, tyttärelleeni ei nyt todellakaan koita sellainen tulevaisuus, jota minä olen hänelle uneksunut, ja jonka hän monta, minä sanon, herra isännöitsijä, monta kertaa olisi itselleen saavuttanut, vaan minä kyllä olen myöhemmin huomannut, että hänen hyvä ja hellä sydämensä saattaisi hänet kyllä ennen pitkää uhrautumaan. Minä annan tohtorille anteeksi; eihän isännöitsijä voi mitään sille, että Lydia on tehnyt syvän vaikutuksen tohtorin sydämeen... Jumala teitä, lapset, siunatkoon!

Jakobson katseli eukkoa kummissaan. Ettei voinut sellaisessakaan tilaisuudessa olla latelematta noita tyhmyksiään!

— Älä loukkaa häntä, mamma! kuiskasi Lydia.

— Pikku raukka, miten hyvä sydän sinulla on, miten hyvä! Mutta se on niinkuin autuas Strömbomvainaja sanoi: "Harvoin käyvät nuoruus ja viisus käsi kädessä". Niin sanoi Strömbom. Mitenkä ystäväsi vapaaherratar mahtaakaan nyt surra, Lydia!

Kun Anna näki Jakobsonin hevosen seisovan ulkona tunnin toisensa jälkeen, meni hän myllylle ja sanoi Lindqvistille:

— Per, viehän talliin Jakobsonin hevonen. Sen isäntä viipynee pastorskan luona kosintamatkalla.

Sisällä pastorskan huoneessa istui kaikki kolme kahvipöydän ääressä ja puhelivat tulevaisuudesta. Pastorskalla oli kuitenkin eniten huolta saada Jakobson käsittämään, kuinka paljon Lydia oli "uhrannut" hänen tähtensä.

— Hyvä Jumala, miten paljon hämmästyttä tämä tapaus herättääkään sinun seurapiirissäsi Länsigötlannissa! Ettei se vaan keneenkään koskisi liian kovasti! Minä ihan vapisen ajattellessani tilanomistaja Ka...

— Mutta *mamma* ... pyyteli Lydia hellästi.

Pastorska hymyili ja taputti tulevaa vävyään ystävällisesti olalle.

— Hän ei tahdo siitä edes puhuttavan, rakas ystävä. Kun Lydian kaltainen syvä sielu uhrautuu, niin se uhrautuu *kokonaan*.

XI.

Neljä vuotta.

Neljä vuotta on pitkä aika, kun ajatellaan eteenpäin ja tuumitaan, mitä kaikkea sinä aikana on tehtävä ja mitä ei saa tekemättä jättää ja kaikkia niitä esteitä, jotka sinä aikana saattavat ihmistä kohdata.

Mutta vanhemmille, jotka katsovat aikaa taapäin, on neljä vuotta hyvin lyhyt aika... "Se tapahtui kuusikymmenluvulla, kuusikymmentäyksi tai kuusikymmentäkaksi", sanovat he, ikäänkuin siinä olisi eroa vain kuukausi tai muutamia päiviä. Silmällessä neljä vuotta taaksepäin Durmanin siirtolassa, niin huomaa, miten kovin äkkiä ne ovat kuluneet, ja kuitenkin on sillä ajalla tehty paljon rakasta ja pitkälistä työtä.

Vuodet olivat vierineet tasaista kulkua ilman suurempia tapauksia, vaan se, joka oli sieltä poissa neljä vuotta, kuten nyt mekin, havaitsi kyllä huomattavia muutoksia.

Siirtola oli kasvanut, suunnitelmat olivat toteutuneet. Peltomaat, jotka neljä vuotta sitten vielä olivat vain ukko Bredinin merkitsemät tai joihin korkeintaan oli kaivettu joku laskuoja, tuottivat nyt kesällä, Durmanin siirtolan seitsemäntenä olemassaolovuotena kauniita satoja. Talojen ympärille istutetut omenapuut olivat jo kahtena vuotena kantaneet hedelmiä ja olivat nyt kesäkuussa kaikki täydessä kukassa. Keittiö- ja kukkatarhat rehottivat ja kaikki nurkkaukset olivat jo ehtineet kadottaa uudisrakennuksen alastoman leiman. Siellä ja täällä jo korjattiin kattoja ja päätyjä.

Yleensä oli onni suosinut siirtolaisia. Oli kyllä poikkeuksia, vaan milloin se riippui sairaudesta, häviöstä, epäonnistumisesta tai muusta semmoisesta, silloin ojensi siirtolan hallinto auttavan kätensä, ja milloin säännöt eivät enää myöntäneet avunantoa, silloin seiso vieressä ystäväin joukko. Durmanin siirtolan jäsenistä ei kukaan saanut mennä nurin, jos hänellä vaan oli todellinen ja vakava pyrkimys päästä eteenpäin.

Mutta huolimatta tarkasta valinnasta oli joukkoon sentään joutunut hutiluksiakin, nuoria miehiä, jotka olivat liittyneet siirtolan jäseniksi lähemmin punnitsematta, mitä tarmoa ja työkykyä heiltä siellä vaadittiin. Muutamat olivat kokonaan poistuneet siirtolasta, ja parille, jotka kevyesti onnelliseen tulevaisuuteen luottaen olivat menneet liian varhain naimisiin, oli käynyt hyvin huonosti. "Näiden perheiden huolet ja kärsimykset ovat mustia pilkkuja Durmanin siirtolan historiassa; elleivät miehet olisi eksyneet tänne eivät he ainakaan olisi tulleet vetäneeksi naisraukkoja kurjuuteen", virkkoi ukko Eneman, joskin surullisena. "Vaan", lisäsi hän tavallisesti, ja hänen silmänsä kirkastuivat, "tarkoin laskien onkin se ainoa paha, mitä me olemme tehneet, ja olemmehan me sensijaan tehneet enemmän hyvää". Ja samalla hän katsahti ulos ikkunasta ja silmäili hymyileviä niittyjä, viljavia peltomaita, joita hoitelivat monet onnelliset ihmiset, jotka näkivät kodin miellyttävyyden päivä päivältä lisääntyvän. Kohta koitti se aika, jolloin siirtolaisten alueet joutuivat kokonaan heidän omikseen, kun lainatut pääomat olivat suurimmaksi osaksi maksetut takaisin, kun kaikki olivat itsenäisiä farmareita ja "Durmanin siirtola" saisi siirtyä toiselle seudulle onnellistuttamaan toisia ihmisiä.

Muutamissa taloissa oli kuolemakin vierailut, niinpä Durmanin "linnassakin". Neitsyt Malinin risatautinen Ida oli mennyt sinne, missä kaikki ovat yhtä kauniita, ja missä ei kenenkään tyttöraukan tarvitse surra kasvojensa tähden. Samaan aikaan kuoli myöskin muuan nuori siirtolainen, teknologi Öberg, joka ei koskaan ollut saanut paikkaa, ja oli senvuoksi ryhtynyt käyttämään ammattitaitoaan rupeamalla Durmanin siirtolan öljy- ja tärkkelystehtaan pienipalkkaiseksi johtajaksi. Muutamia kuukausia ennen kuolemaansa hän oli mennyt naimisiin, ja se kelpo, mustapukuinen nainen, joka senjälkeen nähtiin auttamassa neitsyt Malinia, joka jo oli alkanut väsyä, oli juuri rouva Öberg. Väliin kauneina sunnuntai-iltoina nuorten leikkiessä "linnan" puutarhassa hän nojasi hetkiseksi oven pieleen ja kyöneleet silmissä katseli noita iloisia ihmisiä, joiden joukossa hänen nuori ja voimakas miehensä, hilpeimmistä hilpein, vielä vähän aikaa sitten oli ylinnä näkynyt.

Kyttyräselkäinen ompelijatar Hanna Falk on entisen kaltainen. Toisten mennessä "linna" jää hän väliin kotiin, ettei hän siten niin paljon kärsisi niiden iloista ja leikeistä, joilla on suorat selät ja tulevaisuus edessään, ja ettei näiden tarvitsisi vaivautua osottamaan ystävällisyyttä häntä kohtaan — ystävällisyyttä, joka kaikkien taholta on vilpittöntä, vaan jota Hanna itse piti almuna. Vaan usein hän sentään lopuksi antoi palttua surullisille mietteilleen, meni ja asettui johonkin syrjäiseen nurkkaan, mistä hän mustin, janoisin silmin seurasi toisten riemua.

Mutta siirtolaan on ilmestynyt aivan uusiakin tulokkaita. Pienet, lyhyet, väärät ja epävarmat sääret tepastelevat siellä ja täällä, pyrkivät kukkapenkereille, lankeavat krokettipaaluihin ja kantavat likaa ja santaa itse täti Strömbominkin sunnuntaileningille. Vaan täti Strömbom ei pahastu eikä kierrä arvokkaasti vaippaa paremmin ympärilleen. Hän itse on päässyt isoäidiksi ja se sopii hänelle mainiosti. Suuri osa hänen turhanaikaisesta arvokkuudestaan on kadonnut, ja nyt ylpeilee hän vain Lyydian pikku Kallesta, ja isoäidin ylpeyshän on anteeksiannettavaa.

"Vävyne isännöitsijä", kirjoittelee hän ystävilleen, "menee erinomaisesti eteenpäin ja hän pitää hyvän huolen Lydiasta." Kuka olisi luullut, että hienosta kotiopettajattaresta oli tullut niin kelpo vaimo ja uskollinen auttaja, joka tosin kyllä joskus mielellään vetää käsiinsä nelinappiset hansikkaat, vaan on kokonaan jättänyt päivänvarjostimen ja hyvän ystävättärensä vapaaherrattaren. Tämä olikin vanhan tuttavuuden nimessä lähettänyt häälahjaksi hedelmämaljakon, jonka rva Strömbom aina tahtoi pestä itse, vakuuttaen palvelustytölle, että se on "oikeata vanhaa hopeata". "Isännöitsijän kaksivaljakko" on

nyt todellakin totta siinä määrässä, että Jakobson oli ostanut itselleen laihaan pörröisen hevosen entisen konkarin lisäksi, jonka isäntä alkoi senjälkeen uneksia uusista, hienoista kääseistä.

Brandmarkilta saapui kirje silloin tällöin. Aluksi olivat he saaneet kokea kovempaa kuin Lovakaan oli aavistanut. Heillä oli Kansaksessa yksi tulisijalla varustettu huone. Arthur palveli ensin renkinä ja Lova ansaitsi joskus pesulla 50 centtiä. Senjälkeen sai Arthur naapurivaltiossa kuorolaulajan paikan eräissä teatterissa ja Lova teki siivoustyötä. Pian oli kuitenkin ylioppilashännystakki repaleina ja Lova sairas.

Kaksi kuukautta sen perästä hän matkusteli ympäri komeana ja hienona, myyden erään liikkeen pianoja, Lova sai *kaksi* uutta leninkiä, ja herrasväki vuokrasi itselleen kaksi huonetta ja keittiön. Siihen loppuivatkin sitten koettelemukset. Seuraavana vuonna sai Karl Hammar kultaraameilla varustetun painetun kortin, missä ilmoitettiin, että mrs Lovisa Brandmark ja mr A. Brandmark olivat saaneet pojan. Mitään kirjettä ei ollut mukana, vaan oli ainoastaan lyijykynällä kirjoitettu kortin laitaan: "Isällä on nyt 150 dollaria kuukaudessa".

Kolme kuukautta senjälkeen oli Durmanin "linnan" lukusalin pöydällä, jonka ääressä Brandmark niin usein oli istuskellut, ristisiteessä saapunut amerikkalainen sanomalehti, missä punakynällä merkityssä uutisessa kerrottiin, että Steel & Jacksonin pianokaupan tarmokas ja pidetty matkustaja mr Arthur Brandmark oli osakkaana liittynyt sanottuun liikkeeseen, jonka tuotteiden rinnalla esim. Steinwayn puhutut pianot olivat paljasta roskaa.

Ja neljätoista päivää sitten olivat ruunuvouti Eneman ja Hammar olleet rautatienasemalla ottamassa jäähyväiset vanhalla rouva Strandilta, joka 68 vuotiaana aikoi uhmata Atlannin aaltoja päästäkseen Lovan ja hänen miehensä luokse, koska nämä nyt kerran olivat asettuneet sinne, ja koska Arthur oli niin tavattoman kiltti ja tahtoi hänetkin sinne heidän luokseen.

Palatessaan asemalta olivat Eneman ja Hammar kumpikin vaiti. Äkkiä virkkoi ukko Eneman huohtain:

— Enpä olisi neljä vuotta sitten uskonut, että Brandmark raukka tulisi onnellisemmaksi kuin "Durmanin siirtolan kuningas", joksi vanha Alm sinua kutsuu!

— Mitä setä tarkoittaa? Enkö minä olisi onnellinen? Onhan onni suosinut minua enemmän kuin ketään. Tietääkö setä, mitä sanoi se sanomalehtireportteri, joka viime viikolla kävi siirtolassa?

— Tietysti valehteli, kuten sellaiset ihmiset aina!

— Ei, hän kysyi, kuinka minä, kun Durmanin siirtola on sosialistinen, olen voinut "keinotella" omaisuudekseni sekä öljy- että tärkkelystehtaan?

— Vai niin, mutta minä luulen, ettet sinä, Hammar, taloudellisesta edistymisestääsi huolimatta, ole onnellinen. En tahdo sinun lavertelevan minulle salaisuuksiasi, vaan minä sanon, että piru periköön kaikki kiekuvat kanat ja komeljanttiryökkinät! Hyvästi! Tästä kääntyy tie sinun kotiisi. Minä kävelen tämän pikku matkan.

Ja ennenkuin Hammar ehti sanoa sanaakaan oli ukko hypännyt kärryiltä ja lähtenyt astelemaan eteenpäin.

Hammarin totisille kasvoille levisi katkera hymy. "Olin todellakin toivonut pääseväni toisten surkutteluista", mutisi hän, hänen hevossensa hiljalleen astuessa Hammarbota kohti.

XII.

Muuan konsertti X:n kauppalassa.

Hammar oli, kuten hän itsekin oli ukko Enemalle huomauttanut, suuresti edistynyt taloudellisessa suhteessa. Silloin kun toiset siirtolaiset vielä tekivät kovaa työtä päästäkseen itsenäisiksi, kokosi hän jo omaisuutta.

Niin iloinen hän ei enää ollut kuin ennen, senjälkeen kun pikku laululintunen oli lentänyt pois, vaan toimeettomaksi hän ei suinkaan ruvennut. Talven tultua, kun hän oli saanut kauniit rahat syksyn sadoista sekä lopullisesti kuolettanut velkansa lainarahastoon, valjasti hän hevosen reen eteen, ajoi Durmanin siirtolan naapuri-alueelle ja osti sieltä sievoisen metsäpalstan. Osan maksua hän suoritti käteisesti sekä

lopun sen jälkeen kun tukit olivat kaadetut, missä työssä useat hänen toverinsa saivat hyvää ansiota. Sattui suotuisa talvi ja kun maaliskuussa rekikeli loppui, oli Hammar voittanut siitä 1,250 kruunua. Niillä rahoilla hän seuraavana vuonna uudisti kokeen. Kauppa ei silloin kuitenkaan suhteellisesti onnistunut yhtä hyvin, sillä suot eivät silloin kantaneet ja kuljetus maksoi enemmän.

Juuri siihen aikaan insinööri Öberg kuoli, ja hallinto huomasi, ettei öljy- ja tärkkelystehdas olleet tuottaneet voittoa enempää kuin 500 kruunua. Itse hallintoon kuuluen oli Hammarilla nyt erinomainen tilaisuus tehdä tarjous; mutta vaikka hän kokouksessa lausui mielipiteensä, että ne vielä tulevaisuudessa kannattaisivat hyvinkin, eivät toverit tahtoneet niitä enää harjoitettavan siirtolan laskuun, ja niin ne sitten luovutettiin Hammarille. Velka kyllä tuli suureksi, vaan se väheni vähenemistään; ja jos yritys otti niin menestyäkseen, olisi Hammar muutaman vuoden perästä rikas mies.

Ensi kerran sitä ajatellessaan löi hänen sydämensä kovasti, ja veri virtasi lämpimänä sydämeen. *Silloin*, jolloin hänellä olisi hänelle tarjottavana muutakin kuin köyhä maanviljelijän elämä, silloin hän ehkä voisi pyytää omakseen häntä, jota hän yöt ja päivät ajatteli. Vaan siihen viipyisi vielä moniaita vuosia, ennenkuin hänellä olisi varaa rakentaa sellainen maja, joka olisi hänelle arvoinen, ja joka ei saattaisi häntä niin paljon kaipaamaan kaikkea sitä, mitä hänen täytyi jättää. Olisiko Gerda silloin vielä vapaa? Ja vaikka hän voisi rakentaa kullatun, maailman kauneimman häkin, olisiko hänellä silti oikeutta houkutella sinne pientä laululintua auringosta, valosta ja voitoista? Eikö lintu särkisi siipiään ristikkoja vastaan, eikö hän kaipaisi suosionosoituksia ja ihailua?

Ja vaikuttaisivatkohan hänen houkuttelunsa mitään?

Hän ainakin toivoi. Neljän vuoden aikana ei "tyttölapsi" tosin ollut oleskellut kotona kuin jonkun aikaa kolmantena vuotena. Muuten kului hänen vapaa-aikansa käynteihin ystäviensä luona, joiden seura sopi hänelle paremmin kuin se mikä Hammarbossa oli saatavissa, heidän kanssaan kun hän sai harjoittaa ja täydentää taidettaan; ja sitäpaitsi hän oli ollut mukana konserttikiertueissa, joilla hän oli niittänyt kukkia ja suosionosoituksia sekä hyviä arvosteluja maaseutulehdissä, vaan ei tosin paljon rahaa.

Jokainen päivä, minkä Gerda vietti Hammarbossa, vei hänet lähemmä Hammaria. Tämä oli ikäänkuin kasvanut hänen silmissään. Hammaria oli rakkaus kypsytännyt ja menestys oli tehnyt hänet varmaksi ja itsetietoiseksi.

Yleensä ollaan hyvin herkkiä arvosteluille siitä henkilöstä, jota kohtaan sydän tuntee rakkautta. Ihmisten mielipide hänestä on kuin puhaltaisi tuleen; kun tuli on leimahtanut suureksi, voi myrsky vain enentää sen voimaa, mutta alussa se voi, tulkoonpa se sitten lännestä tai idästä, sammuttaakin heränneen rakkauden. Toisinaan taas voi maailman ja ihmisten tuomio, vaikka se onkin kova, vain leimahuttaa vakavasti syntyneitä lemmen liekkiä. Vaan alussa ei ole yhdentekevää, miten ulkopuolella arvostellaan sitä henkilöä, johon rakkaus on kohdistunut. Se voi kokonaan tuhota vasta palamaan tuikahtaneen lemmen tulen; joskin taas toisten ihailu on joskus monen rakkauden kipinän tuleen puhaltanut.

Minkälaisessa ympäristössä olisi nuori mies enemmän voinut esiintyä edukseen kuin siinä, missä Karl Hammar eli ja työskenteli. Kaikki rakastivat häntä ja pitivät häntä voimakkaana, viisaana ja hyvänä. Siirtola kukoisti hänen suojassaan, ja hänen auttava, tosiveljellinen suhtautumisensa tovereihinsa aikaansai sen, ettei kukaan kadehtinut hänen menestymistään.

Ja Karl Hammar vaurastui päivä päivältä, ja setä Almin antamaa "Durmanin siirtolan kuningas"-nimitystä alkoivat nyt tästä paljon pitämästään miehestä käyttää kaikki.

Jospa he vaan olisivat tietäneet, että hän oli valmis jättämään heidät kaikki vain yhden pienen sormen viittauksesta! Silloin ei hänestä olisi pidetty yhtä paljon, ja kuningas Durman ei olisi istunut niin varmana valtaistuimellaan. Voi, täällä maailmassa on aina jotain vilppiä!

Vuodet olivat kohdelleet sääliä Almin vanhuksia; jonkun verran he tietysti olivat heikontuneet ja niin korkeina vanhuuden päivinä olivat he tietysti entistä enemmän rakastavan huolenpidon tarpeessa. Gerda tuli oikein liikutetuksi nähdessään, miten Hammar ja vanhukset olivat kiintyneet toisiinsa. *Hän* antoi heille kaiken sen, mitä hänen olisi pitänyt heille antaa. Kiitollisuus ei koskaan synnytä todellista rakkautta naisen ja miehen välillä, ja jos mies rakkautta *vaatii*, ei sellainen voi milloinkaan syntyä. Vaan miten ihana onkaan kiitollisuudentunne silloin, kun se yhtyy johonkin lämpimämpään, ihanampaan!

Sanomalehtien, varsinkin maaseutulehtien, arvostelut olivat kiittäviä, stipendejä myönnettiin ja konservatoriosta annettiin hyvät arvot. Taiteellinen menestys saattoi yksinomaan tuoda mukanaan noita toivottuja hyviä sitoumuksia ja rahaa, joita molempia vielä puuttui. Hänen taipumuksensa viittasivat operettiin, sillä oopperaan hänen äänensä oli liian heikko; myöskin konserttilaulajattareksi hänellä oli liian vähäiset voimat.

Gerda Alm matkusteli toisten kanssa pikku kaupungeissa, ja vanhukset Hammarbossa uneksivat kullasta ja laakereista.

Hammar matkusti X:n kauppalaan toimittamaan muutamia asioita. Eräässä kadun kulmassa näki hän suuren punaisen ilmoituksen kuuluisan "Strömbergin kiertueen" esiintymisestä, ja nimien joukossa oli myöskin Gerda Alm. Hänen sydäntään pisti. Siellä Durmanin siirtolassa oli ihminen muuttanut vanhanaikaiseksi ja tietämättömäksi. Nähdessään rakastettunsa nimen liimattuna rakennuksen kulmaan oli se hänestä samaa kuin olisi sanottu: "Maksa kruunu, niin saat nähdä pikku keijukaisen kauneissa vaatteissa ja paljain käsivarsin!" Sellainen ajatus oli kuitenkin tyhmä ja yksinkertainen, eikä moista ollut tullut Hammarin mieleen entisinä Upsalan aikoinakaan. Mutta, Jumala paratkoon, ihminen tulee tuhmaksi oleskellessaan vain luonnon ja luonnollisten ihmisten kanssa!

Konsertti saavutti suuren menestyksen, kuten *kaikki* konsertit X:n kauppalassa. Vaan rahallinen tulos ei ollut yhtä hyvä. Pormestarin ja sairaalan lääkärin, jotka olivat paikkakunnan arvohenkilöt, ja soitonjohtajan, sanomalehden toimittajan ja kirjakauppiaan jälkeen, jotka olivat seudun esteetiset edustajat, oli kauppalassa noin satakunta muuta musikaalista asukasta, jotka kävivät konserteissa. Nekin olivat kaikki koolla ehkä vain kerran seitsemässä vuodessa. Yleensä oli kuulijoita ainoastaan noin seitsemänkymmentä, jotka sitten myöskin tarjosivat taiteilijoille illallisen oluen kanssa sekä boolin.

Muuan sinne kerran konserttia antamaan saapunut todellakin kuuluisa taiteilija oli kieltäytynyt illallisesta ja oluesta, vaan häntäpä ei X:n kauppalassa senjälkeen pidetty puoleksikaan siinä arvossa kuin muualla Euroopassa.

N:o 4. No, jumalan kiitos, hän ei ollut avorintaisessa puvussa. Voi, miten Hammarin sydän löi! Hän oli paljon hienompi kuin neiti Lydia, silloin kun tämä ensi kerran saapui Durmanin siirtolaan. Kesäauteren tavoin ympäröi kaunis, vaalea tukka hänen korkeata otsaansa, ja tuo pieni olento astui lavalle, hentona ja arkaillen.

Mutta pikku laululintu näytti väsyneeltä. Eikö hän siis aina vaeltanutkaan valkeiden pilvien välitse?

Hän lauloi yhtä sievästi kun ennenkin; "kerrassaan suloisesti", kuiskasi pormestarin rouva. Gerda katseli yleisöä ja huomasi Hammarin, hänen poskensa punehtuivat ja silmänsä välähtivät. Hän poistui pian sen jälkeen. Sitten esiintyi Strömberg itse ja lauloi erään "Portterilaulun" niin reimasti ja loistokkaasti, että kipsi putoili salin katosta, ja lehterillä olevat kahvilatyöt olivat innosta pakahtua.

X:n kaupungin asukkaat taputtivat käsiään vimmatusti sekä tälle että muille numeroille. Olihan se heidän oikeutensa, sillä olivathan he suorittaneet kalliit pääsymaksut.

Konsertin viimeisen numeron jälkeen, jonka esitti neiti Alm, osoittivat he suosiotaan kaikkein eniten. Ja Gerda tuli vielä kerran esiin, nyökäytti säestäjälle ja lauloi:

"Haassa kalkkuvat karjan kellot tyyni Roinehen ranta on, loitolla lentävän joutsenen siivet kultaa sätehen auringon".

Hammar oli vähällä huutaa: ei sitä, ei sitä! Älä anna heidän kuulla Hammarbon laulua, vanhan Almin mielisäveltä!

Ulkona käytävässä oli eräälle ovelle kirjoitettu:

"*Niille jotka tahtovat ottaa osaa yksinkertaiseen illanviettoon konsertin antajille, on suuressa salissa esillä lista merkitsemistä varten. Huom.! 1:25 (oluen kera). Booli erittäin.*"

Sanomalehden toimittaja keskusteli innokkaasti pormestarin rouvan ja tohtorin rouvan kanssa, kehoittaen lämpimästi heitä tulemaan mukaan illanviettoon. Rouvat tuumivat, että: emme nyt oikein tiedä ... vaan toimittaja ei antanut perää. Lopuksi rouvat tietysti suostuivat — kuten aina ennenkin.

Kaksi kertaa oli Hammar aikeissa mennä lunastamaan itselleen lipun illanviettoon.

"Siellä on hyvä voileipäpöytä", kuiskasi myyjätär kehoittavasti.

Ei, Durmanin siirtolan kuningas ei tunkeutuisi X:n kauppalan asukkaiden joukkoon. Hammar ei ostanut lippua. Hän kääntyi ja poistui.

— Sepä oli hiton kitsas mies, mutisi vahtimestari.

Vaan sitten ei Hammar nähnytäkään, miten pormestari talutti Gerdan pöytään, ja miten rouvat tarkastelivat uteliaina hänen leninkiään, eikä hän myöskään kuullut tohtorin loistavaa boolipuhetta.

Tohtori oli X:n kauppalan paras puhuja. Nyt, niinkuin niin monta kymmentä kertaa viidentoista vuoden aikana, veti pormestari hänet syrjään ja virkkoi.

— Veli on kai hyvä ja sanoo niille pari sanaa?

— Mutta, parahin veli, minähän en ollut ollenkaan läsnä konsertissa. Minähän olin leikkaamassa myllärin pojan jalkaa.

— Mitä se haittaa! No, astu nyt vain esiin ja lausu kiitokset meidän kaikkien puolesta!

Keskellä yötä heräsi Hammar epämääräisiin ääniin.

X:n kauppalan kaksinkertainen kvartetti oli serenaadilla Strömbergin kiertueen kahdelle naispuoliselle jäsenelle.

XIII.

Kotiin.

Kello oli jo puoli kaksitoista seuraavana aamuna, kun Karl Hammar uskalsi ujosti koputtaa Gerdan ovelle.

X:n kauppalan hienot nuoret miehet olivat jo aikaisemmin menneet pois, ja kun Hammar avasi oven, tunsu hän raikasta kukkien tuoksua. Nyt oli siis kesä sielläkin. Mutta pieni laululintu oli uupunut ja räpäytti väsyneesti siipiään. Ei edes ystävällinen hymyily, joka valaisi Hammarin kasvoja hänen näyttäytyessään, voinut karkoittaa surullista ilmettä Gerdan kasvoilta. Hän riensi tulijaa vastaan ja ojentaen molemmat kätensä sanoi:

— Minä näin teidät kyllä konsertissa! Minkä tähden ette eilen illalla käynyt kertaakaan minua tervehtimässä, te paha ihminen?

— Voi, neiti Gerda, olin kyllä aikeissa tulla luoksenne, vaan minä en tahtonut tunkeutua niiden muiden joukkoon, jotka kunnioittivat teitä suuren voittonne jälkeen. Ja, nähkääs, seitsemän vuoden oleskelu Durmanin siirtolassa on tehnyt miehen ujoksi.

— Voittoko...!

Gerda katsoi häntä tutkivasti ja vakavasti suurilla sinisillä silmillään ja pudisti vaaleata tukkaansa. Suuri jumala, hänen silmiensä ympärillä olivat punaiset renkaat, ikäänkuin hän olisi itkenyt...

— Niin, neiti Gerda, nyt kun teidän maineenne pian kasvaa ja ehkä leviää maasta maahan, on omituista ajatella, että te olette kerran antanut äänenne kuulua siellä kaukana Hammarbossa, ja että te myös olette laulanut yksin minulle. Muistatteko sitä, neiti Gerda?

Hänen silmänsä säihkyivät ja punaiset renkaat eivät näyttäneet enää niin jyrkiltä. Hän hymyili ja vastasi:

— Minä muistan, minä muistan. Sitten johdatti hän hänet sohvalle niinkuin pienen lapsen, ja istuutuen hänen viereensä, katsoi hän häntä silmiin ja virkkoi:

— Teille voin jutella suoraan; olemmehan me ystävät, eikö totta? No niin, tiedänhän minä sen! Tahdon aluksi sanoa teille, että sellaisiin "voittoihin" kuin eilen illalla täällä saa Gerda Alm olla tyytyväinen myöskin tulevaisuudessa, niin pitkälle kuin niitä riittää. Suuremmiksi ne eivät voine tulla.

— Kuinka niin luulette?

— Minä luulen, että siivet ovat liian heikot ja unelmat liian rohkeat. Kerran uskoin voivani tulla oikeaksi ... niin, nähkääs, ei miksikään suureksi, niin tyhmä en ole milloinkaan ollut, mutta kuitenkin joksikin, jota ei kukaan, vaikka tahtoisikin, voisi heti unhoittaa.

Tässä hän vaikeni ja katse harhaili eri tahoille.

Hän istui siinä niin pienenä ja hentona ja katsoi rinnallaan istuvaa vahvaa miestä melkein tuskallisilla ilmeillä, ikäänkuin hänen olisi pyydettävä anteeksi sitä, ettei hän ollut se, miksi hän oli itseänsä kuvitellut; hän ei ollut se komea laululintu, jollaiseksi vanhempain ylpeys ja ihailu oli hänet kuvitellut.

Hammarin silmät loistivat. Voisiko se olla totta? Sehän toi Gerdan lähemmä häntä.

... Vaan sitten heitti tyttö päätään uhmaten ja jatkoi:

— Mutta kenenkään ei silti tarvitse sääliä minua. Minä olen kunniallisesti työskennellyt ja osaan myös soittaa pianoa. Kun "kiertueet" eivät enää kannata, niin voin soittaa ja laulaa alemmalle kansalle.

Hän naurahti hieman katkerasti.

Hammar pudisti päätään.

— Mutta älkääpä ohimenevän apeamielisyyden antako varjostaa kaikkea sitä mieltymystä, mitä olette saavuttanut. Entä mihin te nyt aiotte?

— Kotiin vanhuksien luokse pariaksi viikoksi. "Kiertue" on nyt loppunut. Nähkääs, minulla on varaa levätä, ja lepoa minä myös tarvitsen. "Strömbergin kiertue" on menestynyt tavattoman hyvin; toistaiseksi olen rikas ihminen, niin, 520 kruunua, herra Hammar. Vai niin, te olette siis kauppamatkoilla, ja minä saan siis viedä terveisenne kotiin. Minä matkustan kotiin junalla klo 8,20. Entä te?

— Samassa junassa.

— No mutta sepä hauskaa!

Hammar koetti kaikin voimin salata iloisuuttaan.

— Miten on päivällisenne laita, ehkä minä...

— Suostuisin kernaasti, vaan olen kutsuttu hyväntahtoisen tohtorinna Engvallin luokse.

— Hyvästi siis iltaan asti!

— Hyvästi siksi!

— Muuten saatte minusta ikävää seuraa, sillä minun täytyy ilmoittaa teille, että aion sulkeutua jo klo 10 naisten vaunuosan rauhallisimpaan soppeen, missä sitten vedän kelpo unia. Sellaisen tavan olen oppinut matkoilla, sillä taiteilijan täytyy alituisen työskennellä kehittyäkseen.

Sitten kun Hammar oli lähettänyt ukko Almille sähkösanoman, että tämä tulisi seuraavana aamuna asemalle, heitti hän päällysnutun ylleen ja käveli kauas X:n kauppalan tulin ohi. Mitä erilaisimpia tunteita riehui hänen rinnassaan, vaan kaikkein eniten hän ajatteli:

— Jospa se olisi totta! Jospa pienen laululinnun siivet todella olisivat liian heikot.

Hammar tiesi X:n kauppalassa asuvan erään taiteilijan, joka oli tuomiokirkon urkuri, sekä alallaan hyvin lahjakas. Hän oli m.m. säveltänyt kauniita ja yleisesti tunnettuja sävellyksiä, vaan oli hautaantunut sinne hiljaiseen sopukkaan hyvän toimeentulon ja elämän mukavuuden tähden, sekä siksi, ettei hän helläluontoisena ihmisenä voinut kärsiä arvostelua.

Hän tuli ajatuksissaan siihen tulokseen, että jos hän vaan tuntisi tuon miehen, olisi hyvin hauskaa puhua hänen kanssaan Gerdasta, mutta nyt se tuskin kävisi laatuun. Sehän näyttäisi oikeastaan hassulta.

Kolme minuuttia tämän jälkeen oli hän ottanut selvän, missä taiteilija N. asui, ja hän kiiruhti hänen luokseen.

Tirehtööri oli pieni, hienopiirteinen herra, kerrassaan gentlemanni. Häntä kunnioitettiin aivan yleisesti, ja kaikki pitivät hänestä hyvin paljon. Mutta hän oli vähän hieman itsekäs. Hänestä kerrottiin m.m., että kun rovasti ilmoitti hänelle ajan aamusaarnausta varten olevan muutetun, niin oli N. rauhallisesti vastannut:

— Tuskinpa se käy laatuun, herra tuomiorovasti.

— Ja minkätähden ei?

— Siksi että se on minun aamiaisaikani, jota olen pitänyt säännöllisesti seitsemäntoista vuotta.

Hammar saapui hänen luokseen, sanoi nimensä ja virkkoi:

— Anteeksi, herra tirehtööri, mutta suokaa minulle hetkinen, sillä asiani merkitsee minulle paljon.

Tirehtööri N. loi häneen väsyneen, vaan hyväntahtoisen silmäyksen, ja lausui:

— Mutta, herraseni, teidän olette jo liian vanha.

— "Liian vanha!" Kuinka! Mihinkin olen liian vanha?

— Ettekö tahdo suorittaa lukkarin tutkintoa?

— E-ei, minä olen teollisuudenharjoittaja.

— Oh, pyydän tuhannesti anteeksi. Olkaa hyvä ja istukaa. Näettekö, X:n kauppala on pieni paikka ja kaikki tuntemattomat herrasmiehet, jotka tulevat tähän aikaan luokseni, haluavat suorittaa joko lukkarin tai urkurin tutkinnon tai joskus molemmatkin.

Hammar koetti sanoa tirehtööri N:lle muutamia imartelevia sanoja sekä painostaa sitä suurta arvoa, jonka hän pani herra tirehtöörin arvostelulle. Ja niin pyysi hän tirehtööriä lausumaan ajatuksensa neiti Almin tulevaisuudesta laulajattarena.

— Herra on ehkä sukua?

— Ei, sitä en ole.

— Te ehkä aiotte tehdä jotain tuon nuoren neidin hyväksi?

— Tuskin, vaan minä pyydän teille vakuuttaa, etten kysy sitä itsekkyydestä enkä muista epähienoista vaikuttamista.

— Niin, hänellä on pieni sievä sopraano ja se on jotenkin kaunis.

— Luuletko myöskin hänellä olevan suuren tulevaisuuden laulajattarena.

Selittämätön hymy ilmestyi tirehtöörin suupieliin.

— Ehkä kuulitte itse eilen illalla? Jenny Lind ei voisi valittaa sellaisesta menestyksestä.

— X:n kauppalan asukkaiden mielipiteen olen kyllä kuullut, vaan tahtoisin mielelläni kuulla teidänkin lausuntonne. Jos toivomukseni on epähieno, niin osoittakaa minulle ovi. Jos taas tahdotte tehdä tuntemattomalle henkilölle palveluksen, joka ei vahingoita ketään, niin olkaa hyvä ja sanokaa minulle todellinen mielipiteenne neiti Almista.

— Herttainen tyttö, herrani, hieno ja vetää huomiota puoleensa. Hän on epäilemättä saanut hyvän kasvatuksen myös muullakin kuin musiikin alalla. Kuitenkaan ei mikään estäne minua puhumasta totta. Neiti Almilla on hyvin musikaalista "korvaa" ja "aistia", ja hän on varsin "intelligentti". Mutta, ikävä kyllä, hänen äänessään ei ole mitään sointua, herra! Ja se mikä on, on haperaa ja haurasta. Jostain yksityisestä rouvasta tai neidistä, joka laulaa yhtä hyvin kuin hän, sanotaan: "Minkälainen vahinko, ettei hän ole saanut enempää kouluutusta, sillä hänhän voisi esiintyä suuren maailman oopperanäyttämöillä." Mutta todellisesta laulajattaresta, ammattilaulajattaresta, sanomme tässä tapauksessa: "Pieni, sievä ja viehättävä ääni, vahinko ettei siitä voi kehittyä mitään sen enempää."

Hammarin silmät loistivat.

— Te ette siis ennusta hänelle mitään suurta tulevaisuutta laulajattarena?

— En X:n kauppalaa suuremmilla seuduilla.

— Ettekö luule hänen voivan ansaita paljon rahaa laulullaan? kysyi Hammar ja koetti samalla turhaan salata sitä ihanaa vaikutusta, minkä musiikkitirehtöörin lausunto neiti Almista oli hänessä synnyttänyt.

— Kyllä, se riippuu hyvin monista seikoista, erittäinkin hyvästä onnesta. Hän on, kuten sanottu, tosiaankin lahjakas. Ja eikö hän ole myös saanut palkintoa pianon soitossa? Se on kyllä hyvin kaunista, mutta aivan liian monipuolista. Sitä ei ole saanut Lind, eikä Patti, siis hänestä ei tule Lindiä eikä Pattia.

Hammar nousi.

— Minä kiitän teitä mitä sydämellisimmin. Vaan kuulkaahan, herra tirehtööri, minulla ei ole paljon tuttavuuksia tällä seudulla, ja minulle olisi siis sangen mieluista, jos suvaitsisitte jakaa kanssani yksinkertaisen päivällisen ravintolassa. Lasillinen Chambertiniä ja...

Tirehtöörin valtasi vavistus ja hänen kauneilla, hienoilla kasvoillaan näyttäytyi epämieluinainen ilme.

— Kiitos, kiitos, hyvä herrani! Minä juon kuitenkin vain maitoa, ja joskus sokerijuomaa. Suuri kiitos!

Hyvästi, hyvästi!

Tirehtööri asettui akkunan luokse ja katseli Hammarin jälkeen tämän mennessä alas rappusia. Säälivä hymy leikki taiteilijan huulilla. Hän tuumi itsekseen:

— Raukka! Mokoma moukka! Viha ja kosto paloi hänen härän-silmissään, kun hän kuuli, ettei tuosta laulajattaresta voi odottaa enempää. — Miten katalia me ihmiset kaikessa tapauksessa olemmekaan! Jos olisin tuollaista aavistanut, en olisi sanonut mitään.

Sitten kääntyi hän kauniin flyygelinsä puoleen, ainoan mikä hänelle tuotti tyydytystä elämässään. Silloin saivat hänen himmeät silmänsä jälleen loistoa, ja kun hänen valkoiset kätensä liitelivät pitkin koskettimia, tunsu hän olevansa tuhannen penikulman päässä X:n kauppalan ahtaasta, matalasta ilmasta.

* * * * *

Kauniina kesäyönä kiiti juna kohti Durmamin siirtolaa, saapuakseen perille vasta aamulla. Kaksi tuntia olivat Hammar ja Gerda istuneet yhdessä ja puhelleet yhtä ja toista, Strömbergin kiertueesta, isästä ja äidistä, Hammarbosta ja X:n kauppalasta. Mutta Gerda oli väsynyt ja Hammarin sydän oli liian täynnä voidakseen puhua, ja niin sanoi Gerda hyvää yötä ja meni naisten vaunuun.

Monilla huvimatkoilla ja erääseen ylioppilaskokoukseen oli Hammar entisaikaan matkustanut iloisen toveriparven kanssa leikkiä laskien ja jutellen. Nyt oli hän vaiti ja hiljaa, eikä vaihtanut sanaakaan kenenkään kanssa koko matkalla. Vaan hänen silmänsä loistivat ja hänessä kyti salainen toivo. Jos sallimus olisi suonut Gerdalle suuren menestyksen Europan pääkaupungeissa, ei Hammar olisi tuntenut silmänräpäyksikään itseään sen iloisemmaksi kuin nyt. Niillä asemilla, joilla juna seiso kauemmin, astui hän ulos vaunusillalle ja kulki edestakaisin erään vaununakkunan ohitse, jonka eteen oli vedetty viheriä uudin. Ja kuta edemmäksi tultiin, sitä enemmän pakenivat yön usvat nousevan kesäkuun auringon tieltä, ja hänen monivuotiseen ikävöimiseensä ja taisteluunsa näytti toivon aurinko nyt luovan kullattua hohdettaan.

Nuku suloisesti, pieni, väsynyt laululintu! Ennenkuin talvi koittaa ja tuuli tulee kylmäksi ja lumi levittää vaippansa lehtoihin, joissa sinä et voinut kilpailla väkevämpien siskojesi kanssa, valmistan minä sinulle rakkauden pesän ikuisesti viheriöivällä seudulla kaukana Durmanin metsässä! Niin lauloi hänen paisuva sydämensä ikävöivää kehtolaulua vanhan Almin tytön tyykälle sillä aikaa, kun korskuva höyryhepo kiidatti heitä hetki hetkeltä lähemmäksi kotia.

XIV.

Remmit ja pyörät.

Matkustajaimme saavuttua päämääräänsä kohtasi heitä metsän rauhaisa tuoksu ja kuusen sekä männyn pihkainen haju. Siinä oli terveyttä ja elämää rinnalle ja keuhkoille, ja jokaisessa tuulenpuuskassa oli leikkivää iloa, ja mahdotonta oli painavien huolien synnyttämien punaisten renkaiden silmien ympärillä pysyä ennallaan.

Kiertue oli alkanut toukokuussa Östersundissa ja kevät oli yllättänyt Gerdan jo Gäflen konserttisalissa tuoksuavine kukkineen ja viheriäisine niittyineen ja puhkeavine lehtineen.

Mitä etelämmäksi tultiin, sitä rikkaammaksi kävi luonto tuoksuavista kukista. Tuntui miellyttävältä, kun kauniit kukkavihot iltasin tuoksuivat niin suloisesti, eivätkä vielä aamullakaan olleet kuihtuneet, koska ravintolaneidit olivat hankkineet niitä varten paljon maljakkoja. Vaan kun katseli niitä väsynein silmin niiden riippuessa vaunun verkossa ja niiden pölyisten lehtien nyökkyessä, näyttivät ne hyvinkin surkastuneilta.

Maalla olivat jo kukat täydessä loistossaan, eikä niiden tarvinnut antaa lyhyttä elämäänsä ihastuttaakseen silmää. Sen sijaan että kevät ennen saapui Gerdan luokse käärittynä paperiin ja sidottuna nauhalla, niin tuli hän nyt itse täydellisen kesän keskelle.

Vuosisatain sivistys ei ole ainoastaan tasoittanut ihmisiä, vaan myöskin heidän tunteensa ja käsityksensä vuodenaajoista sekä kaikesta muusta. Rekiretkillä kositaan, häitä pidetään lokakuussa ja sydämiä avataan rakastetulle sateenvarjon suojassa syys-sateen roiskuessa. Sen on sivistys

aikaansaanut. Mutta vielä sentään elää meissä luonnon ihminenkin, ainakin niin kauan kuin olemme nuoria, ja silloin tuntemme, miten sydämemme heräävät tunteet saavat kaksinkertaista voimaa silloin kun luonto itse herää, että ne nousevat silloin kun koivun mahlat, ja kasvavat samaan aikaan kun lehdet puhkeavat. Kevät on rakkauden aika niin luonnossa kuin elämässäkin.

Juhannusjuhlassa Durmanin "linnassa" tulisi Hammar sanomaan Gerdalle kaiken sen, mitä hän neljän vuoden ajan oli sydämellään hautonut; tämän oli hän päättänyt sanoa vanhan puutarhan yksinäisellä käytävällä, syreenilehtimajassa tai vasta kotimatalla. Tuo omituinen ajatus etsiä muutaman sadan ihmisen keskeltä rakastettunsa kanssa yksinäisyyttä, jollaista hänen ei ollut onnistunut saada Hammarbossa, ei luonnollisesti johtanut mihinkään tuloksiin. "Durmanin siirtolan kuninkaan" täytyi olla joka paikassa, pitää yllä juhlaa ja kuunnella kaikkien juttuja. Ja kun hän muutamaksi silmänräpäykseksi sai rauhaa, oli Gerda keskellä riemuitsevaa pienokaisjoukkoa, taikka oli Lydia Jakobson tahi muut vanhat tuttavat saaneet hänet seuraansa. Kotimatalla oli taasen vähintään kaksikymmentä ihmistä samassa joukossa.

Päivää jälkeen juhannuksen alkoivat viikatteet viileskellä apilaniityillä. Ehkä olisi Gerda nyt kuten ennenkin saapunut vainiolle tuomaan illallista, istahtanut saralle ja antanut pitkien timotei-korsien luistaa punaisien huuliensa välistä ja hyräillyt laulua, silloin...

Mutta Hammar oli ainiaaksi ripustanut viikatteensa seinälle, ja kolme reipasta renkiä kulkivat nyt hänen niityllään. Luoko luo'olta kulkivat he tasaisin askelin ja lyönnein samoilla saroilla, missä hän ennen oli yksin ponnistellut. Laajennetut maanviljelyslaitokset, kirjanpito ja kirjevaihto vaativat nyt Hammarin ajan. Hänen kätensä eivät sentähden työskennelleet samoin kuin ennen. Käsät olivat niistä kadonneet, eikä hän enää niitä piiloittanut taskuihinsa; mutta aina sen mukaan, mitä iloisemmaksi Gerda tuli ja mitä heleämpänä kuului hänen naurunsa, sitä enemmän valtasi hänet vanha ujous. Täytyyköhän hänen vielä kerran laskea hänet yksinään maailmalle?

Kerran aamiaispöydässä sanoi Gerda yht'äkkiä:

— Mutta eihän herra Hammar ole vielä minulle näyttänyt öljy- eikä tärkkelystehdastaan! Emmekö lähde sinne kaikki yhdessä?

Äiti oli jo ollut siellä, ja vanha fanjunkkarikin monta kertaa, joten heitä ei nyt haluttanut lähteä. Mutta kyllä he sinne lähtisivät tyttösen kanssa joku päivä, se oli selvää.

— Mutta sehän ei ollut tarpeellista. Eikö neiti Gerda voisi olla tyytyväinen minun seuraani? On ihana ilma ja minä menen sinne juuri nyt, sanoi Hammar.

Sehän sopi aivan mainiosti.

"Nyt tai ei koskaan!" ajatteli Hammar ja pudisti tarmokkaasti kätensä keppinsä nuppiin.

Niin kulkivat he ääneti pitkän aikaa, ja Hammar huomasi, että oli jo kuljettu neljäsosa matkasta. Osoittaakseen vähitellen helliä tunteitaan, lausui hän eloisasti:

— Oli tuhmasti, kun emme ajaneet hevosella! Matka on pitkä ja te varmaan väsytte.

— Te olette hyvin kohtelias, herra Hammar. Ehkä taitaa teitä pitkästyttää, virkkoi Gerda ja nauroi veitikkamaisesti.

— En tiennyt ... hm ... kuinka voitte luulla...?

Hän kulki ikäänkuin olisi kysymyksessä lyödä maailmanennätys kävelyssä, ja kului viisi minuuttia ennenkuin hän sai valmiiksi sen syvämietteisen huomautuksen, että tällaiset kävelymatkat olivat kai harvinaisia Tukholmassa.

Gerda myönsi kernaasti, etteivät ne kylläkään kuuluneet siellä hänen jokapäiväisiin huvituksiinsa.

Tämä mielenkiintoinen keskustelu ja päätelmä tuntui antaneen Hammarille aihetta pitempään pohtimiseen, niin että Gerda viimein arveli, ettei olisi hullummaksi, vaikka he keskustelisivat hiukan enemmän, ja hän kysyi, miten öljyä tehtaassa valmistettiin. Hammar ei tahtonut salata, että sitä valmistettiin pellavansiemenistä, ja antoi samalla hänelle heti muutamia selityksiä hinnoista ja astioista. Hän taisi varmaankin onnistua selityksessään hyvin; ainakaan ei Gerda kysynyt enempää, vaan asteli ajatuksissaan.

Sisällä öljytehtaassa oli liikettä ja vilkasta elämää. Muutamien sekuntien kuluttua laskeutui suurmusertaja huumaavine iskuineen, jotka panivat talon seinät vapisemaan. Tämän jälkeen pyörien ratina ja veden pauhu saivat taas vallan, kunnes taas kuului musertajan jylyisevä ääni.

Kaikki tuli Gerdan nähdä, ja kaikista tuli hänen saada selko, myöskin joen toisella rannalla olevasta tärkkelystehtaasta.

Tärkkelystehdas ei ole mikään hieno laitos. Monta tuhatta kannua perunavelliä päivässä jättää aina jälkeensä määrättyt jäljet. Gerda nosteli hameitaan ja sipsutteli eteenpäin varpailaan. Hammarin katse loisti ylpeydestä, ja hän hyväili kädellään koneita, ikäänkuin ne olisivat olleet hänen lapsiaan.

— Te kai nauratte minulle, neiti Gerda, vaan sitä ei teidän pitäisi tehdä. Tullessani tänne seitsemän vuotta sitten en omistanut muuta kuin kirveen ja sahan. Jokainen turve Hammarbossa, jokainen eläin sen karjatarhassa, jokainen piikki ja tuuma remmiä tehtaissa on maksanut paljon hikeä ja ponnistusta. Samoin on reikä seulassa ja siipi suuressa vesipyörässä joko suoranaista tai välillistä tulosta kovasta työstäni ja unettomina öinä hautomistani ajatuksista. Jos olisin kaikki perinyt, ei omaisuuteni olisi minulle läheskään niin rakas.

Gerda nyökkäsi ääneti, ja katse hänen tulisista silmistään sanoi Hammarille, että hänet oli täysin ymmärretty. Sitten katsoi hän ajatuksissaan tuohon läikkyvään remmien ja kitisevien pyörien labyrinttiin, kunnes häntä alkoi pyörryttää, ja hän ojensi kätensä erästä toisella puolen olevaa koneen osaa kohti sanoen:

— Mutta selittäkää, mitenkä —?

— Gerda, hyvä jumala! huusi Hammar yhtäkkiä, vetäen samalla hänet takaisin.

Gerda ymmärsi nojautuneensa liian lähelle remmiä ja hän kalpeni pelosta. Hän lepäsi Hammarin käsivarsilla ummistetuin silmin; avatessaan ne näki hän Hammarin palavissa katseissa selvästi kuvautuvan tuskan, kärsimyksen ja kauan pidätetyn rakkauden.

Tahdottomana antoi hän viedä itsensä pois tehtaasta ulos auringon valoon, missä ruohot ja lehdet välkkyivät kosken rannalta, ja linnut visertelivät leppien oksilla.

— Kiitos, nyt on kaikki hyvin! kuiskasi Gerda ulkona pienellä polulla, koettaen samalla irtautua Hammarin voimallisista käsistä. Mutta silloin kumartui Hammar hänen puoleensa ja lausui:

— Ei, Gerda! Minä en voi enää milloinkaan laskea sinua. Sinä ymmärrät minun tunteeni. Minä olen vakuutettu, että sinä tiedät, miten kauan olen sinua jo rakastanut. Etkö arvaa minun odottaneen jo kyllyiksi. Täytyykö minun taas päästää laululintuni ulos avaraan maailmaan?

Hän rukoili ikäänkuin elämänsä puolesta ja painoi hänet lujasti rintaansa vastaan.

Gerda purskahti hillittömään itkuun ja koko hänen ruumiinsa vapisi. Ne kyyneleet eivät kuitenkaan olleet tuskan eivätkä surun synnyttämiä, sen todisti käsi, joka kainosti kietoutui Hammarin kaulaan, ja lämpimät huulet, jotka kohtasivat toiset huulet, samalla kun Hammar kumartui ja piilotti korkean auringon pahtaman otsansa vaaleisiin kiharoihin.

Viipyi kauan ennenkuin he ehtivät kotiin. Heillä oli niin paljon puhuttavaa toisillensa koittavasta rakkaudesta, surullisista vuosista, päivästä ja toivosta.

— Jos sinä, Karl, olet minua niin kauan rakastanut, niin minkätähden et ole sitä ennemmin sanonut, ihmetteli Gerda ja katsoi häntä silmiin tutkivasti.

— Sentähden, ettei pikku laululintu ollut yksi Durmanin metsän tavallisista linnuista. Siksi, ettei Almin tyttönen sopinut Durmanin uutisasukkaan vaimoksi ensimmäisinä kovina vuosina, ja siksi ... sentähden ... etten koskaan voinut uskoa sinun rakastavan minua.

— Ei, katso minua silmiin, Karl, oliko se ainoastaan sentähden?

— Niin, Gerda, onkin hyvä, että kaikki tulee välillämme selväksi, sinä rakas, pieni tyttöni! Sinä olet nyt alkanut epäillä laululinnun siipien ja äänen voimakkuutta. Te naiset tahdotte välttämättömästi "uhrata" jotain rakastetullenne. Etkö sinä silloin anna kyllyiksi, kun annat koko rakastetun olentosi? Ja muutenkin Gerda — ei, nyt täytyy sinun katsoa minua avoimesti silmiin — olethan sinä varma siitä, että jos olisit tullut omakseni silloin kun viimeksi olit kotona, niin oletko varma, ettet koskaan olisi katunut ja ikävöinyt takaisin, tai tuntenut katkeruutta senvuoksi, että olit menettänyt sen tulevaisuuden, jota olit niin hartaasti odottanut? Sellainen tunne voi kasvaa samassa sydämessä kuin uskollisuus ja rakkaus; siitä ei tule mikään mieluisa naapuri, Gerda. Ja etkö luule minun ajattelevan sinun uhranneen vielä jotain muutakin? Iloisempi elämä, sinulle paremmin sopiva olo, kuin minkä minä voin tarjota, ovat useasti olleet sinulle tarjona muualla.

Gerda painoi päänsä alas eikä vastannut mitään. Ehkä hän huomasi tuon toisen olevan oikeassa siinä, ettei enää ollut mitään taiteellisia unelmia laululintusen ja Durmanin kuningattaren välillä.

Gerda siirtyi lähemmä Hammaria heidän istuessaan sammaltuneen puun päällä, ja kuiskasi:

— Kiitos, Jumala, kuluneesta ajasta!

Kotona syntyi tavaton riemu, kun nuoret kertoivat, kuinka he olivat rakastaneet ja ikävöineet ja turhaan koettaneet hakea toisiansa, löytääkseen viimein toisensa remmien ja hihnojen keskestä.

Vanhalle fanjunkkarille se oli täydellinen yllätys, vaan naisethan ovat tällaisissa asioissa sukkelampia, ja sentähden ilmestyikin päivällispöytään myös lettuja ja kyökin akkunalle pullo kirsikkaviiniä. Ei millonkaan ole apelle ja anopille suotu rakkaampaa vävyä. Jos he katsoivatkin asiaa aineelliselta kannalta, niin on aivan varmaa, etteivät he epäilleet silmänräpäystäkään Gerdan loistavaa tulevaisuutta taiteen uralla, vaikka he tämän alan loistoa eivät täysin tajunneetkaan; mutta minkä arvoiset tuolla kosken partaalla surisevat pyörät olivat, sen ymmärsi vanha Alm esittää hyvin, sillä olihan hän tehtaassa kirjanpitäjän apulaisena.

Alikerroksessa oli hälinää.

Nuoret eivät olleet ehtineet vasta kuin portaille, kun Emma Bredin ryntäsi isäukon luokse ja huusi:

— Nyt se on tapahtunut, pappa!

— Mikä sitten ... aijai ... saakelin nivelleini ... mitä on tapahtunut?

— Hammar ja Gerda ovat menneet kihloihin!

— Ovatko he ... peijakas tuota selkää ... ovatko he sanoneet sen sinulle?

— Ei, mutta Gerdalla oli suuri jauhoinen kädensija sinisen takkinsa selässä. Pappa saa olla varma siitä, että he ovat kihlautuneet tehtaassa.

XV.

Päääärässä.

Tänään me sitten jätämme Durmanin siirtolan, ja me voimmekin tehdä sen ilman huolta tulevaisuudesta. Jonas Durmanin elämän työ kasvaa varmasti ja onnellisesti melkein juuri niin kuin hän oli sen ajatellut. Se määrä rehellistä ja koeteltua voimaa, joka toi Durmanin metsiin pysyvää eloa ja elämää, oli monissa kodeissa luonut sellaisen olon, ettei sen asujain tarvinnut pelätä vanhuuden lähestymistä.

Kun minä nyt kuljen farmilta farmille jäähyväisillä, ja kuulen iloisia ääniä puutarhoista sekä näen onnellisten äitien kumartuvan ruusuposkisten lemmikkiensä puoleen, ja näen voimakkaita miehiä menevän riippumattoman työmiehen huolettomuudella sarkojaan pitkin, jotka kohta kuuluvat heille, niin en voi olla ajattelematta:

Jospa edes yksi ainoa auringon säde, jonka Jonas Durman oli johdattanut satoihiin koteihin, voisi nyt tunkeutua hänen sydämeensä! Saisipa hän työstään palkakseen edes muutamia harvoja ystävällisiä sanoja, samanlaisia, jotka tulevat monen uutisasukkaan osaksi heidän kodeissaan Durmanin siirtolan alueella. Ainakin minä toivoisin niin hartaasti, että jonakin tällaisena hetkenä — kun taas on riemupäivä siirtolassa, kun sinivalkeat liput lähettävät tervehdyksensä kodista kotiin ja kypsytävät viljat loistavat kaikkialla kuin suuret, keltaiset vyöt — kepeät pilvet hajaantuisivat ja vanha Jonas Durman saisi nähdä työstänsä suuret hedelmät.

Karl Hammar viettää häitään elokuun 20 p:nä. Hän oli kysynyt rakastetultaan, tahtoisiko tämä, että he jättäisivät Hammarbon ja perustaisivat kodin kaupunkiin, säilyttäen vain tehtaan varmana tulolähteenä. Gerda oli vastannut antamalla katseensa kiittää yli kodin, vainioitten, missä heidän rakkautensa oli puhjennut ja onnensa alkanut sekä laski sitten nauraen päänsä Hammarin rinnalle.

Tämän kasvot loistivat ja hän hyväili lemmittynsä vaaleita kiharoita. Hän oli lukenut Gerdan silmistä hänen toivomuksensa: "Luuletko, että mikään paikka maailmassa on minulle rakkaampi kuin tämä?"

Sitten oli Hammar kysynyt, pidettäisiinkö häät vasta sitten, kun uusi suuri rakennus, jonka hän aikoi rakennuttaa, oli valmistunut.

Gerda punastui ja vastasi, että häät voidaan kyllä kernaasti siirtää, jos Karl vaan niin tahtoi; mutta mitä kotiin tulee, niin on heillä kyllä nytkin tarpeeksi tilaa. Hammar nauroi ja suuteli hänen vaaleita palmikoitaan kysyen, pitäisikö hän siitä, että häät vietettäisiin elokuussa.

— Ellei se olisi liian kiireellistä? Muuten oli elokuva hänen mielestään, hän ei tiennyt miksi, ihanin aika vuodessa.

Ja sitten se päivä koitti. Kuinka erilaista verrattuna Arthurin ja Lovan häihin? Nyt näytti tulevaisuus aurinkoiselta ja selvältä. Nyt ei ollut kysymys lähteä pois maailmalle taistelemaan elämästä ja kuolemasta, vaan yhä lujemmin rakastaa, yhä paremmin turvata sitä kotia, joka oli jo olemassa.

Totisia ajatuksia tulee kuitenkin hääpäivänä mieleen onnellisillekin pareille. Voi olla, että ilolla on monta ikkunaa katsoa onnelliseen kotiin, mutta onnettomuuksilla, koetuksilla ja sairauksilla on myöskin monet ovet käydäkseen ulos ja sisälle. Ja vasta vihkituolissa opitaan oikein se asia ymmärtämään.

Ei milloinkaan ollut Gerda näyttänyt Hammarista niin pieneltä ja hienolta kuin nyt hänen tullessaan häntä vastaan portaissa valkeassa pukimessaan.

Vaunut olivat jo valmiina viedäkseen heidät vihille Durmanin "linnaa". Myrttikruunu oli korkea, huntu niin pitkä ja poimukas, että kalpeat, totiset kasvot näyttivät melkein lapsen kasvoilta. Oli niin omituista tuntoa, kuinka koko hänen ilonsa, koko toivonsa elämässä nykyään perustui tuohon hentoon ja heikkoon olentoon, ja hehkuvassa rakkaudessa painoi hän hänet rintaansa vastaan ja kuiskasi:

— Jumala siunatkoon ja varjelkoon sinua, suloinen olento! Kunhan vaan voisin tehdä sinut onnelliseksi, tiesi tasaiseksi ja sileäksi!

— Sen voit sinä tehdä paremmin kuin kukaan muu maan päällä, kuului vapiseva ääni sanovan.

Se oli vanha fanjunker, joka seisoivat tyttönsä vieressä, katsoen, kuinka nuoret nousivat vaunuihin — ja suuret, kirkkaat kyynelkarpalot helmeilivät hänen kurtuisilla poskillaan. Kun kaikki oli valmista nousi muori Alm ja meni Gerdan luokse, suuteli hänen kättään ja kuiskasi:

— Kiitos, lapsi, siitä että näin teit, annoit meille pojan, sen sijaan että olisit riistänyt meiltä tyttösen!

Siirtokunta oli kasvamistaan kasvanut, niin että oli aivan mahdotonta tuntoa kaikkia, mutta Hammar tunsu vaistomaisesti, ettei yksikään ollut jäänyt pois häätöiläisyydestä.

Niin oli Gerda monta vuotta unelmoinut saada kerran soiton raikuessa astua kansan eteen: kauniiksi puettuna, soreana, onnellisena ja kuitenkin vavisten, kiihtyneenä ja kaiken veren syöksyessä sydämeen, *aivan kuten nyt*.

Ja kuitenkin, kuinka erilaista! Nämä eivät olleet tuntemattomia, jotka istuivat monen monilla penkkiriveillä ja katselivat häntä tutkivasti, ei, nämä kaikki olivat osaaottavia ystäviä.

Hän ei heittänyt riemuitsevaa ääntään tuntemattomaan joukkoon; vaan nyt se oli vain ujo, vapiseva, tuskin kuuluva lupaus yhdelle ainoalle. Eikä suinkaan rämisevä soittohäntä tervehtinyt, vaan pikku rouva Johansson, joka ohueilla ruskeilla sormillaan soitti virttä Durmanin uruilla.

Entä suosionosotukset, joista hän oli unelmoinut ankaroina työvuosinaan valveilla ja nukkuessaan, se voimakas riemu, jota hän oli janonnut vaivaloisena oppiaikanaan, missä se oli?

Hän silmäsi suureen, voimakkaaseen mieheen sivullaan, näki hänen terveet, miehekkäät kasvonsa hehkuvan ilosta ja onnesta ja kaikesta muusta, mistä syntyy elämän iloa ja menestystä; silloin tunsu hän itsensä niin pieneksi ja vähäpätöiseksi, ja tuntui omituiselta tietää olevansa hänelle rakkain olento maailmassa. Urut lakkasivat soimasta, ja kaikkien katseet suuntautuivat pastoria kohti. Tänään ei vihkimistä toimittanut rovasti Bengtsson, vaan muuan Hammarin ylioppilastoveri, pastori Arvid Magnusson Qvislingestä. Tämä oli ilolla noudattanut hyvän ystävänsä pyyntöä saapua siunauksella vahvistamaan toverinsa nuorta onnea.

Pastori Magnusson oli pitkä, tumma, komea mies! Tänään värähteli hänen äänensä ehkä liian paljon. Hän tunsu ystävänsä lemmentarinan, hänen ponnistuksensa ja hänen kärsimänsä pitkät, toivottomat vuodet. Hän löysi siinä yhtäläisyyttä oman itsensä kanssa, ja muistot olivat vähällä saada hänet kokonaan valtaansa.

Hän oli kappalainen ja lähtenyt talonpoikaiskodista. Hän oli kypsyyneen miehen voimakkaiden tunteiden voimilla kärsivällisesti rakastanut tyttöä, joka yhteiskunnallisen asemansa puolesta oli liian korkealla. Mutta heidän sydämensä olivat löytäneet toisensa ja murtaneet kaikki esteet, kuten rakkaus tekee, kun se on voimakas, todellinen ja molemminpuolinen.

Sattuma oli vielä, että molempien morsiamien nimet olivat samat.

Tuolla akkunan ääressä vanhan rouva Almin rinnalla seisoivat Gerda Magnusson, syntytään vapaaherratar Stålsköld, korkea, voimakas ja kaunis, katsellen lempeästi ja lämmöllä hienoa ja hentoa Gerda Almia.

Ei, hänhän oli nyt Gerda Hammar Hammarbosta, Durmanin siirtolan kuningatar.

Vihkiminen oli loppunut; jonkun verran epävarmalla äänellä puhui pastori nuorelle ystävälleen ja hänen nuorelle morsiamelleen. Morsiusparin kääntyessä ottamaan vastaan hääjoukon onnitteluja, säikähti sulhanen, ja jos jokin maailmassa sai hänen sydämensä kovemmin sykkimään, niin tapahtui se varmasti nyt, kun rohkeat, hyvin tunnetut luisevat kasvot, ilmestyivät joukosta, ja pitkä, laiha mies kiirehti esiin.

— Arthur —! Karl —!

Molemmat työtoverit Durmanin ensimmäisiltä työvuosilta syleilivät toisiaan. Johansson ja Lindqvist tulivat pitkin askelin ja asettuivat heidän viereensä. Vanha, uskollinen Hyltan tukinajajien joukko oli nyt taas koolla. Salissa oli hiljaista. Ensimmäiseksi puhui pastorska Strömbom, joka tarttui vanhalla arvokkuudella saalinsa reunaan, vei sen silmilleen ja lausui:

— Jumalani, minä luulen, että itken!

Seitsemän viikkoa sen jälkeen kun mamma Strand oli tullut lapsiensa luokse suureen länteen, tuli tieto Hammarin ja Gerdan kihlautumisesta. Viikko tämän jälkeen kirjoitti Johansson häiden olevan elokuun 20 p:nä. Ja ajatellessaan vanhoja ystäviään kutistui Atlanti yhä pienemmäksi Brandmarkin mielestä, hänen, joka nykyisin kulki valtameriltä valtamerille suurissa liike-asioissa.

— Kuulehan, meidän omat häämme eivät olleet niin hauskat kuin niiden olisi pitänyt olla, Mutta mitä sanot, jos matkustaisimme Hammarin häihin? kysyi Arthur.

— Mutta onhan äiti juuri tullut meidän luoksemme...

Rouva Strand oli jo kuitenkin alkanut tulla hyvin toimeen pikku Johnin kanssa, joka puhui ruotsia melkein yhtä hyvin kuin jokainen toisella vuodella oleva poikanen kotimaassa. Rouva Strand selitti, että jos he aivan todella aikoivat matkustaa, eivätkä viipyisi kauempaa kuin kaksi kuukautta, ja jos he ottaisivat vahvasti päällysvaatteita ylleen merellä, sekä lupaisivat olla hukkumatta, niin voivat he hänen puolestaan varsin hyvin lähteä, olihan hän voinut elää erossa neljä vuotta, niin kyllähän se nyt käy päinsä parin kuukauden ajan. Ja niin he matkustivat ja olivat nyt täällä.

Herrasväki Brandmark esiintyi nyt paljon hienommin kuin ennen. Arthurin vanha ylioppilaslakki oli vaihtunut mitä uhkeimpaan chicagolais-malliseen hattuun, ja Lova oli pukeutunut paksuun, ruskeaan silkileninkiin, ja hänen kaulallaan kimelsivät kultakoristeet.

— Mutta, Arthur, mitä tämä hyödyttää? Emmehän me oikeastaan ole vielä mitään, vaikka liike käykin hyvin, oli Lova sanonut ottaessaan vastaan nuo lahjat.

— Se on vanhan pojan lapsellisuutta, vaan se tyydyttää minua, ajatellessani ensimmäistä vuotta täällä, jolloin en voinut vaimolleni antaa yhtään mitään, vastasi Arthur, ja Lova loi häneen katseen, joka ilmaisi, ettei siitä tarvinnut sen enempää puhua.

Puku ei Arthuria erinomaisemmin muuttanut. Lova oli nuorentunut viimeisten vuosien menestyksestä ja huolettomasta elämästä. Posket olivat värittyneet ja käyneet pyöreämmiksi; lempeät rakastettavat silmät loistivat herttaisemmin kuin koskaan ennen. Alkoi sitten häpäivällinen riemuineen pitkän pöydän ääressä Durmanin vanhojen kastanjien alla. Itse Hanna Falk leperteli ja piteli vanhoilla polvillaan pikku Jakobsonia. Ja Emma Bredin oli pelkkää päivänpaistetta.

Herra Lindqvistin Västeråsissa vierailulle saapunut veli, joka oli oleskellut siirtolassa parin viikon ajan, heitti Emma Brediniin lempeitä silmäyksiä.

Morsiusparin maljan esitti Jakobson. Puhe ei ollut loistava, mutta silti sukkela, miellyttävä ja täynnä iloa, ja se otettiin vastaan suurella riemulla.

Pastorska Strömbom nykäsi rouva Magnussonia kädestä ja kuiskasi kainosti:

— Tuo on minun vävyini, tohtori, joka on ollut isännöitsijänä Durmanin sahalaitoksella, mutta nyt on toimeenpaneva johtaja, rouva vapaaherratar.

— Kelpo mies! Minä onnittelen teitä suuresti, vaan älkää kutsuko minua "vapaaherrattareksi" hyvä rouva Strömberg!

— Oh, tiedänhän minä, kenen kanssa minulla on kunnia puhua. Minun Lyydiani rakkahin ystävä oli myös vapaaherratar, joka tuli hyvin surulliseksi, kun Lyydia meni naimisiin.

Vanha fanjukkari säteili, ja mummo Alm loisti kuin auringonpaiste.

Iloinen mieliala ja monet pudistelut oikealta ja vasemmalta tasoittivat suuren joukon kurttuja vanhoilta, lempeiltä kasvoilta. Mummo istui vesissä silmin ja katsoi aina joskus Gerdaansa. Vanha Alm tunsu itsensä samallaiseksi kuin sinä päivänä, jolloin hän sai kunniamerkin, ja sai syödä upseerien pöydässä ja istua everstin ja ylikomentajan sivulla.

Päivällisen jälkeen, kun morsiuspiiri pääsi vauhtiinsa talon pihalla, puutarhassa ja puistossa, ja kroketin pallot vierivät sekä kirjavat seppeleet kulkivat kädestä käteen iloisen naurun vallitessa, alkoi soitto salissa. Brandmark sai kuulla vanhaa kvartettiansa, eikä voinut olla silloin tällöin yhtymättä tenoriin. Sitten lauloi morsian pari laulua Gerda Magnussonin säestäessä Durmanin uruilla. Pastori Magnussonin silmät loistivat hänen kuiskatessaan:

— Sinä olet temmannut meidän oopperanäyttämöltämme ihanan äänen.

Hammar nauroi.

Morsiusparin täytyi jakaa aikaansa kaikille. Hammar, joka tunsu kaikki, oli keskuksena, ja kohta olivat Magnusson ja Brandmark vanhoja tuttuja, sillä he olivat ohimennen tavanneet toisensa Upsalassa ennen muinoin. Gerda ja Lova istuivat käsityksin, vaihtaen salaisuuksiaan niinkuin olisivat olleet aina tuttuja. Hehkuvien poskien ja loistavien silmien kuunteli Gerda Magnusson Lovan kertomusta ensimmäisistä kovista ajoista Ameriikassa, kuinka hän ja Arthur lepäsivät päivän vaivojen jälkeen huoneessa, jossa ei ollut muuria, ja ilman tietoa huomispäivän leivästä. Rouva Lova oli kohonnut oikeaan puheliaisuuteensa, kun hän lopettaessaan sanoi: ei milloinkaan lannistuta, kun on sydän täynnä uskoa, toivoa ja rakkautta.

— Ja suurin niistä on rakkaus, lisäsi Arvid Magnusson, asettaessaan kätensä Gerdan olkapäälle.

Alhaalla Hammarbossa kohtasi morsiusparin kaksi suurta "kunniaporttia" ja molemmat verannat olivat koristetut kukilla ja köynnöksillä.

Morsiushuoneena oli suurin kamari ylemmän verannan kohdalla. Kun Hammar nyt astui sinne käsi Gerdan vyötäisillä ja puoleksi häntä kantaen, tuli hänen mieleensä aika, jolloin hän piilotti työstä karkeat kätensä viittansa poimuihin, eikä hän voinut muuta kuin silittää kädellään sametin hienoa poskea, joka lepäsi niin lähellä häntä. —

"Sähkösanoma"!

Se oli ainoa, joka oli saapunut morsiusparille. Joku toimekas järjestystä rakastava käsi oli sen kuitannut ja asettanut siihen huoneeseen, missä "morsiuspari Hammar" voitiin kaikkein varmimmin tavata.

Alkoi jo hämärtää. Kädet toistensa vyötäisillä ja päät toisiaan vasten lukivat he sen kuutamossa verannalla:

Syvästi valittaen sitä korvaamatonta tappiota, minkä rakkaus on kotimaiselta taiteelta vaatinut, koetamme kuitenkin unohtaa tämän ikävän, samalla kun mitä sydämellisimmin ja vilpittömämmin toivotamme teille onnea ja menestystä.

Algot Strömberg Anna Roselde
Fanni Elfving Peter Franson.

Hammar syleili ja veti hänet vielä lähemmäksi!

— Eikö tämä "Strömberg kiertueen" ystävällinen tervehdys herätä pikku Gerdani sielussa pientä kaipausta?

— Ei, Karl, minä tunsin ilolla sen olevan viimesen renkaan, joka nyt katkesi.

Alhaalla ulkorakennusten luona tallusteli pitkä, kapea varjo ympäri ja tarkasteli ovia ja koetteli lukkoja, sekä katsoi aittoihin, joissa ruis oli vielä puimatta.

— Tuo rakas, uskollinen vanhus! Ei edes tänään hän unohda tavallista kiertoaan talon ympäri. Etkö sinä tahdo kiitokseksi tuottaa hänelle iloa laulamalla hänelle hänen lempilauluaan? kuiskasi Hammar.

Gerda astui lähemmä aitausta. Siinä hän seisoi valkeassa hameessaan ja hunnussa ikäänkuin

puitteissa, jota köynnökset koristivat. Kuului hiljainen, hyväilevä laulu:

"Kevään tuulonen huminoipi, päivä se tuhlaa paistettaan, mutta ma laulelen murheissani
Roineen rannalla yksin vaan..."

Hammarin huulet vavahtelivat elämää ja rakkautta. Hänen kätensä kietoutuivat lujemmin Gerdan vyötäisille, samalla kun ääni hänen sydämessään sanoi:

— En enää koskaan ole yksin ... en koskaan!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JONAS DURMANIN TESTAMENTTI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116,

(801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.